T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSMET-İ ENBİYÂ DÜŞÜNCESİNİN KUR'AN YORUMUNA ETKİSİ: MEVDÛDÎ VE TABÂTABÂÎ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAYRAM DENİZ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ NECATTİN HANAY

AKSARAY 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İSMET-İ ENBİYÂ DÜŞÜNCESİNİN KUR'AN YORUMUNA ETKİSİ:

MEVDÛDÎ VE TABÂTABÂÎ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAYRAM DENİZ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ NECATTİN HANAY

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Bayram

Soyadı : Deniz

Bölümü : Temel İslam Bilimleri

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : İsmet-i Enbiyâ Düşüncesinin Kur'an Yorumuna Etkisi: Mevdûdî ve Tabâtabâî Örneği

İngilizce Adı : The Effect of The Idea of Ismat al-Anbiya on The Interpretation of The Quran: The Example Of Mawdudı And Tebatebayi

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Bayram Deniz

İmza :

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Bayram Deniz tarafından hazırlanan "İsmet-i Enbiyâ Düşüncesinin Kur'an Yorumuna Etkisi: Mevdûdî ve Tabâtabâî Örneği" başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ~~/ oy çokluğu~~ ile Aksaray Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Dr. Öğr. Üyesi Necattin HANAY) İmza .....

(Aksaray Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri)

Üye: (Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAHRAMAN) .....

(Aksaray Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri)

Üye: (Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAYA) .....

(Selçuk Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri)

Tez Savunma Tarihi: 20/05/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 27/06/2019.... tarih ve 2019/26-4..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin
Bayram Deniz
İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza

TEŞEKKÜR

Mütalâa süresince bilhassa teşvik edici yaklaşımıyla desteklerini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Necattin HANAY'a en içten şükranlarımı arz ederim.

Ayrıca benden dualarını esirgemeyen sevgili anneme, babama ve eşime desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Bayram Deniz

AKSARAY 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSMET-İ ENBİYÂ DÜŞÜNCESİNİN KUR'AN YORUMUNA ETKİSİ: MEVDÛDÎ VE TABÂTABÂÎ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Bayram Deniz, Aksaray 2019

ÖZET

Çalışmamız peygamberlerin sıfatlarından biri olan ismeti enbiya düşüncesinin Kur'an-ı Kerim'i yorumlamadaki etkisini -peygamberler hakkında ayetlerde geçen bazı günah karakterli fiiller örnekliğinde- tefsirlerdeki yorumlar çerçevesinde incelemektedir. Peygamberlerin günahlardan korunması anlamına gelen ismet-i enbiya düşüncesi peygamberlik görevinin yerine getirebilmesi ve peygamber göndermedeki faydanın sağlanması için gerekli görülmüştür. Kur'an-ı Kerimde peygamberlerin birçok üstün özelliklerinden bahsedilmekle beraber onları ikaz eden ve uyaran ayetlerin olması Allah tarafından günahlardan korunan kimse olarak kabul edilen peygamberin ismet sıfatını tartışılır hale getirmiştir. İslam âlimleri söz konusu ayetleri genişçe açıklamış ve ismet fikriyle uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Allah'ın elçilerinin masumiyetine muhalif gözüken bu ayetlerin İslam âlimleri tarafından nasıl anlaşıldığı geçmişten günümüze insanlar arasında önemini korumuştur. İslam mezhepleri peygamberlerin ismet sıfatının vucubiyeti konusunda hem fikir olmakla beraber ismetin zamanı, sınırı ve niteliği gibi konularda ihtilaf etmişlerdir. Araştırmamızda Mevdûdî'nin *Tefhimu'l Kur'an* ve Tabatabâî'nin *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an* adlı eserlerinde itap ayetlerine ilişkin yorumları, konuyu ele alma biçimleri mukayeseli bir şekilde incelemeyi amaçlanmaktadır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Tefsir, Te'vil, İsmet-i Enbiyâ, Mevdûdî, Tabâtabâî

Sayfa Adedi : 135

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Necattin HANAY

AKSARAY UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

THE EFFECT OF THE İDEA OF ISMET AL-ANBIYAA ON THE INTERPRETATION OF THE QURAN:

THE EXAMPLE OF MAWDUDI AND TEBATEBAYİ

Master Thesis

Bayram DENİZ, Aksaray 2019

ABSTRACT

Our study aims to investigate the effects of the idea of the impeccability of the Prophets on explicating the Holy Qur'an within the framework of the commentaries in the explications, with the sample of the acts marked by sin within the Verses about the Prophets. The ideology of impeccability of the Prophets, which means they were protected from the sins, has been considered necessary in order to be able to fulfil the mission of Prophethood and not to go for nothing the benefits of sending Prophets. The impeccability title of the Prophets has been discussed today because of there are Verses both states the superior abilities of Prophets and which are warning them. Islamic scholars has been explained the Verses extensively and attempted to bring into compliance with the ideology of impeccability. It's kept its significance among the people from past to present that how those Verses which seems as contradictory with the purity of the Prophets are being understood by the Islamic scholars. The sects of Islam are in agreement on necessity of the impeccability title of the Prophets however they just conflicted on the topics like the time, limitation and features of the impeccability. In our research it's investigated comparatively how the subject was handled and interpreted in the Mawdudı's book named "Tefhimu'l Qur'an ve Tebatebayi's el-Mîzân fî Tefsîri'l- Qur'an."

Scientific Code :
Key Words : Commentary, Ta'wil, Ismet al-Anbiyaa, Mawdudi, Tebatebayi
Pages : 135
Supervisor : Assoc. Dr. Necattin HANAY

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**

JÜRİ ONAY SAYFASI.....Error! Bookmark not defined.

TEŞEKKÜR..... **iv**

ÖZET..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

İÇİNDEKİLER..... **vii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **x**

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi 1

1.2. Araştırmanın Amacı ve Konusu 2

1.4. Araştırmanın Kaynakları 2

1.5. Araştırmanın Yöntemi 4

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMET-İ ENBİYÂ DÜŞÜNCESİNİN KAVRAMSAL VE TARİHSEL SERENCÂMI

1.1. İsmet Kavramı 6

1.1.1. İsmet Kelimesinin Sözlük Anlamı 6

1.1.2. İsmet Kelimesinin Terim Anlamı..... 8

1.2. İsmetin Kapsamı.....9

1.3. İsmet-i Enbiya Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Ekollerin Görüşleri 15
1.3.1. Kelamî Ekoller 17
1.3.1.1. Eş‘arîlere göre İsmet 18
1.3.1.2. Mâturîdîlere göre İsmet 23
1.3.1.3. Şia’ya göre İsmet 26
1.3.1.4. Mu‘tezile’ye göre İsmet 33
1.3.2. Tasavvufi Ekoller 37

İKİNCİ BÖLÜM

MEVDÛDÎ ve TABÂTABÂÎ’NİN İSMET ANLAYIŞLARININ YORUMA ETKİSİ

1.1. Mevdûdî ve Tabâtabâî’nin İsmet Meselesine Yaklaşımları 41
2.1.1. Mevdûdî’nin Hayatı ve Düşünçe Dünyası 42
2.1.2. Eserleri 44
2.1.3. Mevdûdî’nin İsmet Anlayışı 45
2.1.5. Tabâtabâî’nin Hayatı ve Düşünçe Dünyası 46
2.1.4. Eserleri 48
2.1.4. Tabâtabâî’nin İsmet Anlayışı 49
1.2. Mevdûdî ve Tabâtabâî’nin İsmet Anlayışlarının Kur’an Yorumuna Yansıması 50
1.1.1. Hz. Âdem 51
1.1.2. Hz. Nuh 56
1.1.3. Hz. İbrahim 60
1.1.3.1. Hz. İbrahim’in Rabbinden Ölüleri Diriltme Talebi 61
1.1.3.2. Hz. İbrahim’in Yıldızlarla Allah’ın Varlığına Delil Getirmesi 63
1.1.3.3. Hz. İbrahim’e Yalan İsnadı 65
1.1.3.4. Hz. İbrahim’in Babası İçin Af Dilemesi 68
1.1.4. Hz. Yakup 69

1.1.5. Hz. Yûsuf 71
1.1.6. Hz. Eyyûb 73
1.1.7. Hz. Şuayb 74
1.1.8. Hz. Mûsâ 75
1.1.9. Hz. Dâvud 78
1.1.10. Hz. Süleyman 81
1.1.11. Hz. Yûnus 85
1.1.12. Hz. Lût 87
1.1.13. Hz. Zekeriyyâ 90
1.1.14. Hz. İsa 92
1.1.15. Hz. Muhammed 95
1.1.15.1. Bedir Savaşından Sonra Esirler Meselesi 95
1.1.15.2. Peygamber'in Zeynep Binti Cahş'la Evliliği 98
1.1.15.3. Tebük Seferi Öncesinde Münafıklara İzin Verilmesi 100
1.1.15.4. Hz. Peygamber'in Geçmiş ve Gelecek Günahlarının Bağışlanması .. 104
1.1.15.5. Hz. Peygamber'in Vahiyden Şüphelendiği İddiası 106
1.1.15.6. Kâfirlerin İmana Karşılık Mucize Talep Etmeleri 108
1.1.15.7. Allah'ın Helâl Kıldığı Şeyi Haram Kılma Meselesi 110
1.1.15.8. İbn Ümmi Mektûm Olayı 113
1.1.15.9. Allah'a Ortak Koşanlar İçin Af Dilemek 118
1.1.15.10. Abdullah İbn Ubey'in Cenaze Namazı 121
SONUÇ 125
KAYNAKÇA 129
ÖZGEÇMİŞ 135

KISALTMALAR LİSTESİ

Age	:	Adı geçen eser
as	:	Aleyhi's-selam
b.	:	Bin/İbn (oğlu)
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
çev.	:	Çeviren
Dnş.	:	Danışman
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	:	Hicrî
Hz.	:	Hazreti
İSAM	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi
md.	:	Madde
No.	:	Numara
Nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölüm tarihi
ra	:	Radiyallâhu anhu/anhâ
s.	:	Sayfa
sav	:	Sallallâhu aleyhi ve sellem
sy.	:	Sayı
şrh.	:	Şerh eden
thk.	:	Tahkik eden
trc.	:	Tercüme eden
ts.	:	Tarihsiz
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve devamı
Yay.	:	Yayınları
Yy.	:	Yayın yok

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi

Peygamberler, insanlar ile Allah arasında iletişimi sağlayan, toplumu şekillendiren, etkileri kendilerinden sonra yüz yıllarca devam eden müessir kimselerdir. Hal böyleyken iman etsin ya da etmesin insanlar peygamberlerle ilgili mevzuları merak ederek araştırmışlardır. Onların mesajları, bütün hal ve hareketleri inceleme altına alınmış ve çeşitli açılardan değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Peygamberlerin hayatı ve mesajlarıyla ilgili bilginin yer aldığı en sağlam kaynak şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. Bunun yanında diğer dinlere ait kaynaklarda da peygamberlere dair pek çok şey bulunmaktadır. Mevcut metinlerde yer alan kimi veriler peygamberliğin şanına ve onların masum olduğu ilkesine ters düşmesi sebebiyle kabul edilmemektedir. Kur'an'da kimi ayetlerde yer alan bazı ifadeler de bu tür kaygılardan dolayı çeşitli yorumlara konu olmaktadır.

Peygamberlerin nübüvvet öncesi ve sonrasında günah işleyip işlemedikleri hususu Ehl-i sünnet, Mutezile ve Şia gibi çeşitli mezhepler tarafından farklı şekillerde ele alındığı bilinen bir husustur. Bunun en büyük sebebi Kur'an'da peygamberlerle ilgili çeşitli ifade biçimlerinin ve itab ayetlerinin varlığıdır. Bunların nasıl anlaşılacağı meselesi ise yorumcunun ya da takip edilen kelâmî ekolün peygamber algısıyla ilgilidir. Bu sebeple meselenin erken dönemlerden itibaren âlimlerin gündemini meşgul ettiğini, peygamberlerin masumiyeti açısından zahiren sorun teşkil edebilecek itap ayetlerinin tevil edilerek sonuca bağlandığını görürüz.

Tarihi süreçte mevzunun kelamî ve mezhebi bir sorun haline gelmesi ve tefrikaya kapı aralaması meselenin ele alınmasının önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yine ismet-i enbiya ile alakalı son dönemlerde hazırlanmış olan yirmiye yakın çalışmada

dönemsel olarak konu hakkında ne gibi değişim ve kırılmaların yaşandığına dair kıyaslama imkânının sunulmaması çalışmamızı daha önemli hale getirmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Konusu

Çalışmamız ismeti enbiya düşüncesinin Kur'an-ı Kerim'i yorumlamadaki etkisini peygamberler hakkında ayetlerde geçen bazı günah karakterli fiiller örnekliğinde tefsirlerdeki yorumlar çerçevesinde incelemeyi hedeflemektedir. Ayrıca geçmişte itap ayetlerinin nasıl anlamlandırıldığını, dolayısıyla peygamberler hakkında nasıl bir düşüncenin mevcut olduğunu ortaya koymayı, aynı zamanda dönemsel olarak konu hakkında ne gibi değişim ve kırılmaların yaşandığına dair kıyaslama imkânı sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmamızın ana mihverini ise Mevdûdî'nin (ö. 1399/1979) *Tefhimu'l Kur'an* ve Tabâtabâî'nin (ö. 1401/1981) *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an* adlı eserlerinde itap ayetlerine ilişkin yorumları, ismeti enbiya düşünceleri ve konuyu ele alış biçimleri oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle biri Sünnî diğeri Şiî olan iki müfessirin ismet-i enbiyâya taalluk eden ayetlere yaptıkları yorumları tespit edilmekte ve bu yapılırken de mümkün mertebe mukayeseli bir anlatım benimsenmektedir.

1.4. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmamızın bir bölümü ismet sıfatının tarihsel serencamı, ismetin kapsamı, ismet-i enbiyâ düşüncesinin ortaya çıkışı, kelâmî ve tasavvufî ekollerin meseleye yaklaşımlarına yönelik, diğer bölümü de Mevdûdî'nin *Tefhimu'l Kur'an* ve Tabatabâî'nin *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an* adlı eserlerinde itap ayetlerine ilişkin yorumlarını tespite yönelik olacaktır. İsmet sıfatının tarihsel serencamı, ismetin kapsamı, ismet-i enbiyâ düşüncesinin ortaya çıkışı, kelâmî ve tasavvufî ekollerin meseleye yaklaşımlarını inceleyeceğimiz bölümde başlıca başvuru kaynaklarımız şunlar olacaktır:

1) Ebu Hanife'nin (ö. 150/767) *Fıkhü'l-Ekber* adlı eseri,

2) Ebû'l-Hüseyin el-Hayyât'ın (ö. 300/912) *İntisâr'ı*

3) Kuleynî'nin (ö. 329/940) *Usûlu'l-Kâfi'*si,

4) Mâturîdî'nin (ö. 333/944), *Te'vîlâtu Ehli'*s-*Sünne'*ni

5) Şeyh Müfîd'in (ö. 413/1032) *Evâilu'l-Makâlât'*ı

6) Kâdî Abdulcabbâr'ın (ö. 415/1025) *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse'*si

7) Seyyid Şerif el-Murtadâ'nın (ö. 436/1044) *Tenzîhu'l-Enbiyâ*'sı,

8) Kuşeyrî'nin (ö. 465/1072), *el-Luma' fi'l-i'tikâd*'ı,

9) Nureddin es-Sâbûnî'nin (ö. 580/1184) *el-Müntekâ min İsmeti'l-Enbiyâ*'sı,

10) Fahreddin er-Râzî'nin (ö. 606/1209) *İsmetu'l-Enbiyâ*'sı

11) İbn Arabî'nin (ö. 638/1240), *Fütûhâtü'l-Mekkiyye'*si

12) Dâvûd-i Kayserî'nin (ö. 751/1350) *Risale fi İlmi't-Tasavvuf'*u

13) İbn Haldûn'un (ö. 808/1406) *Mukaddime'*si.

Mevdûdî ve Tabâtabâî'nin "ismet"le alakalı görüşlerini inceleyeceğimiz ikinci bölümde ise Mevdûdî'nin *Tefhimu'l Kur'an* ve Tabâtabâî'nin *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an* adlı eserlerinden yararlanacağız. Ayrıca konunun işlenişinde Mevdûdî'nin ve Tabâtabâî'nin diğer müfessirlerden farklı görüşlerini tespit amacıyla, diğer bazı müfessirlerin görüşlerine de yer vereceğimiz için bu bölümde kısmen bilgisine başvuracağımız kaynaklar ise şunlardır:

1) Taberî (ö. 310/923) *el-Câmiü'l-Beyan an Te'vîli Ayi'l-Kur'an,*

2) Aliyyü'l-Karî (ö. 1014/1605) *Minehu'r-Ravzi'l-Ezher fî Şerhi'l-Fıkhi'l-Ekber***,**

3) Mevdûdî, *Kur'an ki Çâr Bünyâdî Istılâheyn: İlâh Rab İbadet aor Dîn, Islamic Publications,*

4) Mevdûdî, *İslâm İnkılâbının Süreci,*

7) Tabâtabâî, *Berresîhâ-yi İslâmî,*

8) Tabâtabâî, *Şia der İslam*.

Tarihi süreçte ismet meselesiyle alakalı pek çok müstakil çalışma yapılmıştır. Seyyid Şerif el-Murtadâ'nın (ö. 436/1044) *Tenzîhu'l-Enbiyâ'*sı, Nureddin es-Sâbûnî'nin (ö. 580/1184) *el-Müntekâ min İsmeti'l-Enbiyâ'*sı yine Fahreddin er-Râzî'nin (ö. 606/1209) *İsmetu'l-*

Enbiyâ adlı eserleri bunlardan öne çıkanlarıdır.[1] Bununla birlikte konunun kelam ve tefsir kaynaklarında ilgili başlık ve ayetler çerçevesinde ele alındığı da bilinmektedir. Çalışmamızda yeri geldikçe bu eserlerden istifade edilmektedir.

Peygamberlerin ismeti ile alakalı son dönemlerde hazırlanmış olan araştırmalar da mevcuttur. Araştırmamızda yeri geldiğinde bu eserlerden de faylanmaktayız. Örneğin konuyla alakalı Mehmet Bulut'un "*Ehli Sünnet ve Şia İnancında İsmet*",[2] Fatma Günaydın'ın "*Mâtürîdî'nin Kelâm Sisteminde Peygamberlerin İsmeti*", Mustafa Sinanoğlu'nun "*Kur'ân-ı Kerim ve Kitâb-ı Mukaddes'te Peygamberlerin İsmeti*",[3] Necati Şahin'in "*Peygamberlik ve İsmet Sıfatı*",[4] Barış Şahin'in, *Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti: Dâll, Vizr Kelimeleri Ve Na'ce Meselesi Bağlamında*,[5] çalışmaları bunlardan bazılarıdır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

İsmeti enbiya düşüncesinin Kur'an-ı Kerim'i yorumlamadaki etkisini tespit etmede iki aşamalı yöntem izledik. Birinci aşamada hem ana kaynaklar hem de tali kaynaklar taranarak ismet sıfatı hakkında İslam alimlerinin görüşlerini tespit ettik.

Çalışmamızın ikinci aşamasında ise Mevdûdî'nin *Tefhimu'l Kur'an* ve Tabatabâî'nin *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an* adlı eserlerinde itap ayetlerine ilişkin yorumlarını çeşitli başlıklarda ele aldık.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde peygamberlerin sıfatlarından biri olan ismet sıfatının tarihsel serencamı ele alınmaktadır. Bu çerçevede öncelikli olarak ismet kavramının kapsamı değerlendirilmekte, ardından ismet-i enbiyâ düşüncesinin ortaya

---

[1] Yusuf Şevki Yavuz, "İsmetü'l-Enbiyâ", **DİA**, İstanbul, 2001, c. 23, s. 141-142.

[2] Mehmet Bulut, **Ehli Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı**, Risale Yayınevi, İstanbul, 1991.

[3] Mustafa Sinanoğlu, **Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet,** (Basılmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995.

[4] Necati Şahin, **Peygamberlik ve İsmet Sıfatı,** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.

[5] Barış Şahin, **Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti: Dâll, Vizr Kelimeleri Ve Na'ce Meselesi Bağlamında**, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2017.

çıkışı, kelâmî ve tasavvufî ekollerin meseleye yaklaşımları incelenmektedir. İkinci bölümde ise Mevdûdî ve Tabâtabâî'nin "ismet"le alakalı görüşlerine yer verildikten sonra her bir peygamber hakkındaki ayetlere yaptıkları yorumları mukayeseli bir şekilde ele alınmaktadır.

Çalışmamızda eser ve müellif isimleriyle Arapça kavramların kullanımında *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*nden yararlanılmıştır. Ayetlerin mealleri verilirken de Türkiye Diyanet Vakfı'nın Kur'an mealinden istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMET-İ ENBİYÂ DÜŞÜNCESİNİN KAVRAMSAL VE TARİHSEL SERENCÂMI

1.1. İsmet Kavramı

Peygamberlerin ismet sıfatı tebliğ ettikleri dinle doğrudan irtibatlı olmasından dolayı önemli bulunmuştur. Bu sebeple ismet sıfatı ile alakalı birçok çalışma yapılmış, müstakil eserlerde ve kelam kitaplarının ilgili bölümlerinde konu irdelenmiştir. İsmet sıfatının gerekliliği konusunda görüş birliğinde olan İslam mezhepleri ismetin zamanı, şekli ve sınırları gibi bazı noktalarda ihtilafa düşmüşlerdir. Peygamberler bi'setten önce mi yoksa bi'setten sonra mı ismet sıfatı sahibidirler? İsmet peygamberlerin iradelerini kaldıran bir etken midir? Peygamberler sadece büyük günahlardan mı yoksa büyük-küçük bütün günahlardan mı korunmaktadır? Konu bu gibi temel problemler etrafında tartışılmış ve farklı yorumlar ortaya konulmuştur.

1.1.1. İsmet Kelimesinin Sözlük Anlamı

İsmet kelimesi, "عَصَمَ-يَعْصِمُ-عَصْمًا" fiilinden mastar olup "men etmek, korumak, gözetmek, tutunmak" manalarına gelmektedir. Araplar birini yemekten men etmek için "عصمه الطعام" derler. Yiyecek ve içecekleri koymaya yarayan, muhafaza eden, bazı şeyler için "عصمة/ismet" kelimesini kullanmışlardır. Aynı zamanda ismet, "bileziğe benzer gerdanlık, halka, bir şeye bağlılık, sarılmak, kapmak, tutmak, kuşatmak, mutluluk, ip, nikâh

akdi, düğüm, iki veya bir eli beyaz olan kimse, ağaç yaprağı ve deri" gibi manalar için de kullanılmıştır.[6]

Kur'an-ı Kerim'de "عَصَم/asame" lafzından müştak olan kelimeler mevcuttur. Örneğin Hûd suresinde *"Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım"* anlamındaki " قَالَ سَاٰوِي اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاۤءِ" cümlesinde "يَعْصِمُ/ye'simu" kelimesi "koruyacak, men edecek" manasında kullanılmıştır.[7] Yine aynı ayetin devamındaki "لاَ عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللهِ" ifadesinde de "عَاصِم/âsım" kelimesi "مانعَ/mâni'" "men eden" anlamında kullanılmıştır.[8] Mâide "وَاللهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ" ve Ahzâb surelerinde " قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوءاً اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً"[9] "korumak ve kurtarmak," Yûsuf suresi " وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ"[10] ayette "فَاسْتَعْصَمَ/festa'same" kelimesi "iffetli, namuslu olmak", Nisâ " اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللهِ وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلهِ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ"[11] ve Hac suresi " فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللهِ"[12] ayetlerinde geçen "وَاعْتَصَمُوا/veste'samu" kelimeleri "istimsak" manasında "sımsıkı sarılmak, tutunmak" anlamlarında kullanılmışlardır.[13] Bir hadiste peygamberimiz ismet kelimesinin ism-i mef'ulü olan masum kelimesini "الله عصم من المعصوم" "Allah tarafından korunan kimse" diye tarif etmiştir.[14]

---

[6] Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâturîdî, **Te'vîlâtu Ehli's-Sünne,** Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, c. 1, s. 175; Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Ma'ruf Râgıb el-isfahânî, **el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an,** Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1991, s. 570; Muhammed b. Mükerrem b. Ali Ebu'l-Fadl Cemâleddîn İbn Manzûr, **Lisanu'l-Arab,** Dâru Sâdır, Beyrut, 1979, c. 12, s. 403; Ebû'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Zebîdî, **Tâcu'l-Arus min Cevâhiri'l Kâmus,** Dâru'l-Hidaye, Beyrut, 1984, c. 33, s. 98-108.

[7] Hûd 11/43.

[8] Hûd 11/43.

[9] Mâide 5/67; Ahzâb 33/17.

[10] Yûsuf 12/32.

[11] Nisâ 4/146.

[12] Hac 22/78.

[13] Mâturîdî, **age.,** s. 177-178; İsfahânî**, age.,** s. 570; İbn Manzûr, **age.,** s. 403; Zebîdî, **age.,** s. 98-108.

[14] Buhârî, Kader**,** 8; Ahmed b. Hanbel, **Müsned,** V, 139.

1.1.2. İsmet Kelimesinin Terim Anlamı

İsmet kelimesi, ıstılahta şöyle tarif edilmektedir: "Hz. Allah'ın peygamberine ismeti, onu helak olacağı şeylerden muhafaza etmesi ve lütfuyla ma'siyetten men etmesidir."[15] Diğer bir tanımda: "Allah'ın, insanların dünya ve ahiret mutluluğuna vesile kıldığı peygamberlerini, en üstün maddi ve manevi cevherlerle mücehhez kılmakla sonra da itaatten ayrılmamaları için kalplerine inzal ettiği huzur ve sükûnla her türlü ma'siyetten muhafaza etmesidir."[16] Ayrıca "İsmet, Allah'ın peygamberlerine bahşetmiş olduğu öyle bir sıfattır ki, onlar bu sıfat sayesinde kendi iradeleri ile günahlardan uzak dururlar"[17] şeklinde tanımlanmıştır.

İsmet başka bir tarifte, "Peygamberlerin, tebliğ konusunda tartışmasız korunmuş olması demektir" şeklinde tarif edilmiştir.[18] Yine ismet "Allah'ın peygamberlerine bir lütfu olup, onların bir nevi kontrol altında tutulması şeklinde tanımlanmaktadır."[19] Şu şekilde de tarif edilmiştir: "Peygamberlerin gizli ve açık her türlü ma'siyetten beri olmasıdır."[20]

Tüm bu verilerden hareketle ismet kavramının şöyle bir tanımını yapmamız mümkündür: Elçilikle muvazzaf olan kimsenin nübüvvet makamına engel teşkil edecek bazı hal ve hareketlerden Allah'ın inayeti ile mahfuz kılınmasıdır.

Bütün tanımlar peygamberlerin ma'siyetlerden masum olmaları noktasında birleşmektedir. Bununla beraber ismet, peygamberlerden imtihanı kaldıran, onları iman etmeye zorlayan bir etken değildir. Peygamberlerin ismetinin, onlara emredilen ve onlardan yasaklanan şeyi düşürmesi imkansızdır.

---

[15] İsfahânî, **age.,** s. 570; İbn Manzur, **age.,** s. 403; Zebîdî, **age.,** s. 98-108.

[16] İsfahânî, **age.,** s. 570.

[17] Seyyid Şerif Cürcânî, **et-Ta'rifat,** Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1983, s. 150.

[18] Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî, **el-Fetâva'l-kübrâ**, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, yy. 1987, c. 3, s. 292.

[19] Mehmet Bulut, **Ehli Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı**, Risale Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 223.

[20] Ö. Nasûhî Bilmen, **Muvazzah İlm-i Kelâm,** İstanbul, 1959, s. 140.

1.2. İsmetin Kapsamı

Konuyla alakalı olarak İslam mezheplerinin düşünceleri şu şekildedir; Ehl-i Sünnetin büyük bir kısmına göre, peygamberlerin ismeti bi'setle başladığı için, Allah'ın elçilerinin peygamberlikten önce şirk ve küfür gibi itikat konusu dışında kalan ma'siyetleri işlemeleri mümkün görülmüştür.[21]

Mu'tezile'ye göre ise Allah'ın elçilerinin masumiyeti, akıl baliğ olduktan sonra gereklidir. Zira akıl baliğ olmadan önce hiç kimse sorumluluk sahibi değildir. Binaenaleyh ma'siyet işleme ve Allah'ın emrini yerine getirme ancak akıl baliğ olduktan sonra devreye girmektedir. Nitekim peygamberlerin günahlardan korunması da akıl baliğ olduktan sonra başlamaktadır. Ayrıca peygamberlerin nübüvvetten önce büyük günah işlemeleri insanların kendilerinden nefret etmesine sebep olacağı için bu durum peygamber göndermekteki maslahata aykırıdır. Bunun içindir ki peygamberlerin bi'setten önce bilerek ya da bilmeyerek büyük günah işlemeleri caiz değildir.[22]

Şia'ya göre ise peygamberlerin, doğumlarından ölümlerine kadar ne büyük ne de küçük günah işlemeleri mümkündür.[23]

Haşeviyye'nin görüşü diğer İslam mezheplerine göre biraz farklıdır. Zira onlar peygamberleri sıradan insanlar gibi değerlendirdikleri için bi'setten önce veya sonra büyük ve küçük günah işlemelerinde bir sorun görmezler.[24]

Haricilerden Fudayliye fırkası peygamberlerin küfür işlemesine bile cevaz vermiştir. Çünkü onlara göre günahın her çeşidi küfürdür. Peygamberler de küçük dahi olsa günah işleyebileceğinden dolayı onlardan küfrün sudur etmesi caizdir.[25]

---

[21] Mustafa Sinanoğlu, **Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet,** (Basılmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995, s. 311-330.

[22] Necati Şahin, **Peygamberlik ve İsmet Sıfatı,** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006, s. 49.

[23] Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'mân el-Hârisî el-Ukberî, **Evâilu'l-Makâlât,** nşr. İbrahim el-Ensarî, Beyrut, 1993, s. 62.

[24] Ebu Abdullah Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, **İsmetu'l-Enbiya,** Dâru'l-Hüda, Cezair, 2006, s. 9.

İsmet sıfatının kapsamı konusunda İslam âlimlerinin farklı görüşlerde oldukları görülmektedir. Bir kısım âlimler peygamberlerin yaşamları boyunca ismet sıfatı sahibi olduklarında ittifak etmişlerdir. Bu alimlere göre peygamberler dünyayı teşriften ahirete irtihallerine kadar büyük, küçük bütün günahlardan masumdurlar.[26]

Ebu Hanife (ö. 150/767) *Fıkhü'l-Ekber* adlı eserde peygamberlerin hiçbir zaman şirke düşmediğini, küçük ve büyük ma'siyetlerden, kötü işlerden ve küfür işlemekten münezzeh olduklarını ifade eder. Ayrıca Hz. Peygamber, Allah'ın resulü, nebisi, habibi, seçilmiş nezih bir kuludur. Hayatının hiçbir döneminde Allah'a şirk koşmamış putlara inanmamıştır.[27]

İmam-ı Şafiî (ö. 204/820) itikatla alakalı konuları ele aldığı *Fıkhu'l-Ekber* adlı eserinde peygamberlerin nübüvvetten sonra günahlardan masum olacaklarını ifade ederek konu hakkında şunları belirtir: Biliniz ki peygamberler nübüvvetten sonra ma'siyetlerden korunmuşlardır. Buna delil bizim beyan ettiğimiz şeydir ki; yalancıların mucize ızhar etmeleri muhaldir. Mucize peygamberlerin yalandan masum olduklarına delalet eder. Binaenaleyh peygamberlerin günahlardan yalan mertebesinde olanlardan masum olmaları gerekir/vacip olur. Çünkü o peygamberlerin beyanına göre kendilerine tabi olmak vaciptir. Sözlerine ve fiillerine inanmak lazımdır. Onların günahlara düşmesini caiz görmek onlara tabi olmaya manidir. Bu ise şeriatleri iptal etmeye/yok saymaya götürür. Bu ise fasittir.[28]

Yukarıda da belirtildiği üzere İslam âlimlerinin kimisi peygamberlerin korunmuşluğunu nübüvvetten sonra, kimisi buluğ çağından itibaren başlatmakta, kimisi ise doğdukları andan itibaren ismet sıfatına sahip olduklarını ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin nübüvvetten önce masum olduklarına dair kesin bir bilgi mevcut değildir. İsmetin tüm hayatı kapsadığı görüşünde olan alimler bazı ayetlerden hareketle peygaberlerin masum olduğu şeklinde yorumlar yapmışlardır. Örneğin: Hûd

---

[25] Sâbûnî, **age.,** s. 96; Râzî, **age.,** s. 8.

[26] Râzî, **age.,** s. 9.

[27] Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, **Fıkhü'l-Ekber,** el-İmaratü'l-Arabiyyetü'l-Müttahide, Mektebetü'l-Furkan, 1999, s. 37-39.

[28] Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, **Fıkhü'l-Ekber,** Matbaatül-Edebiyye, Mısır, ts., s. 29-30.

suresinde, "*Onlar şöyle dediler: "Ey Salih! Bundan önce sen, aramızda ümit beslenen bir kimseydin. Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmamızı bize yasaklıyor musun? Şüphesiz, biz senin bizi çağırdığın şeyden derin bir şüphe içindeyiz*"[29] şeklinde ifade edilmektedir. Beyzâvî (ö. 685/1286) "Kavminin Hz. Salih hakkındaki sözleri onun nübüvvetten önce saygın ve muteber bir şahsiyet olduğunu göstermektedir"[30] ifadesiyle peygamberlerin nübüvvetten önce masum olduklarını belirtmektedir.

Yine Yûnus suresinde, "*De ki: Eğer Allah dileseydi, ben size onu okumazdım, Allah da size onu bildirmezdi. Ben sizin aranızda bundan önce bir ömür yaşadım. Hiç düşünmüyor musunuz?*"[31] ayetinde Taberî (ö. 310/923) şöyle bir yorum yapmaktadır;

"Hz. Peygamber Mekkeliler arasında "Muhammedü'l-Emin" diye bilinmektedir. O, bi'setten önce kırk yıl, müşriklerin arasında yaşamıştır. Bu kırk yıl boyunca Mekkelilerle bir problem yaşamamıştır. Bi'setten önceki dönemde toplum içerisinde güvenilirliği ve güzel ahlakı ile seçkin bir şahsiyet olarak tanınmış, insanların sevgisini kazanmıştır."[32]

Kasas suresinde Hz. Musa'nın gıyabında: "*Kızlardan biri, "Babacığım, onu ücretle tut. Herhâlde ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır*" dedi"[33] ifadeleri yer almaktadır. Kızların, Hz. Musa'yı babalarına tavsiye etmelerini ve ondaki olağanüstü ve güvenilir durumlara muttali olmalarını nübüvvetten önce masum olmasıyla ilişkilendirenler olmuştur.[34]

---

[29] "قَالُواْ يَا صَالِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ" Hûd 11/62.

[30] Nâsırüddîn Ebû Saîd Abdulâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, **Envaru't Tenzîl ve Esraru't Te'vil,** Dâru'l-İhyai't-Tirasi'l-Arabî, Beyrut, 1997, c. 3, s. 140.

[31] "قُل لَّوْ شَاء اللّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَدْرَاكُم بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ" Yûnus 10/16.

[32] Muhammed b. Yezid b. Kesîr Ebû Cafer Taberî**, el-Câmiü'l-Beyan an Te'vîli Ayi'l-Kur'an,** (thk.: Ahmet Muhammed Şakir), Müessesetü'l- Risâle, 2000, c. 12, s. 137-141.

[33] "قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ" Kasas 28/26.

[34] Hz. Musa'nın kızların güttüğü hayvanları sulaması, ancak otuz kişinin hareket ettirebileceği taşı tek başına hareket ettirmesi, rüzgârlı bir günde kızların evine giderken kızların önünden gitmesi, hayâsından dolayı başını kaldırıp kızlara bakmaması gibi sebepler kızların ona, itimat etmelerine sebep olmuştur. Taberî, **age.,** c. 18, s. 224-225; Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed En-Nisâbûrî el-Vâhidi, **el-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz,** Dâru'l-Kalem, Beyrut, trz., s. 817.

Şûrâ suresinde "مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ" "*Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin*"[35] ayetini Râzî (ö. 606/1210) şöyle yorumlamaktadır; Peygamberimiz (as) nübüvvetten önce de Allah'ı biliyor ve putlara tapmaktan nefret ediyordu. Geçmişinde onun peygamberliğine mâni olacak, halkın gözünden düşürecek bir durum söz konusu değildi.[36]

Râzi, İslam âlimlerinin peygamberlerin vahiyden önce küfür işlemediklerinde ittifak ettiklerini; fakat ayette geçen "imân" ifadesinin hangi anlama karşılık geldiğini farklı yorumladıklarını beyan etmektedir. Buna göre,

1. Ayetteki "الْإِيمَانُ" kelimesi ile "الصَّلَاةُ" kelimesi kast edilmektedir. Zira " وَما كانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمانَكُمْ"[37] "*Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir*" ayetinde "إِيمانَكُمْ" lafzı "الصَّلَاةُ" manasına kullanılmıştır. Ayetin takdiri "مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتابُ وَلَا الصَّلَاةُ" şeklindedir.

2. "الْإِيمَانُ" lafzından hemen önce muzaf olan "أَهْلُ" lafzı hazf olunmuştur. O halde kelam "مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَمَنْ أَهْلُ الْإِيمَانِ" şeklindedir. Manası "sen kitap nedir, ehl-i iman kimdir yani sen iman edeni veya iman etmeyeni bilmezdin" şeklinde olacaktır.

3. "Hz. Peygamber imanı bilecek yaşta değildi. O kundakta bir çocuktu" diye yorumlamışlardır. [38]

Burada da görüldüğü üzere İslam âlimleri paygamberlerin masumiyeti açısından sorun teşkil edecek ayetleri tevil etmişlerdir. Bu cümleden olmak üzere peygamberlerin nübüvvetten önce masum oldukları şeklindeki iddialarını çeşitli ayetleri yorumlayarak ispata çalışmışlardır. Peygamber göndermekteki maslahatın yok olacağı veya insanların kendilerinden nefret edeceği gibi bazı düşünceleri de görüşlerine delil olarak sunmuşlardır.

İslam âlimlerinin kahir ekseriyetine göre ise ismet, nübüvvet dönemini kapsamaktadır. Onlara göre peygamberler herhangi bir hata işleme durumlarında vahiy vasıtası ile uyarılmaktadır.[39] Dolayısıyla ismetin başlangıcını vahiyle/nübüvvetle ilişkilendirirler. Buna

---

[35] Şûrâ 42/52.

[36] Râzî, **Mefâtîhu'l-Gayb,** Dâru'l-İhyai't-Tirasi'l-Arabî, Beyrut, 1999, c. 27, s. 615.

[37] Bakara 2/143.

[38] Râzî, **age.,** c. 27, s. 615.

[39] Râzî, **İsmetu'l-Enbiya,** s. 9; Ebû Mansûr Abdülkâhir b. Tâhir b. Muhammed Temîmî el-Bağdâdî, **Kitabü Usûlî'd-Dîn,** Dâru'l-Fünun, İstanbul, 1968, s. 168-169.

göre nübüvvetten önce vahiy olmadığı için peygamberler için ismet de olamayacaktır. Ancak yine de ismetin nübüvvetten sonra olacağını belirten bazı âlimler ismeti peygaberlikten öncesine götürme gayreti içerisinde olmuşlardır. Örneğin İmam Mâturîdî (ö. 333/944) her ne kadar ismetin zamanını nübüvvetten sonra kabul etmiş olsa da nübüvvetten önce de kasten veya sehven peygamberlerin büyük ve küçük günah işleyebileceklerini kabul etmemektedir.[40]

Kur'an-ı Kerim'de nübüvvetle beraber peygamberlerin hallerinde bazı değişikliklerin olduğuna işaret eden bazı ayetler vardır. Örneğin: En'âm suresinde *"Biz ona İshak'ı ve Yakup'u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nuh'u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Mûsâ'yı ve Harun'u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız"*[41] ayetini İmam Mâturîdî, "Allah hidayet lütfuyla peygamberlerin dünyada şereflerini, ahirette ise derecelerini yükseltmiş, onları nübüvvetle görevlendirerek birtakım sıfatlarla mücehhez kılmıştır"[42] şeklinde yorumlamıştır. Ayetteki "Hidayete erdirdik" ifadesinden onların önceki durumlarından farklı bir konuma eriştikleri anlaşılmaktadır. Bununla beraber güvenilir, dürüst ve yüce ahlak sahibi kişiler oldukları hakkında peygamberlikten önceki hallerini belirten ayetler bulunmaktadır.[43] Bu ayetler peygamberlerin ismet sıfatına da gönderme yapmaktadır.

Yine Yûsuf suresinde "*Sana bu Kur'an'ı vahy etmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersizdin*"[44] diye ifade edilmektedir. Ayetten Hz. Peygamberin bi'setten sonra vahiyle desteklenip bazı bilmediği şeylerden haberdar olduğu anlaşılmakta ve bu husus ismet sıfatına delil olarak gösterilmektedir. İmam Mâturîdî'ye göre, ayetteki "الْغَافِلِينَ" ifadesinden Hz. Peygamber'in tamamen cahil olduğu anlaşılmamalıdır. Ayetteki gafil olmaktan kastedilen Hz. Yusuf kıssası ve kardeşlerinin ona

---

[40] Mâturîdî, **age.,** c. 1, s. 188.

[41] " وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ كُلاًّ هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ En'âm 6/84.

[42] Mâturîdî, **age.,** c. 4, s. 152.

[43] Konuyla alakalı olarak Hz. Salih, Hz. Dâvûd, Hz. Muhammet'le alakalı bazı ayetler için bkz. Hûd 11/62; Kasas 28/15; Şu'arâ 26/18-19; Yûnus 10/16.

[44] "نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ" Yûsuf 12/3.

yaptıklarından habersiz olmaktır.[45] Görüldüğü üzere nübüvvetten sonra peygamberlerin masum olduğunu kabul eden İmam Mâturîdî nübüvvet öncesinde de peygamberlerin günah işlemediğini çeşitli tevillerle ispata çalışmaktadır.

Hz. İbrahim'in kavmine yıldız, ay ve güneş ile yapmış olduğu istidlal[46] bazıları tarafından onun masumiyetine aykırı olarak anlaşılmıştır. Onun Allah'ın varlığı hakkında şek ve şüpheye düştüğünü ve Allah'ı tanıyana kadar şirk içerisinde olduğunu beyan etmişlerdir. Ebu Hayyan (ö. 745/1344), bu olaylar Hz. İbrahim'in başına geldiğinde onun buluğ çağına girmemiş bir çocuk olduğunu söylemiştir. Buluğ çağında olduğunu söyleyenlerin ifadelerinin hiçbir değerinin olmadığını kaydeder.[47] Ebu Hayyan'ın bu yorumundan peygamlerin ismeti nübüvvetle başladığı görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.

Peygamberlerin nübüvvetle birlikte masum olması fikri kabul edilebilir bir yorumdur. Çünkü peygamberlerin bazen yanılabileceğini ileri sürmek, onların getirdiklerinin tamamından şüpheye düşmek anlamına gelecektir.[48]

Sonuç olarak İslam âlimlerinin kimileri peygamberlerin beşerî yönüne, kimileri ise onların nübüvvet yönüne vurgu yapmışlardır. Beşer olmasını düşünerek konuyu inceleyenler peygamberlerin de hata yapabileceğine hükmetmişler, nübüvvet yönünü ön plana alanlar ise peygamberlerin örnekliğini düşünerek hata yapmalarını caiz görmemişlerdir. Peygamberlerin günah işleyebileceğine veya onların günahsızlığına hükmeden İslam düşünürlerin temelinde genelde bu düşüncenin yattığı görülmektedir.

---

[45] Mâturîdî, **age.,** c. 6, s. 206.

[46] *"Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. Rabbim budur dedi. Yıldız batınca da Batanları sevmem dedi. Ayı doğarken görünce, Rabbim budur dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yolunu şaşırmış kimselerden olurumdedi. Güneşi doğarken görünce, Rabbim budur; zira bu daha büyük dedi. O da batınca dedi ki: Ey kavmim! ben, sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben, O'nun birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim."* En'âm 6/76-79.

[47] Ebû Hayyan Muhammed b. Yûsufu's-Şehri el-Endülüsî, **Tefsîru'l- Bahri'l-Muhît**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, c. 4, s. 171.

[48] İbrahim Canan, **Peygamberimizin Yanılması Meselesi,** Rağbet Yayınları, İstanbul, 1999, s. 17.

1.3. İsmet-i Enbiya Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Ekollerin Görüşleri

İsmet kavramı peygamber efendimiz döneminde var olmakla beraber daha sonraki dönemlerde sistematize edilmiştir.[49] İslamiyetin yayılması ve farklı kültür ve medeniyetlerle tanışması, Şia'nın masum imam inancı gibi sebepler bunda etkili olmuştur. Yahudi ve Hristiyanların peygamberlerin masumiyeti hakkındaki görüşleri de Müslüman âlimlerin bu alanda çalışma yapmasını teşvik etmiş olmalıdır. Zira günümüze ulaşan Tevrat'ta peygamberlere isnat edilen günahlar normal insanların bile yapmaktan hayâ edeceği cinstendir. Hz. Dâvud ve Hz. Lût hakkında Tevrat'ta şu hikayeye yer verilmektedir:

> Bir gün Davut saraydan dışardaki manzarayı seyretmektedir. Karşıda yıkanan çok güzel bir kadın görür. Adamlarından onun kim olduğunu öğrenmelerini ister. Onun Eliam'ın kızı Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva olduğu bilgisini alır. Kadını yanına getirtir ve onunla zina yapar. Evine dönen kadın bir müddet sonra hamileyim diye haber salar. Kadının kocası Uriya savaşta asker olarak görev almaktadır. Davut Yoav'a kadının kocasını göndermesi için haber yollar. Uriya gelince Yoav, ordu ve savaş hakkında bilgi alır ve Uriya'ya evine gitmesini ve dinlenmesini söyler. Uriya o gece eve gitmez, askerlerle beraber sarayın kapısında uyur. Davut ertesi gün bu durumu öğrenince niye gitmediğini sorar. Uriya efendisinin askerlerinin savaş halindeyken kendisinin evde yatmasının uygun olmayacağını söyler. Davut o gece Uriya'yı sarhoş olana kadar içirir. Ertesi gün Uriya kendi eliyle ölüm fermanını Yoav'a götürür. Davut mektupta Yoav'dan Uriya'nın savaşın en şiddetli yerine verilmesini ve ölüme terk edilmesini ister. Uriya savaşta ölür. Bat-Şeva kocasının yasını tuttuktan sonra Davut Bat-Şeva'yı saraya getirtir. Onunla evlenir ve Bat-Şeva bir erkek çocuğu dünyaya getirir. Ancak bu yapılan tanrının hoşuna gitmez.[50]

Hz. Lût için daha da çirkin şu ifadeler kullanılmaktadır:

> Lût Sodom kentinin kapısında otururken iki melek çıkar gelir. Melekleri görünce hemen ayağa kalkarak yere kapanır. Onlara "Efendilerim kulunuzun evine buyurun" diyerek evine davet eder. Onlar geceyi kent meydanında geçireceklerini söylerler.

---

[49] Fatma Günaydın, İlk Dönem Tefsir ve Hadis Literatüründe İsmet İnancı, **Kelam Araştırmalar Dergisi,** c. 15, sy. 1, s. 3.

[50] Tevrât II. Samuel 2:17, 26:27.

> Ancak Lût'un ısrar etmesi üzerine onun evine giderler. Onlar için çeşitli yemekler hazırlar ve ikramlarda bulunur. Sodom halkının sapkın insanları Lût'un evine gelen misafirlerden haberdar olmuşlardır. Genç, yaşlı bütün erkekler Lût'un evinin etrafını sararlar. Lût'a seslenerek "Bugün senin yanına gelen adamlar nerede?" diye sorarlar. Lût dışarı çıkar ve kapıyı kapatır. Onlar Lût'tan yanına gelen misafirleri kendilerine vermesini isterler. Lût'ta onlara eve gelen misafirlerini veremeyeceğini ancak isterlerse onlara kızlarını vereceğini söyler. Sapkın insanlar bunu kabul etmezler ve Lût'un üzerine doğru yürürler. Misafirler Lût'u içeri alır ve kapıyı sıkıca kapatırlar. Dışardan kapıya yüklenenlerin gözleri kör olur, kapıyı bulamaz hale gelirler. Misafirler Lût'a asıl maksatlarını anlatırlar. Tanrı'nın kendilerini sapkın kavmi helak etmeleri için gönderdiğini ailesini ve kendine iman edenleri şehirden çıkarması gerektiğini söylerler. Lût hemen meleklerden duyduğunu dışarıda bekleyen topluluğa bildirir. Onların hemen buradan uzaklara kaçmalarını tembih eder. İnsanlar onunla istihza ederek söylediklerine iman etmezler. Şafak vakti sökünce Lût'a melekler tekrar gelerek derhal ailesini ve sevdiklerini alıp şehirden uzaklaşmasını söylerler. Melekler Lût, iki kızı ve karısının elinden tutarak kentin dışına çıkarırlar. Lût biraz ağırdan almış olsa da Tanrı ona acımış şehirden çıkmasına müsaade etmiştir. Kentin dışında Lût'a dağa kaçıp canını kurtarmasını sakın arkasına bakmaması gerektiğini söylerler. Lût onlara "dağa yetişemem ancak Soar kentine yetişirim" diyerek Soar kentine zarar vermemeleri için yalvarır. Melekler Soar kentine zarar vermekten vazgeçerler. Lût Soar'a varınca güneş doğar. Tanrı Gomora'yla Sodom'un üzerine gökten ateşli kükürt yağdırır ve orada bulunan bütün canlıları yok eder. Lût'un peşinden gelen karısı dönüp arkasına baktığı için Tanrı onu helak etmiştir.[51]

Helakten sonrası için ise aynen şu ifadeler yer almaktadır:

> Lût Soar'da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kızı küçüğüne, "Babamız yaşlı" dedi, "Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım." O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lût yatıp kalktığının farkında değildi. Ertesi gün büyük kız küçüğüne, "Dün gece babamla yattım" dedi, "Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için

[51] Tekvîn 19:1-29.

sen de onunla yat." O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lût yatıp kalktığının farkında değildi.

Böylece Lût'un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar. Büyük kız bir erkek çocuk doğurdu, ona Moav adını verdi. Moav bugünkü Moavlılar'ın atasıdır. Küçük kızın da bir oğlu oldu, adını Ben-Ammi koydu. O da bugünkü Ammonlular'ın atasıdır.[52]

Kaynaklarda bazı peygamberler hakkında bu tür iftiralar ne yazık ki yer almaktadır. Günümüz medeniyetinde hala, tahrif olmuş bu ifadelerin tabilerinin olduğunu bilmek esefle karşılanması gereken bir durumdur. Yukarıda zikrettiğimiz nedenlerden dolayı ismeti enbiya fikri ön plana çıkmış ve bununla alakalı bir telif türü gelişmiştir.

İsmet enbiya hakkında İbn Abbâs (ö. 68), Hasan-ı Basri (ö. 110), Mukâtil b. Süleymân (ö. 150) gibi ilk dönem tefsirlerinde bilgi bulmak mümkündür. İbn Abbas Kur'an-ı Kerimde Hz. Peygamber için kullanılan ve ma'siyet anlamına da gelen "Vizr" kelimesini "*Yükünü senden alıp atmadık mı?*"[53] âyetindeki yük/vizr kelimesine "ma'siyet" manasını vermiştir.[54] Hasan-ı Basrî Hz. İbrahim'in yıldızlara bakıp "*Bu benim rabbim*" demesinin onun hatası olduğunu ifade etmiştir.[55] Hz. Yûsuf'un Allah'ın delilini görmesi nedeniyle zinadan uzaklaştığının anlatıldığı bölüm, Mukâtil b. Süleymân'ın görüşlerini yansıttığı yerdir.[56] Bu şekilde ilk dönem tefsirlerinde peygamberlerin masumiyeti hakkında bilgi bulmak mümkündür. Bu durum ismeti enbiyanın islamın ilk dönemlerinde İslam alimlerinin gündemini meşgul ettiğinin kanıtıdır.

1.3.1. Kelamî Ekoller

Bütün İslam âlimleri peygamberlerin, Allah ile mahlûkat arasında elçilik vazifesini lâyık-ı veçhile icra edebilmeleri için diğer insanlarda olmayan kendilerine mahsus bazı özelliklerin

---

[52] Tekvîn 19:30-38.

[53] İnşirah 94/2.

[54] Ebü't-Tahir Firuzabâdi, **Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs,** Tahran, İntişârât-i İstiklal, ts., s. 514.

[55] Hasan-ı Basrî, **Tefsirü'l-Hasan el-Basri,** (haz. Muhammed Abdurrahîm), Kahire, Dârû'l-Hadîs, 1992, c. II, s. 427.

[56] Mukâtil b. Süleyman, **Tefsîru Mukâtil b. Süleymân,** (haz. Abdullah Mahmûd Sehhate), Kahire, Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Ammeli'l-Kitâb, 1979, c. II, s. 327-329.

olması gerektiğinde hem fikirdirler.[57] İsmet-i enbiya da Allah'ın peygamberlerine lütfettiği bu sıfatlardan birisidir. İsmetü'l-enbiyâ/peygamberlerin korunmuşluğu meselesi bütün mezheplerce benimsenen bir inanç olmakla beraber, ismetin vakti, sınırı ve kapsamı gibi bazı hususlarda görüş ayrılıkları mevcuttur.

1.3.1.1. Eş'arîlere göre İsmet

Eş'arîler'e göre peygamberlerin masumiyeti, Allah'ın peygamberde itaat etmeyi yaratıp, günah işlemeyi yaratmamasıdır. "Çünkü her şeyin müsebbibi, fail-i muhtar olan Allah'tır. Allah'ın elçileri peygamberlikten önce veya sonra, bilerek ya da bilmeyerek büyük ma'siyet kesinlikle işlemezler."[58] Diğer bir ifade ile ismet, "Günah işlemeye mâni olan ruhi bir melekedir."[59] Bu sebeple Allah'ın elçilerinin günah işlemeye güçleri yetmeyeceğinden onların ma'siyet işlemeleri imkân dahilinde değildir.[60]

Bağdâdî (ö. 429/1037-38), *Kitabü Usûlî'd-Dîn* adlı eserinde, Eş'arî'nin peygamberlerin nübüvvetten sonra, kasten veya sehven büyük ve küçük günah işlemeyeceği görüşünü savunduğunu söylemektedir.[61] Diğer taraftan Pezdevî (ö. 493/1100) *Usulu'd-Dîn* adlı eserinde, Eş'arî'nin peygamberlerin bi'setten önce veya sonra tüm günahlar ve zellelerden korunmuş olduğu görüşünde bulunduğunu nakletmektedir.[62]

Bu şekilde İmam Eş'arî'ye, iki farklı görüş nispet edilmektedir. Bir görüşe göre peygamberlerin nübüvvetten sonra, kasten veya sehven büyük ve küçük günah işlemeyeceğidir. Bir diğer görüş ise bi'setten önce veya sonra tüm günahlar ve zellelerden korunmuş olduğudur. Bağdâdî'nin rivayetini destekler mahiyette İbn Furek (ö. 406/1015),

---

[57] Ebû Muhammed Nûruddîn Ahmed b. Mahmûd b. Ebî Bekr es-Sâbûnî, **Bidâye fî Usûli'd-Dîn**, Dâru'l-Maârif, Mısır, 1969, s. 95-96.

[58] Bağdâdî, **Usulü'd-Din,** s.154; Seyyid Şerif Cürcani, **Şerhü'l-Mevakıf**, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1239. c. 3, s. 215.

[59] Ebu's-Senâ İsfahânî, **Metâli'u'l-Enzâr Fî Şerh-i Tavâli'u'l-Envâr,** Dersaadet, 1887, s. 429.

[60] Râzî, **Muhassalü Efkâri'l-Mütekaddimîne ve'l-Müteahhirîn**, Kahire, 1905, s. 158-159.

[61] Bağdâdî, **age.,** s. 169.

[62] Sadrü'l-İslâm Ebü'l-Yüsr Muhammed b. Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdülkerim el-Pezdevî, **Usûli'd-Dîn,** Mektebetü'l-Ezheriye, Kahire, 2003, s. 172.

Mücerredü makâlât adlı eserinde Eş'arî'nin Tâhâ suresi "*Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı*"[63] ayetini Hz. Âdem'in zellesine delil gösterdiğini ifade etmektedir.[64] Âlimler arasında Eş'arî'nin "bi'setten önce peygamberlerden küçük ma'siyetin sudur edip etmeyeceği" hakkındaki görüşünde bir ittifakın olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

Eş'arîlerin önemli isimlerinden biri olan Râzî (ö. 606/1209) peygamberlerin ismet sıfatını dört kısma ayırarak incelemektedir. Birincisi, itikatla alakalı olan kısmıdır. Bütün Müslüman âlimler peygamberlerin küfür ve bidat işlemekten korunmuş olduğunu kabul eder. İkincisi, şer'i hükümlerle alakalı olan kısımdır. Peygamberler bilerek veya bilmeyerek şer'i bir hükmü tebdil ve tahrif edemezler. Üçüncüsü, fetva ile alakalı konulardır ki, bu konularda peygamberler kasıtlı olarak hata yapmazlar. Ancak hataen/yanılarak fetva vermesi hususu ihtilaflıdır. Dördüncüsü ise peygamberlerin özel halleri ve davranışlarıyla ilgili konulardır. Bu konuda mezheplerin muhtelif görüşleri bulunsa da genel itibarla peygamberler bilerek küçük, bilerek veya bilmeyerek büyük günahlardan korunmuşlardır.[65]

Ayrıca Râzî ismetin illetini şu dört maddede açıklar:

1- İsmet sıfatına mazhar olan elçinin nefsinde veya bedeninde onu her türlü masiyetten mahfuz kılan bir hususiyetin olması,

2- Peygamberlerde, itaatin iyi işlerden, isyanın da noksanlıktan olduğuna dair ilmin meydana gelmesi,

3- Peygamberlerin, Allah tarafından vahiyle desteklenmeleri,

4- Peygamberden herhangi bir hata vuku bulacak olsa o sorunla alakalı olarak itab olunması veya ihtar edilmesi.[66]

---

[63] Tâhâ 20/121.

[64] Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Fûrek el-İsfahânî en-Nisabûrî, **Mücerredü Makâlât,** (nşr. Daniel Gimaret), Beyrut, 1987, s. 158, 176.

[65] Râzî, **age.,** s. 8.

[66] Fahreddin Râzî, **Kelâm'a Giriş (el-Muhassal)**, (çev. Hüseyin Atay), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978, s. 221-222.

Ehl-i Sünnet olan Eş‘arî ve Mâturîdî mezhepleri ismet-i enbiya hakkında bazı konularda ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki Eş‘arîler, peygamberlerin küçük günahlardaki ismetini nübüvvetten önce ve nübüvvetten sonra olarak iki kısma ayırmışlardır:

Birincisi; aksine bir karine olmadığı müddetçe peygamberlerin, nübüvvetten önce toplumun nefretini celp etmeyen meselelerde kasten veya sehven küçük hatalar işlemesi caizdir.

İkincisi; küçük bir hata bile olsa -bi’setten sonra nübüvvet makamını zedeleyeceği için- kasten o hatayı işlemeleri kesinlikle caiz değildir. İmam Mâturîdî küçük günahlarda dahi ismetin gerekliliğini zorunlu görmektededir. Eş‘arîler onlardan farklı görüş ileri sunarak nübüvvetten önce veya sonra sehven küçük günahların cevazına hükmetmişlerdir.[67]

Bir diğer önemli ihtilaf konusu ise Eş‘arîlere göre ismet, Allah’ın peygamberlere itaat gücü vermesi masiyet işleme gücü vermemesidir.[68]

Râzî, peygamberlerin günahtan masum olduğuna dair akli ve nakli birçok delil zikretmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

1. Allah’ın kulları üzerine en büyük nimeti risâlet nimetidir. Kim ki bu nimete sahip olup günah işlerse nankörlük etmiş sayılır. Bu hatasının bedelini de en kısa zamanda en ağır bir şekilde ödemesi gerekir. Nitekim Ahzâb suresinde “*Ey Peygamber’in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa, onun cezası iki kat verilir”*[69] diye ifade edilmektedir. Ayetten de anlaşılmaktadır ki peygamber eşlerinin cezası diğer eşlere göre daha fazladır. Verilen nimetin büyüklüğüne göre cezasının da o derece büyük olması gerekir. Evli olanın bekâra, hür olanın köleye göre daha fazla cezaya çarptırılması bu düşünceyi desteklemektedir.[70]

2. Peygamberler, Allah’ın emir ve yasaklarına uymayan fâsık, kimseler olsalardı onların şahadetleri makbul olmazdı. Zira Hucurât suresinde: *“Ey iman edenler! Size fâsık biri*

---

[67] Mâturîdî, **age.,** c. 1, s. 177.

[68] Mâturîdî, **age.,** c. 1, s. 177; Bağdâdî, **age.,** s. 169; Râzî, **age.,** s. 9; Muhammed A’lâ b. Ali b. Muhammed Hâmid et-Tehânevî el-Fârûkî, **Keşşâfü Istılâhâti’l-Fünûn ve’l-Ulûm,** Mektebet-î Lübnan, Beyrut, 1996, c. 2, s. 1183.

[69] ‘‘يَا نِسَاء النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا’’ Ahzâb 33/30-32.

[70] Râzî, **age.,** s. 9.

haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın"[71] diye ifade edilmektedir. Peygamber Efendimiz şahadeti kabul olmayan bir kimse olsaydı nasıl kıyamete kadar şehadeti baki kalacaktı. Ancak Bakara suresinde[72] onun şehadetinin kıyamete kadar süreceğinden bahsedilmektedir.[73]

3. Peygamberler günah işleyen kimseler olsalardı, iyiliği emretmek, kötülükten men etmek vacip olduğundan peygamberleri günahtan men etmek için kötü davranmak vacip olurdu. Ancak Ahzâb suresinde[74] Allah peygamberine eziyet edene lanet etmiş ve onlara aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır.[75]

4. Peygamberler fasık kimseler olsalardı biz onlara uymakla emir olunmazdık. Zira Âl-i İmrân suresi[76] ve En'âm suresinde[77] bazı ayetlerinde Allah bizleri peygamberimize uymayı emretmiştir.[78]

5. Peygamberler, insanlara Allah'a itaati emredip kendileri bu emre muhalefet etmiş olsalar büyük azaba duçar olurlardı. Saf suresinde[79] yapamayacakları şeyleri söyleyenler için büyük gazap gerektireceği söylenmiştir. Yine Bakara suresinde[80] kendilerini unutup başkalarını uyaranlar azarlanmaktadır.[81]

6. Nisâ suresinde *"Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve O'nun koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu ebedî kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır."*[82] Yine Hûd suresinde "*Allah'ın laneti zalimler üzerinedir*"[83] diye ifade

---

[71] "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ Hucurât 49/6.

[72] Bakara 2/143.

[73] Râzî, **age.,** s. 9.

[74] "إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا" Ahzâb 33/57.

[75] Râzî, **age.,** s. 10-11.

[76] "قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ" Âl-i İmrân 3/31.

[77] En'âm 6/153.

[78] Râzî, **age.,** s. 11.

[79] "كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ" Saf 61/3.

[80] "أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ" Bakara 2/44.

[81] Râzî, **age.,** s. 11-12.

[82] "وَمَن يَعْصِ اللهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ" Nisâ 4/14.

[83] "أَلاَ لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ" Hûd 11/18.

edilmektedir. Ümmetin icmâsı ile peygamberlerin lanet edilen zalimlerden olması caiz değildir. Peygamberler Allah indinde hayırlı ve seçkin kimselerdir.[84]

7. Allah peygamberlerini ahiret yurdunu düşünen ihlaslı kullarından kılmıştır.[85] İblisin ihlaslı kullara zarar veremeyeceği ayetlerle sabittir.[86] Sebe' suresinde "*Şeytan, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı. İnananlardan bir grup dışında hepsi ona uydular*"[87] diye ifade edilmektedir. Şeytana uymayanlar ya peygamberler ya da peygamberlerin dışındakilerdir. Şayet peygamberlerin dışındakiler olsa onların peygamberlerden daha üstün olması gerekirdi. Ancak bütün Müslüman âlimlerin ittifakı ile peygamber olmayanların peygamberlerden üstün olması mümkün değildir.[88]

8. Mükellefler iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısım şeytan tarafında olanlar:[89] ikinci kısım ise Allah tarafında olanlardır.[90] Şüphesiz şeytanın tarafında olanlar şeytanın istediğini yapar onun emirlerine uyarlar. Enbiyadan günah sudur edecek olsa onlar şeytan tarafında olup hüsrana uğrayanlardan olurlardı. Allah tarafında olup felaha erenler ise peygamberin dışındakiler olurdu. Şüphesiz ki bu düşünce abesle iştigaldir.[91]

9. Peygamberlerin meleklerden daha faziletli olduğu aşikârdır. Meleklerin günah işlemeyecekleri deliller ile sabittir. Şayet peygamberler günah işleyecek olsa meleklerden nasıl daha üstün olurlardı?[92]

10. Allah, Hz. İbrahim'a "*ben seni insanlara önder kılacağım*"[93] dedi. Önder kendisine uyulan kimse demektir. Şayet İbrahim (as) günah işleyecek olsa insanların ona uyması vacip olurdu. Bu ise caiz değildir.[94]

---

[84] Ayr. Bkz. Bakara 2/130; Âl-i İmrân 3/33; A'râf 7/144; Hac 22/75; Sâd 38/45-47; Râzî, **age.,** s. 12.

[85] Sâd 38/46.

[86] Sâd 38/82-83.

[87] "وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ" Sebe' 34/20.

[88] Râzî, **age.,** s. 12.

[89] Mücâdele 58/19.

[90] Mücâdele 58/22.

[91] Râzî, **age.,** s. 12-13.

[92] Râzî, **age.,** s. 13.

[93] "إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا" Bakara 2/124.

[94] Râzî, **age.,** s. 14.

11. Bakara suresinde "*Allah'ın ahdine zalimler nail olmazlar*"[95] ve başka bir surede "*Her günah işleyen kimsede kendi nefsine zalimdir*"[96] diye ifade edilmektedir. Allah'ın ayetteki ahdinden kast ya imamlık ahdi ya da nübüvvet ahdidir. Kast olunanın imamlık ahdi olması daha muteberdir. Çünkü imamlık ahdi nübüvvet ahdinden daha düşüktür. Zalim olanlara imamlık verilmeyeceğine göre nübüvvetin evveliyatla verilmeyeceği anlaşılmaktadır.[97]

Netice olarak Eş'ariler masumiyet hakkındaki görüşleri nedeniyle, Allah'ın elçilerini ma'siyet işlemekten uzak görmüşlerdir. Onlara göre ismet-i enbiya peygamberlere günah işletmeyen bir özelliktir.

1.3.1.2. Mâturîdîlere göre İsmet

İmam Mâturîdî'ye göre ismet-i enbiya, peygamberlerin büyük ve küçük hata işlemekten; özellikle de şeri emre, ümmetin irşadına ve hükümlerin tebliğine taalluk eden meselelerde, masum olmasını icap ettirir.[98] Kur'an-ı Kerim ve hadislerde peygamberlerin küçük günah işleyebileceğine işaret eden ne kadar ibare varsa hepsi te'vile muhtaçtır.[99] Ayrıca Mâturîdî'ye göre "İsmet mihneti izale etmez" yani ismet sıfatı peygamberleri itaate zorlamadığı gibi, onları günah işlemekten de aciz bırakmaz. Bilakis onların iradeleri kalıcı olmakla beraber ismet, onları kötü fiillerden sakındıran ve hayırlı işlere sevk eden Allah'ın bir lütfudur.[100]

İsmet sıfatı nedeniyle Allah'ın elçilerinden sorumluluk kaldırılmamış, sınava tabi tutulacağından dolayı da irade hürriyeti elinden alınmamıştır.[101] Emir ve nehiy olmadan

---

[95] "لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ" Bakara 2/124.

[96] "فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ" Fâtır 35/32.

[97] Râzî, **age.,** s. 14-15; Mes'ûd b. Ömer b. Abdullah et-Taftâzânî, **Şerhu'l-Mekâsıd,** Dâru'l-Maârifi'l-Numaniye, Pakistan, 1981, c. 2, s. 193-196.

[98] Mâturîdî, **age.,** s. 177; Bağdâdî, **age.,** s. 169; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, **el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihal,** Mektebet-i Hanici, Kahire, 1964, c. 4, s. 2; Râzî, **age.,** s. 9.

[99] Mâturîdî, **age.,** c. 1, s. 188.

[100] Mâturîdî, **age.,** c. 1, s. 177; Sâbûnî, **age.,** s. 95-96. Kemalüddin Ahmed b. Hasan Beyazi, **İşaratü'l-Meram min İbarati'l-İmam,** (thk. Yusuf Abdürrezzak), Kahire, 1949, s. 328-329.

[101] Nureddin Sabuni, **Maturidiye Akaidi** (trc. Bekir Topaloğlu), İstanbul, 1995, s. 114–115.

peygamberlerin masum olmalarının bir anlamı kalmaz. Yine itaat ve ma‘siyet de gerçekleşmez. Nedeni ise itaat emredileni yapmak, günah da nehyedileni yapmaktır. Bu sebeple ismet ancak itaat ve günahın meydana gelmesiyle meydana gelecektir.[102]

Cumhûr ulema Allah'ın elçilerinin irade ve ihtiyarlarıyla korunmuş olduklarını kabul eder. Aksi halde ma‘siyet işlemeye gücü yetmeyen bir Allah'ın görevlisinin, korunmuş olması dolayısıyla bir övgüye mazhar olması düşünülemez. Çünkü irade ve ihtiyarın olmadığı yerde emir, nehiy, sevap ve günahtan da söz edilmesi mantıklı olmaz.[103]

Mâturîdî kelamcısı Sâbûnî el-Buhârî (ö. 580/1184) *Bidâye* adlı eserinde peygamberlerin bi'setten önce nadir olmak kaydıyla günah işleyebileceğinden bahsetmektedir. Sâbûnî'nin Mâturîdî mezhebine mensup olması ve onun farklı bir görüş sunması aynı mezhep âlimleri arasında görüş farklılıklarının olabileceğine işaret etmektedir.[104]

Bütün İslam âlimleri peygamberlerin kasten veya sehven vahiyden önce veya sonra küfür ve bidat işlemeyeceğinde ittifak etmişlerdir.[105]

Yukarıda zikrettiğimiz üzere Maturîdî düşünce sistemine göre peygamberler, kasten veya sehven, hususiyetle şeri emre, ümmetin irşadına ve hükümlerin tebliğine taalluk eden meselelerde, bi'l-icmâ yalan söylemekten masumdurlar.[106] Ayrıca peygamberlerde nübüvvetten sonra fiziksel veya zihinsel herhangi bir kusurun olması caiz görülmemiştir. Hz. Musa'nın dilindeki ukde/bağın[107] bi'setten sonra giderilmesi bu görüşe dayanak olarak sunulmuştur.[108]

Maturîdî, Fetih suresinde "*Senin geçmiş gelecek bütün günahını Allah'ın bağışlaması, sana nimetini eksiksiz vermesi, seni dosdoğru yolda yürütmesi ve Allah'ın sana güçlü bir şekilde yardım etmesi için sana apaçık bir fetih ihsan ettik*"[109] mealindeki ayeti ismetle bağlantılı olarak tahlil etmiştir. Ona göre ayetin muhtemel manalarından birisi "Allah senin

---

[102] Beyazi, **age.,** s.329.

[103] Abdülhâlık Abdü'l-Ganî, **Hücciyyetü's-Sünne**, Stuttgart, 1983, s. 87-88.

[104] Sâbûnî, **age.,** s. 95-96.

[105] Mâturîdî, **age.,** c. 1, s. 188; Sâbûnî, **age.,** s. 96; Râzî, **age.,** s. 8.

[106] Mâturîdî, **age.,** c. 1, s. 188.

[107] Tâhâ 20/27.

[108] Sâbûnî, **age.,** s. 96.

[109] "لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا" Fetih 48/2.

ümmetinin günahlarını bağışlasın" şeklindedir. Mevzu bahis olan ma'siyet ümmete aittir. Rasulullah'ın ümmete şefaatiyle birlikte ümmetin günahları mağfiret olacaktır. Bir diğer manaya göre ise ayet-i kerime günahların mağfiretine delalet etmektedir. Allah çok affediciliğinin bir gereği olarak Resulullah'ı günahtan korumaktadır.[110]

Maturidî'nin ismeti enbiya hakkındaki duruşu bu ayete ilişkin yorumunun devamında kendini daha iyi göstermektedir. O şöyle devam eder: "Peygamberlerin günahını araştırmak caiz değildir. Kim peygamberlerin hatasını araştırma arzusuna girerse küfre giden bir yola girmiş demektir. Peygamberlere itab olan şeyler, normal insanlara göre mubah, peygamberler açısından günah olan şeylerdir."[111] Maturidî peygamberlerin günah işlemesini kabul etmediği gibi onların günahının araştırılmasının da caiz olmadığı kanaatinde olduğu anlaşılmaktadır. İslam alimlerinin birçoğu peygamberlerin ismeti hakkında az ya da çok yorumda bulunmuşlardır. Maturidî'nin "Kim peygamberlerin hatasını araştırma arzusuna girerse küfre giden bir yola girmiş demektir"[112] sözü İslam alimleri için değil de peygamberlerin hatasını araştırarak islama zarar vermek isteyenler için olsa gerektir.

Maturidî Muhammed suresi ayeti[113] yorumunda şöyle demektedir: "Peygamberlerin günah işlemesi ve Allah'ın bu sebeple peygamberlerden istiğfar etmesini dilemesi akli yönden mümkün gözükse de hiç kimse bunun hikmetini bilemez. Peygamberlerin günah işlemeleri diğer insanların günah işlemelerine benzemez. Peygamberlerin günahları en üstün davranış biçimi olan en faziletli olanı terk edip faziletli olanı işlemelerinden dolayıdır. Aksi halde onların günahları diğer insanların işlediği çirkin ve yasak olan ahlaki çirkinlikler gibi değildir.[114]

Sonuç olarak Ehlisünnet âlimleri çeşitli akli ve nakli istidlaller ile peygamberlerin masumiyetini ispata çalışmışlardır. Genel kanaate göre peygamberlerin nübüvvetten önce

---

[110] Mâturîdî, **age.**, c. 9, s. 292.

[111] **Age.,** c. 9, s. 292.

[112] **Age.,** c. 9, s. 292.

[113] "فَاعْلَمْ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰىكُمْ" "*Bil ki, Allah'tan başka tanrı yoktur. Kendi günahın için, erkek kadın müminler için Allah'tan af dile. Ne yapacağınızı ve yerinizin neresi olacağını Allah bilir."* Muhammed 47/19.

[114] **Age.,** c. 9, s. 274.

ve sonra büyük ve küçük günah işlemekten masum olduğu yorumlanmıştır. Peygamberlerin küçük hata işlemelerine cevaz verenleri bu durumu "evla olanı terk etmek" diye tevil etmeleri de bu düşüncenin bir yansımasıdır.

1.3.1.3. Şia'ya göre İsmet

Şia'ya göre, peygamberler hayatlarının tüm zamanında, kasten, sehven, içtihat ve unutma yoluyla büyük veya küçük her türlü günahı işlemekten masumdurlar.[115]

İmamiye Şiası'nın önde gelen mütekellimlerinden Şeyh Müfîd (ö. 413/1032) *Evâilu'l-Makâlât* adlı eserinde Peygamberlerin masumiyeti hakkında görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: Peygamberlerin hepsi bi'setten önce ve sonra büyük günahları ve yüz kızartıcı küçük günahları işlemekten korunmuşlardır. Yüz kızartıcı olmayan küçük günahları ise bi'setten önce işlemeleri mümkün; bi'setten sonra işlemeleri ise kesinlikle mümkün değildir.[116]

Şia ekolü peygamberlere özgü olan ismet sıfatının alanını genişletmiş imamların da ismet sıfatı sahibi olduklarını iddia etmişlerdir. İmamların masumiyeti hakkında düşünceleri hicri birinci asırda söylenti şeklinde iken daha sonraki dönemlerde özellikle üçüncü asrın sonlarına doğru genel kabul görmüştür.[117] İbn Bâbaveyh el-Kummî (ö. 381/991) imamların çocukluk döneminden ölünceye kadar unutarak veya bilerek büyük ve küçüğünü günah işlemelerini caiz görmemektedir.[118]

İlk Şiî muhaddislerinden biri olan Kuleynî (ö. 329/940) *Usûlu'l-Kâfi* isimli eserinde imamların masumiyeti hakkında şunları ifade etmektedir: Peygamberler melekleri ve vahiy meleğini uyku ve uyanıklık hali fark etmez dünya gözüyle görebilirler ve onlarla konuşabilirler. İmamlar ise melekleri ve vahiy meleğini göremez sadece onların sesini duyabilirler.[119] Bir kimse zamanındaki ve tüm zamanlardaki imamlara iman edip teslim

---

[115] Sâbûnî, **age.,** s. 96-96; Râzî, **age.,** s. 9; Süyûrî, **age.,** s. 157, 158.

[116] Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'mân el-Hârisî el-Ukberî, **Evâilu'l-Makâlât,** (nşr. İbrahim el-Ensarî), Beyrut, 1993, s. 62.

[117] Ebu Amr Muhammed Keşşî, **İhtiyaru Marifeti'r-Ricâl,** İntişarât-i Danişgâh, Meşhed, 1348, s. 256-257.

[118] İbn Bâbaveyh el-Kummî, **Uyuni Ahbari'r-Rıza,** Tahran, 1318, c. 1, s. 51.

[119] Muhammed b. Yâkup b. İshak Kuleynî, **Usûlu'l- Kâfi,** Dâru'l-Murtazâ, Beyrut, 2005, c. 1, s. 125-126.

olmadığı müddetçe Allah'a ve Resulüne de iman etmiş sayılmaz. İmamı sevmek imandan, imama buğz etmek küfürden ileri gelmektedir. Bir kimsenin imanının sahih olabilmesi için kelime-i şehadetin sonuna imamları da ilave etmesi gerekmektedir.[120]

Kuleynî'ye göre, Allah insanları gizli veya açık bir imamdan yoksun bırakmaz. İmamların ecelleri kendi isteklerine bağlıdır. Ecellerini erteleyebilir veya öne alabilirler. İmamlar da peygamberler gibi Cibril-i emin vasıtasıyla birçok defa göğüsleri yarılmış manevi kirlerden sadırları temizlenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de geçen nimet, sâbikûn bi'l-hayrât, ülü'l-elbâb, sadikûn, ekvam, râsihûn, ehlü'z-zikr ve âyât kelimeleri ile kast edilen imamlardır.[121]

Kuleynî, fikirlerini desteklemek için ayetlerden deliller öne sürmektedir. Örneğin En'âm suresinde *"Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine, insanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, hiç, karanlıklar içinde kalmış, bir türlü ondan çıkamamış kimsenin durumu gibi olur mu? İşte kâfirlere, işlemekte oldukları çirkinlikler böyle süslü gösterilmiştir"*[122] diye ifade edilmektedir. Ona göre ayetteki nurdan kasdedilen imamlardır. Karanlıklar içerisinde kalan kimseler imamları tanımayanlardır. İnsanların imamı tanımakla kurtuluşa ereceği, imamı inkâr etmekle kâfir olup ebedi azaba duçar olacağı katidir.[123] Yine Nisâ suresinde *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resul'üne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir"*[124] şeklinde ifade edilmektedir. Kuleynî'ye göre, bu ayet imamlara itikatın ve itaatin zorunlu olduğunu belirtmektedir. İmamların sireten ve sureten en mükemmel şekilde yaratıldığını Allah'ın yeryüzündeki halifeleri olduğunu belirten Kuleynî,[125] Nur suresindeki ayeti buna delil gösterir: *"Allah, içinizden iman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapan kimselere vaat*

---

[120] **Age.,** s. 129-134.

[121] "أَوَ مَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ" Kuleynî, **age.,** s.199.

[122] En'âm 6/122.

[123] Kuleynî, **age.,** s. 132.

[124] "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً" Nisâ 4/59; Maide 5/55.

[125] Kuleynî, **age.,** s. 134-135.

etti ki, kendilerinden öncekilere verdiği gibi onlara da yeryüzünde iktidar verecek."[126] İmamlık çalışmak ve istemekle elde edilecek bir makam değildir. Ancak Allah'ın dilemesi ile elde edilebilir.[127] Ona göre imamlar insanları hidayete erdiren yıldızlar gibidir.[128] Bu görüşünü Nahl suresindeki ayetle delillendirir:[129] "*Daha nice işaretler koydu. Yıldızlarla da insanlar yollarını bulurlar.*" Yıldızlarla kastedilen imamlardır. Allah ve Resul'ü imamlarla beraber olmayı insanlar üzerine farz kıldığını söyler.[130] Tevbe suresindeki ayeti buna delilidir:[131] *"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun."* Kuleynî imametin Allah üzerine vacip olduğuna inanır. Bunun delili ise imametin husün olmasına bağlar. Husün olan her şey Allah üzerine vaciptir. O halde İmamette Allah üzerine vacip olmalıdır.[132] Kuleynî bütün bu ifadelerden imamlarında peygamberler gibi gerekli olduğunu söyleyerek ismet sıfatına sahip olduklarını ispatlamaya çalışmaktadır.

Şia'ya göre Allah'ın hüccetleri olan imamlar 12 tane olup kaynaklarda şu isimler zikredilmektedir:

1- Hz. Ali (ö. 40/661),
2- Hz. Hasan (ö. 49/669),
3- Hz. Hüseyin (ö. 61/680),
4- Ali b. Hüseyin (ö. 95/713),
5- Muhammed b. Ali (ö. 114/732),
6- Cafer b. Muhammed (ö. 148/765),
7- Musa b. Cafer (ö. 184/799),
8- Ali b. Musa (ö. 203/818),
9- Muhammed b. Ali (ö. 220/835),
10- Ali b. Muhammed (ö. 254/868),
11- Hasan b. Ali (ö. 260/874),

---

[126] Nur 24/55.

[127] **Age.,** s. 144-145.

[128] **Age.,** s. 149.

[129] Nahl 16/16.

[130] **Age.,** s. 150.

[131] Tevbe 9/119.

[132] **Age.,** s. 207.

12- Muhammed b. Hasan (Mehdî).[133]

On ikinci İmam Muhammed b. Hasan, Allah'ın emrinin icabını icra eden zamanın tasarruf sahibi olan kimsedir. O Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Bu gibi niteliklere sahip olduğu halde gizlidir.[134]

Bir kısım Şiîler peygamberin günah işlediğinde vahiyle uyarılacağını dolayısıyla onların günah işlemelerinin caiz olacağını ancak imamların herhangi bir vesile ile uyarılamayacağı için bütün günahlardan masum olduğunu iddia etmektedirler. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in itap edildiği ayeti kerimeleri düşüncelerine delil olarak sunmaktadırlar. Diğer bir kısım Şia ise ne peygamberin nede imamın günah işlemeyeceğinde ittifak etmişlerdir.[135]

Şiî ilim havzasında daha çok kelâm ve fıkıh alanında kendisini yetiştiren Süyûrî (ö. 826/1423) masumiyet hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: Peygamberler herhangi bir vasıta olmaksızın Allah'tan haber veren insanlardır. Tarifteki insan kaydıyla melekler, Allah'tan haber veren kaydıyla başkalarından haber verenler, vasıtasız kaydıyla imamlar ve âlimler dışarıda kalmaktadır. Buna göre imamlar ve âlimler, peygamberler vasıtası ile Allah'tan haber veren kimselerdir.[136] İmamlar da peygamberler gibi doğumlarından ölümlerine kadar kasten veya sehven ne kavli ne fiili ne takriri ne de terki olarak günah işlerler.[137] Peygamberliğin gerekli olduğuna işaret eden bütün deliller peygamberlik makamına kaim olan imamlar için de delildir. İmamlar şeriatı muhafaza etmek için Allah tarafından görevlendirilen kimselerdir. Bu düşünceye göre şeriatı muhafaza eden kimselere/imamlara ihtiyaç olduğu naslarla da sabittir. Süyûrî, Nisâ suresinde şöyle ifade edilmektedir: *"Kendilerine güvenlik (barış) veya korku (savaş) ile ilgili bir haber geldiğinde onu yayarlar. Hâlbuki onu peygambere ve içlerinden yetki sahibi kimselere götürselerdi, elbette bunlardan, onu değerlendirip sonuç (hüküm) çıkarabilecek*

---

[133] Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen b. Ferrûh es-Seffar el-Kummî, **Tefsîru'l-Kummî,** (nşr. Seyyid Tayyib el-Musevî el- Cezâirî), Matbatu'l-Necef, Necef, 2008, c. 2, s. 45.

[134] Kummî, **age.,** c. 2, s. 45.

[135] Ebu'l-Hasan el-Eş'arî, **Makalâtü'l-İslamiyyîn ve İhtilafu'l-Musallîn,** (thk. M. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut, 1990, c. 1, s. 121.

[136] Mikdad b. Abdullah Süyûrî, **en-Nâfi' Yevme'l-Haşr fi Bâbi'l-Hâdi'l-Aşr,** Bakiyat, Kum, ts., s. 157, 158.

[137] A**ge.,** s. 184.

nitelikte olanları onu anlayıp bilirlerdi. Allah'ın size lütfu ve merhameti olmasaydı, pek azınız hariç, muhakkak şeytana uyardınız"[138] ayetteki "içlerinden yetki sahibi kimseler" ifadesiyle imamların kastedildiği görüşündedir.[139]

İmamlar, zalim olan yöneticilerden mazlum olan halkı muhafaza eden adil kimselerdir. Adil olan imamlar ile zalim olan yöneticiler arasındaki en önemli ayırt edici özellik imamların ismet sıfatı sahibi olmalarıdır**.** Bakara suresinde "*Bir zaman Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmişte Rabbi şöyle buyurmuştu: "Ben seni insanlara önder yapacağım." İbrahim de "Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)" demişti. Bunun üzerine Rabbi, "Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz" demişti"*[140] diye ifade edilmektedir. Süyûrî göre, ayetteki "soyumdan önderler kıl" ve sonrasındaki "ahdim zalimleri erişemez" ifadelerinden imamların masum olması gerektiği açıkça belirtildiği görüşündedir.[141] Buna göre hüküm çıkaran imam masum olmazsa hükümde hata kaçınılmazdır. Ona uymak zorunlu olduğundan kendisine tabi olanları yanıltır, ona uyanlarında edebi azaba duçar olmasına vesile olur.[142]

İmamet görevini yerine getirecek imam Allah tarafından, peygamberi aracılığıyla bu göreve tayin edilmiştir. Ahzâb suresi "*Allah ve Resul'ü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mümin erkek ve hiçbir mümin kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resul'üne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır*"[143] ayetinden anlaşıldığına göre Allah ve Resul'üne karşı gelen nasıl apaçık bir şekilde sapmışsa imama karşı gelen de aynı şekilde sapıtmış demektir. Kasas suresinde *"Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların ise seçim hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır ve yücedir*"[144] şeklinde ifade edilmektedir. Süyûrî'ye göre ayetten anlaşılan İmamlara iman, İslam'ın inanç esasları ve rükunlarından biridir.

---

[138] "وَإِذَا جَاءهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُواْ بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلاَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلاَّ قَلِيلاً" Nisâ 4/83.

[139] A**ge.,** s. 184.

[140] "وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ" Bakara 2/124.

[141] Süyûrî, **age.,** s. 219-220.

[142] **Age.,** s. 210-218.

[143] "وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا" Ahzâb 33/36.

[144] "وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ" Kasas 28/68.

Onları inkâr edenler, Allah'ı ve resulünü inkâr etmiş sayılır. Onları Allah seçtiği için peygamberde bulunan bütün vasıflar (ismet) imamda da bulunur. Peygamberler gibi onların da mucizeleri ve delilleri bulunmaktadır.[145]

İlk dönem Şiî fıkıh ve hadis bilginlerinden Kummî (ö. 290/903) "*Rabbinin sana lütfettiği bunca nimeti her daim minnet ve şükranla an!*"[146] ifadesinde Hz. Muhammed'in ümmete izah etmesi gereken en önemli şeyin Allah'ın inzal buyurduğu hükümlerin yanı sıra İslâm'ın beş şartı olan velâyet, namaz, hac, oruç ve zekât olarak yorumlamaktadır.[147] Ayrıca İnşirah suresindeki "*Öyleyse, bir işi bitirince diğerine koyul. Ancak Rabbine yönel ve yalvar.*" anlamındaki ayetin "Nübüvvet işlerini bitirince Hz. Ali'nin imametini insanlara ilan et ve bu konuda rabbine yönel!" anlamında olduğunu iddia etmektedir.[148]

Kummî'ye göre Hz. Muhammed Veda haccında konuşmasını yaptığı esnada Hz. Ali'yi yanına çağırarak imametini ilan eder. Hz. Ömer, o esnada ayağa kalkar ve Hz. Peygamberin sözünü keserek: "Ey Allah'ın Resulü bu Allah ve Peygamberinin emri mi?" diye sorar. Hz. Peygamber de: "Evet Ey Ömer! Ehli beytim olan Ali'nin, Allah'tan korkanların önderi, abdestten dolayı nurani bir hal taşıyanların lideri, müminlerin mevlası olduğu Allah ve rasulünün buyruğudur" der. Ayrıca Kummi mahşer gününde Allah'ın Hz. Ali'ye sırat köprüsünün üzerinde bir rütbe bahşedeceğini ve ona buğzetmeyip kendisini sevenlerin sırat köprüsünü geçip cennete gireceğinden; düşman olanların ise sırat köprüsünden ayağı kayıp cehenneme düşeceği görüşündendir.[149]

Kummî'nin başka bir rivayetine göre Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin evindeyken Ahzâb suresi "*Evlerinizde oturun ve daha önce Câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah'a ve resulüne itaat edin. Ey peygamber ailesi! Allah'ın istediği, sizden kirliliği gidermek ve sizi tertemiz kılmaktan ibarettir.*"[150] ayeti iner. Ardından Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i yanına çağırarak "Allah'ım! Ailemden her türlü maddi ve manevi kirleri gider ve onları tertemiz yap.

---

[145] Süyûrî, **age.,** s. 221-222.

[146] "وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ" Duhâ 93/11.

[147] Kummî, **age**., c. 2, s. 428-429.

[148] **Age**., c. 2, s. 428-429.

[149] **Age**., c.1, s. 174.

[150] Ahzâb 33/33.

Allah'ım! Bunlar, haklarında bana söz vermiş olduğun ailemdir" diye dua ederek onların üzerlerini bir örtü ile kaplar. Ümmü Seleme o esnada orada bulunmasına rağmen Hz. Peygamber onu istisna etmiştir.[151] Kummî'ye göre, söz konusu ayetle hem Ehl-i Beyt'in sınırları çizilmekte hem de Hz. Ali'nin imameti nasla tayin edilmektedir.

Kummî'ye göre ehli beyti sevmek farz hükmündedir. Hz. Peygamberin en önemli görevi ümmetin Ehl-i beyt sevgisini kazanmasını sağlamaktır. Sevilmesi farz olan birine itaatte farz olmalıdır. Hem sevilen hem de itaati farz olan birisi imamlığa da en çok layık olandır.[152] Kur'an-ı Kerim'de asıl olan ve sadece imamların bileceği bâtını manadır. Hz. Peygamberden sonra Kur'an'ı gerçek manada anlayacak ve anlatacak tek merci imamlardır. Hz. Peygamber'in, "Size iki önemli miras bırakıyorum, bunlardan biri Ehl-i Beyt'im, diğeri Allah'ın kelamı olan Kur'an-ı Kerimdir. Kim ki bu iki şeye sımsıkı sarılırsa asla yolundan sapmaz"[153] sözü Hz. Peygamberin ehli beyti olan imamlara verdiği değeri gözler önüne sermektedir.[154]

Başlangıçta imamet hakkındaki bu düşünceler Şia arasında bile abes olarak karşılanmıştır. Örneğin, Cafer Sadık (148/765), kendisine yakıştırılan beşer üstü nitelemelere çok kızmış bunları uyduranlara lanet yağdırmıştır. Cafer Sadık'a Şia'dan birilerinin gelerek Ehl-i Beyt içerisinde Allah'ın görevlendirdiği masum bir imamın olduğu şeklindeki soruya kendisinin böyle birinin varlığından habersiz olduğu şeklinde cevap vermiştir.[155] İmamların kendilerinin şiddetle reddettikleri kimi nitelikler zamanla vazgeçilmez birer itikat haline dönüştürülmüştür.

İlerleyen sürede Şia İmamlara bazı doğaüstü nitelikler izafe etmiş, peygamberlerin bütün özelliklerini imamlara mahsus kılmış, hatta peygamberlerde olmayan bazı özelliklerin de imamlarda olduğunu iddia etmişlerdir. Şia'nın imamlar hakkındaki düşünceleri dönemsel farklılıklar gösterse de birbirine benzer niteliktedir. Şia'nın peygamberlerin ismeti hakkındaki görüşleri Ehlisünnetin görüşleriyle benzer özellikler göstermektedir. Şia'nın

---

[151] Kummî, **age**., c. 2, s. 193.

[152] **Age**., c. 2, s. 276.

[153] Tirmizî, Menâkıb, 31; Müsned, III, 14, 17, 26.

[154] **Age.,** c. 1, s. 3-5.

[155] Ebu Ca'fer Muhammed b. el-Hasan b. Ferrûh Seffar el-Kummî, **Besairu'd-Derecâti'l-Kübra,** (tsh. Mirza Muhsin), Tahran, 1374, s. 195-196.

peygamberlerin hiçbir şekilde günah işlememiş olması Sünnî teolojide evla olanı terk şekilde yorumlandığı anlaşılmaktadır. Ehlisünnetle tefrikanın büyük boyutlarda yaşandığı kısımlardan birisi Şia'nın imamet inancı hakkındaki görüşleridir.

İbn Haldun (ö. 808/1406) *Mukaddime*'sinde Sünni bir bakış açısıyla imamet hakkında şunları ifade etmektedir: Ehl-i sünnetin itikadına göre imametin şartı dörttür. Birincisi, ilimdir. Devlet başkanının/imamın zamanın siyaseti ve dini hükümleri ve delillerini bilmekten bihaber olması caiz değildir. İkincisi, adalettir. Yöneticinin adil olması gereklidir. Üçüncüsü, havas-ı selimenin/beş duyu organının sağlıklı olmasıdır. Dördüncüsü, vücut azalarının sağlıklı olmasıdır. Bu sıfatları taşıyan herhangi bir kimse devlet başkanı/imam olmaya layıktır. Ehli Sünnet âlimleri Şia'nın iddia ettiği gibi devlet başkanlığını/imameti imana ait akidelerden biri olarak görmemiş aksine bu görüşün yanlış olduğunu ispatlamaya çalışmışlardır. Sünnî yaklaşıma göre imamet, itikatla alakalı bir mesele olmayıp toplumun maslahatı ile alakalı olan bir meseledir. Ayrıca İbn Haldun Şia'nın imametle alakalı delil olarak sundukları nasların çoğunun uydurma olduğunu ifade etmektedir.[156] Bir diğer yoruma göre, Şia'nın imamlar için uydurduğu beşer üstü özelliklerin İslami itikatla alakası yoktur. İmamlar hakkındaki düşüncelerinin gerçek nedeni geçmişlerinden edindikleri kültür ve bazı siyasi sebeplerdir. Şia'nın imamlar için iddia ettikleri imamın ruhunun diğer imama geçmesi, tanrının gölgesi olması, tanrı tarafından seçilmeleri gibi hususlar Pers krallıklarında ve Hint felsefesinde hükümdarlarda aynen görülmektedir.[157]

1.3.1.4. Mu'tezile'ye göre İsmet

Basra Mu'tezile ekolünün ileri gelen kelamcılarından Nazzâm'a (ö. 231/845) göre, peygamberler ne amden ne hataen asla günahın büyüğünü veya küçüğünü işlemezler. Yanılmaları ve unutmaları caizdir. Bununla beraber Allah tarafından hemen uyarılır ve

---

[156] Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî, **Kitâbü'l-İber ve Avâînü'l-Mübtede-i ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve Men Âserahüm min Zevi's-Sultâni'l-Ekber,** Daru'l-Fikr, Beyrut, 1988, c. 1, s. 240-244.

[157] M. Kâmil Şeybi, **es-Sıla Beyne't-Tasavvuf ve't-Teşeyyu',** yy., Bağdat, 1964, s. 62.

yanlışlarından dönerler.[158] Ebu Ali Cübbâî de (ö. 303/916) Peygamberlerin bilerek büyük ve küçük günah işlemelerini caiz görmemektedir. Ancak yanılarak hata işleyebileceklerini kabul etmektedir.[159]

Ebû'l-Hüseyin el-Hayyât (ö. 300/912) *İntisâr* adlı eserinde şu ifadelere yer verir: Peygamberlerden bi'set öncesi ve sonrasında Allah'ın razı olmayacağı ve O'nun düşmanı olunmasına neden olacak eylemler sadır olmaz. Peygamberlerin, Allah'ın iletilerini insanlara ulaştırırken yalan söylemeleri, hata yapmaları, tebdil etmeleri veya gizlemeleri mümkün değildir.

Hayyât'a göre mucize ile elçilikleri ispatlanmış olan peygamberlerden mucizenin hilafına bir eylem gerçekleşmez. Peygamberler insanları aldatmaz, kelime oyunları ile insanları yanıltmaz, kendilerini küçük düşürecek eylemlerde bulunmazlar. Çünkü insanların kurtuluşuna vesile olacak olan peygamberler Allah tarafından masum kılınmaktadırlar. Allah'ın koruması altında olan peygamberden insanların nefretini gerektiren, güvensizliğe neden olacak fiiller meydana gelmez.[160]

Ebû'l-Hüseyin el-Hayyât, *"Peygamberler Allah'tan aldıkları mesajları insanlara iletme noktasında yanlışlık ve hata yapabilirler*" iddiasını reddetmektedir. Ona göre, Peygamberlerin insanlara Allah'ın yapılmasını istedikleri bir şeyi haber verdiklerinde ya da bir farzı eda etmeye yöneldiklerinde hata etmeleri ve yanılmaları câiz değildir. Allah, her an hata işleme potansiyeli olan kimseye itaati emretmez. Allah Hz. Peygamber'i Abese suresinde ve Bedir esirleri konusunda ikaz etmiştir.[161] Ancak Hz. Peygamberin işlediği iddia edilen günahların hepsi küçüktür ve bağışlanmıştır. Bunlar onun peygamberliğine mâni olacak lanet etmesine sebep olacak şeyler değildir.[162] Hayyât'a göre, peygamberlerin, Allah'tan ilettikleri mesajlarda hataya düşmelerini kabul etmez. Peygamberlere nispet edilen hatalar da onların dinî tebliğ ile sorumlu olduğu alanlarda değildir. Peygamberin, tebliğinde hataya düşmesi veya yanılması; tebliğinde yalan söylemesi, tahrifte bulunması

---

[158] Sâbûnî, **age.,** s. 96-97; Râzî, **age.,** s. 9.

[159] **Age.,** s. 96-97; **Age.,** s. 9.

[160] Ebü'l-Hüseyn Abdürrahîm b. Muhammed b. Osmân el-Hayyât, **Kitâbü'l-İntisâr**, Mektebetü't-Dari'l-Arabi, Beyrut, 1993, s. 93-97.

[161] Abese 80/1-10.

[162] **Age.,** s. 95-97.

veya tebliğinin bir kısmını gizlemesi ile eşdeğerdir. Peygamberin söz konusu bu durumu, tebliğ vazifesini yapmaması anlamına da gelir.

Mu`tezile'nin ünlü kelamcısı Kâdî Abdulcabbâr'a (ö. 415/1025) göre, peygamberlerin kendilerinin ve tebliğlerinin kabulü, elçilik görevini başarılı bir şekilde icra edebilmeleri ve insanlara faydalı olmaları için korunmuş olmaları şarttır. Mahfuz/masum olmayan bir peygamberin risalet görevini yerine getirirken başarısız olması kaçınılmazdır. Peygamberlerden nübüvvetten önce veya sonra büyük ve nefret uyandıran küçük günahın sadır olması caiz değildir. Peygamberlerin yalan söylemesi, hırsızlık yapması, toplumun nefretini celp eden diğer fiilleri de işlemesi mümkün değildir. Ancak peygamberlerin insanları kendisinden uzaklaştırmayan daha az faziletli olan bazı eylemlerde bulunabilmeleri caizdir. Örneğin peygamberin nafile bir ibadeti fazla veya az yapması onun Allah katındaki derecesini etkiler. Ancak insanlar nazarında herhangi bir etkiye sahip değildir. Onların daha az faziletli olan bazı eylemlerde bulunmaları, peygamberliklerini kabule mâni olmaz veya doğruluklarını etkilemez. Peygamberler masum oldukları için insanlar onlara rağbet gösterir ve itibar ederler. Peygamberlerin ismeti bir nevi insanların peygamberden uzak durmasına sebep olacak eylemlerden mahfuz olunmaları demektir.[163]

Kâdî Abdulcabbâr'a göre, Bazılarının "Hz. Yusuf'un Mısır kralının eşinin teklifine meylettiğini, Mısır kralının eşinin Hz. Yusuf'u sevdiğini, Hz. Dâvud'un Üriya'nın eşine ilgi duyup âşık olduğunu ve çeşitli entrikalar neticesinde Üriya'yı öldürttüğünü" ifade ederek peygamberlerin büyük günah işleyebileceğini iddia etmektedir. Bu iddialar insanların peygamberlerden nefret etmesine neden olacak gerçek dışı ve mesnetsiz ifadelerdir. Çünkü Allah peygamberlerini insanların kabulüne mâni olacak olumsuz fiillerden korumaktadır. Ayrıca İnsanoğlu fıtraten, geçmişinde günah işlememiş veya ma'siyete bulaşmamış kişilerin peygamberliğini kabul edecek şekilde halk edilmiştir.[164]

Kâdî Abdulcabbâr şöyle bir varsayımda bulunur;

> "Peygamberler bi'setten önce büyük günah işledikten sonra günahlarından tövbe ederlerse risaletlerine herhangi bir mâni olmaz" denilirse bizde deriz ki, "İnsanlar her türlü günahı işleyen Haccac'a mı itibar ederler yoksa günahlardan uzak duran

---

[163] Ebü'l-Hasen Abdülcebbâr b. Ahmed b. Abdilcebbâr el-Hemedânî, **Şerhu'l-Usûli'l-Hamse,** Mektebetü'l-Vehbe, Kahire, 1992, s. 573-576.

[164] **Age.,** s. 573-574.

> peygamber torunu Hz. Hasan'ın sözüne mi itibar ederler?" O zaman insanların kabulü için peygamberlerin bi'setten önce veya sonra risaletine mâni olacak eylemlerden masum olması gerekmektedir. Peygamberlerin risaletine mâni olacak her türlü fillerden masum olması Allah üzerine vaciptir.[165]

Kâdî Abdulcebbâr, bazılarının "Peygamberler kimseye gözükmeden gizli bir şekilde günah işlerlerse insanların nefretini gerektiren bir durum meydana gelmediği için peygamberlerin gizli günah işlemeleri caizdir" iddialarına karşı çıkar. Çünkü peygamberlerin en yakınlarının bu duruma şahit olması kaçınılmazdır. İnsanlar bu duruma muttali olduklarında onlara karşı nefret duyacaklardır. İkinci bir seçenek ise peygamberler gizli günah işlediklerinde onları da uyaracak bir peygambere ihtiyaç duyulacaktır.[166]

Kâdî Abdulcabbâr göre, Allah elçiler göndererek insanlara lütufta bulunmuştur. Bu lütfun gereği olarak Allah, elçilerini insanların kendisinden uzaklaşmasına sebep olacak bir takım hal ve hareketlerden koruması gereklidir. Günahın hangi çeşidi olursa olsun eğer insanların nefret etmesine sebep olacaksa peygamberlerin ondan uzak durması elzemdir. Nitekim Allah Âl-i İmrân suresinde "*Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi*"[167] ayetiyle Allah, elçilerini muhataplarına karşı katı ve kaba bir şekilde davranmaktan koruduğu belirtilmektedir. Aksi bir durumda insanlar Allah'ın elçilerine itibar etmeyip ondan uzaklaşırdı.[168]

Sonuç olarak Mu`tezile insanların peygamberleri kabul etmesinin şartı olarak peygamberin ismet sıfatına haiz olması gerektiği görüşündedir. Mu'tezile'ye göre, peygamberler hata yapabilir, ancak o hatanın toplumun nefret duymayacağı bir eylem hakkında olması gerekmektedir. Mu'tezile'nin peygamberlerin fiillerinin, insanların nefretini celp edip etmemesi yönündeki taksimleri ismet fikrinin temelini oluşturmaktadır. Mu'tezile'ye göre, ismet peygamberin toplumun nefret ettiği eylemlerden mahfuz olması olarak anlaşılsa da bazen peygamberler Allah'ın emrettiği hususlarda toplumla ayrılığa düşebilir.

---

[165] **Age.,** s. 574.

[166] **Age.,** s. 575.

[167] "فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللهِ لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَ" Âl-i İmrân 3/159.

[168] **Age.,** s. 575-576.

1.3.2. Tasavvufi Ekoller

İbn Haldun, *Mukaddime* adlı eserinde sûfiliğin ortaya çıkış tarihinin genel kanata göre hicri ikinci asır olduğundan bahseder.[169] Tasavvufun mahiyeti Kuşeyrî tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

> "Hakîkat ve tasavvuf ilmiyle ilgilenen kimse pek fazla yoktur. Çünkü bu ilim hisler ilmidir ve birçok zahmet ve güçlükleri vardır. Bu ilim hakkında eğitim almak için kalbi hüzünlü hale getirmek, diz çöküp oturmak, gözlerden yaşlar dökmek gerekir. Tasavvuf ilminde büyüklenenler alçalır. Küçük olduğunu zannedenler de yükselir. Bilinmesi bu kadar tesirli olan bir ilmin, tadılması, hayatın içine alınması ve gerçekleştirilmesi nasıl olur, düşünmek gerekir. Bu ilimle meşgul olmak nefse zevk vermez. Zira bu ilim nefisleri sıkı sıkıya günahlardan korumaya bağlı olan bir ilimdir. Tasavvufla hisler kaybolur, istenilen bazı şeylerden ayrılmak gerekir. Bu sebeple alimler bu tasavvufa pek itibar etmezler ve kendilerini maddi menfaatlere, ruhsat ve tevil yollarına götürecek ilme yönelir. Bu tür ilim, bazen insani zevklere daha uygun geldiği gibi, insanlardan uzaklaşma, zevklerin peşinde koşma isteğinde olan kimseye daha cazip gelir.[170]

Diğer ilimlerde olduğu gibi gelişim seyri esnasında çevresel faktörlerden yeni tanışılan kültürlerden etkilenmiş, felsefe ve kelamın eleştirilerine cevaplar aramış ve özgün bir ilim dalı haline gelmiştir. En çok ihtilafların olduğu konular, peygamberlerin bazı hallerinin bir tasavvufi terim olan veliler için kullanılıyor olmasıdır. Bunlar mucize-keramet, vahiy-ilham ve ismet-hıfz terimleridir. Bu mevzulardan bizi alakadar eden kısmı ismet-hıfz terimidir. Bazı mutasavvıflar peygamberlerin ismeti hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Kuşeyrî (ö. 465/1072), *el-Luma' fi'l-i'tikâd* adlı eserinde insanların kurtuluşlarına vesile olan peygamberlerin her türlü ma'siyetten emin oldukları kanaatindedir. Eş'ari mezhebine mensup olan Kuşeyrî, mezhebinin peygamberlerin masumiyeti hakkındaki bütün görüşlerini aynen kabul etmektedir. Ancak o, ismet sıfatı peygamberin günah veya sevap işleme potansiyelini elinden almaz görüşü ile mezhebinden ayrılır. Kuşeyrî görüşünü de şu

---

[169] Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî**, Mukaddime,** Dâru'l-Cîl, Beyrut, ts., s. 517-525.

[170] Kuşeyrî, **Risâle-i Kuşeyrî,** yy. Beyrut, 1990, s. 355-360.

örnekle destekler; Bir gün Cüneyd-i Bağdâdî'ye "Arif kimsenin günah işleyip işlemeyeceği hakkında" sorarlar. O, bir müddet düşündükten sonra Ahzâb suresi "*Allah'ın emri, kesinleşmiş bir hükümdür*"[171] mealindeki ayeti okur.[172] Kuşeyri bu yöntemiyle Allah takdir etmişse peygamber dahi olsa günah işleyebileceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.

Kuşeyrî, peygamberlere mahsus olan ismet sıfatının veliler için kullanılması hakkındaki düşüncesi şu şekildedir; Veli'yi, "günahlardan mümkün mertebe uzak duran, ibadet ve taatla meşgul olan, Allah'ın kendisine kul ve dost kıldığı kimseler" diye tarif etmektedir. Peygamberlere mahsus olan ismet sıfatının velilerde de olabileceği düşüncesini kabul etmeyen Kuşeyrî A'râf suresi "*Çünkü benim velim, Kitab'ı (Kur'an'ı) indiren Allah'tır. O, bütün salihlere velilik eder*"[173] ayetinden hareketle Allah'ın "*salihlere velilik eder*" ifadesinden "veli kulunu rahmetinden yoksun kalmaktan masum kılacağı" şeklinde yorumlamıştır.[174] Kuşeyrî, ayetten veliler için tasavvur ettiği masumiyetin peygamberlerin ismetinden farklı olduğunu ifade etmektedir.

Ameli noktada Eş'arî, fıkhi noktada Şafi görüşleri benimseyen aynı zamanda bir mutasavvıf olan İmam Gazali (ö. 505/1111), ismet sıfatını günahın bütün şeklinden masum olan peygamberler için olmazsa olmaz şart olarak görür. Aksi halde insanların peygambere ve onun iletilerine güveni kalmayacağı için dinin ve nübüvvet kurumunun ortadan kalkacağını belirtir.[175] Gazali peygamberlerin ismet sıfatını insanların peygamberlere güveninin kalıp kalmayacağı yönünden değerlendirerek Ehl-i Sünnet çizgisine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Zira Mu'tezile'nin ısrarla üzerinde durduğu düşünceleri Gazali'ninde savunduğu görülmektedir.

İbn Arabî (ö. 638/1240), *Fütûhâtü'l-Mekkiyye* adlı eserinde peygamberlerin ismeti hakkında örneğin Fetih suresinin başında yer alan "*Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin*" ayetini yorumunda şunları belirtir:

---

[171] "مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللهُ لَهُۥ سُنَّةَ اللهِ فِيالَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُۖ وَكَانَ اَمْرُ اللهِ قَدَراً مَقْدُوراًۖ" Ahzâb 33/38.

[172] Kuşeyrî, **age.,** s. 360.

[173] A'râf 7/196.

[174] **Age.,** s. 359.

[175] Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, **el-Müstasfâ min İlmi'l-Usûl,** (nşr. Hamza b. Züheyr Hâfız), Medine ts., c. 3, s. 451-453.

> İsmet sahibi kimse günahların arayıp da bulamayacağı kimsedir. O günahlardan saklanır. Günahlar bir arayış içerisinde olsalar da onu bulmaları Allah'ın inayeti ile imkânsızdır. Allah peygamberlerini ceza gerektiren fiillerden gizlemektedir. Masum olan elçi bütün saptırma ve yanıltmalardan korunmuştur. Şeytan ne kadar çok masum olan kul ile uğraşırsa o da bir o kadar Allah'a yaklaşacaktır. Şeytanın bütün hileleri masum kulu Allah'a yaklaştırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.[176]

Bu ifade biçiminden İbn Arabî'nin ismeti geniş çerçevede ele aldığı görülmektedir. İbn Arabî ismet sıfatına yeni terimler ekler Peygamber ve velilerin korunmuşluğunu farklı değerlendirerek şunları söyler: Peygamber ve veliler şeytanın tasallutundan korunmuşlardır. İbn Arabî peygamberler korunmuşluğu için ismet, veliler için muhafaza terimini kullanır. İbn Arabî bu ayrımın arkasındaki hikmetin peygamberlere olan saygı ve hürmetten dolayı olduğunu söyler. Peygamberlerin bütün hal ve hareketleri Allah'ın koruması altındadır. Velinin korunması ise Allah'ın nurunu velinin kalbine tecelli edeceği anda meydana geleceğini söyler. Şeytan peygamberin suretine veya bedenine giremez, onun hal ve hareketlerinde herhangi bir değişikliğe sebep olamadığı gibi düşüncelerine müdahalede edemez. Velinin hıfzı ise şeytan bedenine girebilir ama düşüncelerinde herhangi bir değişiklik yapamaz.[177]

Özetle İbn Arabî, peygamberlerin Allah'ın koruması altında olduğu kanısındadır. Velinin kalbine gelen ilham konusunda masum olabileceğini, ancak bu masumiyetin peygamberlerin masumiyeti gibi düşünülmemesi gerektiğine dikkat çeker. Peygamberlerin ismetinin onların tüm hal ve hareketlerini kapsayacağını özellikle vurgular.[178]

Dâvûd-i Kayserî'ye (ö. 751/1350) göre, peygamberler Allah'ın dilediği kimselerden seçtiği mümtaz şahsiyetlerdir. Peygamberler muhtelif veçhelerden Allah'tan haber alabilirler ve Allah'tan nüzul eden bu ahbarı tebliğle memurlardır. Dolayısıyla böyle bir fiili icra eden elçilerin vahyine şeytanın tasallut edememesi için korunmuş olmaları elzemdir.[179]

---

[176] Muhyiddin Muhammed b. Ali İbnu'l-Arabî, **el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye fî Marifeti'l-Esrâri'l-Mâlikiyye ve'l-Mülkiyye**, (nşr. Ahmed Şemseddin), Beyrut, 1999, c. 2, s. 357.

[177] **Age.,** c. 2, s. 357.

[178] **Age.,** c. 2, s. 357.

[179] Dâvûd-i Kayserî, **Risale fi İlmi't-Tasavvuf,** (nşr. Mehmet Bayraktar), Kayseri, 1997, s. 132-133.

Aliyyü'l-Karî (ö. 1014/1605), Kadı Ebu Zeyd'in *Usûl-i Fıkh'*ından naklettiği şu mefhumda ismeti enbiyayı daha iyi anlama açısından bizlere farklı bir bakış açısı sunacaktır. O, Hz. Peygamberin yapmış olduğu fiilleri dört kısma ayırarak incelemektedir. Bunlar; Vacip, mübah, müstehab ve zelledir. Bu dört fiili Hz. Peygamber kendi iradesi ile işlemiştir. Nisyan ve uyku hali gibi iradenin dışında meydana gelen fiiller bu kapsamın dışında değerlendirilmiştir. Peygamberden zelle sadır olduğu zaman peygamberin zellesini açıklaması gerekir. Örneğin Hz. Musa'mın Kıptî'yi öldürmesi ve akabinde bunun şeytanın işlerinden bir iş olduğunu açıklaması gibi.[180] Bazen bu açıklama Allah tarafından yapılmıştır. Örneğin Allah Tâhâ suresi ilgili ayeti kerimede[181] Hz. Âdem'den bahsederken Hz. Âdem'in isyan ederek şaşırdığını belirterek onun zellesini izhar etmiştir. Peygamberlerin zellelerinin izhar edilmesindeki mantık insanlar tarafından bu zellelere tâbi olunmaması gereğidir. Böylelikle insanlar peygamberlerden vâki olan bu üç özelliğine iştirak edecek diğerlerine itibar etmeyecektir.[182]

Sonuç olarak tasavvufçular insanların dareyn saadetine vesile olacak olan peygamberleri kendilerine özgü anlatım tarzları ile masum olarak addetmektedirler. Örneğin Kuşeyri Eş'ari olmasına rağmen mezhebine aykırı görüşte bulunarak peygamberlerin günah işlemeye iradelerinin olduğunu kabul etmiştir. İmam Gazali peygamberlerin örnek şahsiyetlerinden dolayı asla günah işlemeyeceklerini aksi halde dinin maslahatının yok olacağını beyan etmiştiştir. İbn Arabî peygamber ve velilerin masum olduklarını ifade etmiş ancak bu korunmanın peygamberin korunması gibi olmadığını özellikle belirtmiştir. Dâvûd-i Kayserî ise peygambelerin vahyine şeytanın kendi düşüncelerini katmamaları için korunmuş olduklarını ifade etmektedir.

---

[180] Kasas 28/15.

[181] فَغَوَىٰ رَبَّهُ آدَمُ وَعَصَى الْجَنَّةِ وَرَقِ مِن عَلَيْهِمَا يَخْصِفَانِ وَطَفِقَا سَوْآتُهُمَا لَهُمَا فَبَدَتْ مِنْهَا فَأَكَلَا *"Bunun üzerine onlar (Âdem ve eşi Havva) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı."* Tâhâ 20/121.

[182] Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, **Minehu'r-Ravzi'l-Ezher fi Şerhi'l-Fıkhi'l-Ekber,** Daru'l-Beşâiri'l-İslamiye, Beyrut, 1998, s. 169-178.

İKİNCİ BÖLÜM

MEVDÛDÎ ve TABÂTABÂÎ'NİN İSMET ANLAYIŞLARININ YORUMA ETKİSİ

İsmet-i enbiyâ meselesi, telif geleneğimizde pek çok esere konu olmuştur. Seyyid Şerif el-Murtadâ'nın *Tenzîhu'l-Enbiyâ*'sı, Nureddin es-Sâbûnî'nin *el-Müntekâ min İsmeti'l-Enbiyâ*'sı yine Fahreddin er-Râzî'nin *İsmetu'l-Enbiyâ* adlı eserleri öne çıkan bazılarıdır. Râzî mezkûr eserde on beş peygamberi ismet meselesi bağlamında ele almaktadır. Mevzubahis peygamberler şunlardır: Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Eyüp, Hz. Şuayb, Hz. Musa, Hz. Dâvud, Hz. Süleyman, Hz. Yunus, Hz. Lût, Hz. Zekeriya, Hz. İsa ve Hz. Muhammed. Her bir peygamberle alakalı Kur'an'da yer alan bazı ifadeler, bunların nasıl anlaşılması gerektiğini bir problem olarak gündeme taşımıştır. Burada müfessirlerin konuyla alakalı tavırları devreye girmekte ve ayetlerin yorumu buna göre şekillenmektedir. Biz bu bölümde öncelikli olarak Mevdûdî ve Tabâtabâî'nin ismet anlayışlarından söz edecek, ardından zikri geçen her bir peygamberle alakalı ismet düşüncesini gündeme taşıyan meselenin ne olduğunu, ayetlerde nasıl geçtiğini zikredecek ve mevzunun her iki müfessir tarafından nasıl yorumlandığını mukayeseli bir şekilde ele almaya çalışacağız.

1.1. Mevdûdî ve Tabâtabâî'nin İsmet Meselesine Yaklaşımları

Müfessirlerimizin yakın tarihimizde birinin Şiî, diğerinin Sünnî coğrafyada yaşamaları ve yaşadıkları dönem içerisinde ilmî çalışmalarıyla tanınmaları görüşlerini incelememizde etkili olan unsurların başında gelmektedir. Muhtelif sıkıntılarla dolu bir yaşam mücadelesi veren her iki müfessirin ismet anlayışlarını aktarmaya çalışacağımız başlıkların altında, hayat hikâyelerine de kısaca yer vereceğiz.

2.1.1. Mevdûdî'nin Hayatı ve Düşünçe Dünyası

Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, 25 Eylül 1903'te Hindistan'ın Haydarabad-Deccan'a bağlı Avrangabad'ta dünyaya geldi. Pakistan'daki İslami hareketlerden birisi olan Cemaat-i İslami hareketi kurucularındandır. Babası fanatik bir İngiliz hayranıdır. Ancak daha sonra İngilizlerin iç yüzünü öğrenmiş çocuklarının İngiliz okullarında eğitim görmemesi için evde özel eğitimciler tutarak Arapça, Farsça, Urduca ve İngilizce dersleri almalarını sağlamıştır. Mevdûdî babasının 1920'de ölümü ile henüz 16 yaşında iken gazeteci olarak çalışma hayatına başlamıştır. 1927'ye kadar çeşitli gazetelerde muhabir ve editör olarak çalışmıştır. Ancak 1927'de rahatsızlanmasından dolayı Haydarabad'taki *Tercümânü'l-Kur'an* adlı aylık dergide görev yapmıştır. 1938'de Muhammed İkbal'in daveti üzerine geldiği Gurdaspur'dan İkbal'in ölümü üzerine Lahor'a giderek İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dekan olarak çalışmıştır. Cemaat-i İslamiye'yi 1941'de kurdu ve bundan sonra hayatını bu cemaate adamıştır. 1926'da *el-Cihad fil İslam* adlı kitabını yayınlayarak dikkatleri üzerine çekmeyi başardı. Modern eğitim ve İslami eğitimin bir arada yürütülmesi gerektiğini anlattığı kitabı *İslam'ın Anlaşılmasına Doğru* ondan fazla dile tercüme edilerek birçok defa basılmıştır. Batı kültürü akımına kapılan Müslüman düşünürlerini gözlemleyerek *Tercümânü'l-Kur'an*'da İslam kültürünün savunucusu olmuştur.[183]

1948-1950 arası radyoda yaptığı bazı konuşmalarından dolayı hapse mahkûm edilmiştir. Hükümetin Kadiyanî mezhebi politikalarının yanlışlığı hakkında yazdığı *Kadıyanî Problemi* adlı broşürden dolayı 28 Mart 1953'te idamla yargılanmıştır. İdareci ve halk içerisindeki taraftarlarının tepkileri nedeniyle idam 14 yıl hapis cezasına çevrilmiş, 1955 de serbest bırakılmıştır. *Tefhimu'l Kur'an* adlı eserine 1943 yılında başlamış Haziran 1972'de son cildini tamamlamıştır. 22 Eylül 1979 tarihinde Amerika'dayken 77 yaşında hayata veda etmiştir.[184]

Mevdûdî'nin teolojisi Allah'ın sıfat ve zatları çerçevesinde değil, O'nun hükümranlığının neyi gerektirdiğini açıklama doğrultusunda gelişmiştir. Mevdûdî Allah'ın mevcut ve bir olduğunu dil ile söylemek, kalp ile kabullenmenin gerçek Müslüman olmak için yeterli

---

[183] Mevdûdî, **İslâm İnkılâbının Süreci,** (çev. Mustafa Özel), Özgün yay., İstanbul, 1997, s.4; Zaferullah Daudi, **Şah Veliyyullah Dihlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 257.

[184] Maryam Jameelah, **Who is Maudoodi,** Amerika, Mohammad Yusuf Khan, 1973, s. 10-13.

olmadığı anlayışındadır. Mevdûdî bu şekilde bir Allah'a imana "kelime-i hâtibe" ismine vermektedir. "Kelime-i tayyibe" diye isimlendirdiği imana ise Allah'ın mevcut ve bir olduğunu dil ile söylemek, kalp ile kabullenmenin yanı sıra, O'nun bildirdiği emir ve yasaklarının insanın tüm kişisel tercihlerinde olduğu gibi siyasal ve sosyal bütün alanlarında da tek hüküm belirleyici olarak kabul edilmesidir. Mevdûdî Müslümanlığın sadece Müslüman anne ve babadan doğmak ve Müslüman ismi almaktan ibaret olmadığını Kur'an ve Sünnet üzere yaşamakla gerçek Müslüman olunacağını ifade etmektedir.[185]

Mevdûdî'ye göre Kur'an sıradan bir kitap değildir. İnsanlığa indirilen evrensel bir kitap olan Kur'an'dan hakkıyla faydalanmak için onu çok dikkatli bir şekilde okumak ve anlamak gerekir. Bu anlama Kur'an'ın tamamı hakkında bir düşünce sahibi olmak içinse en az iki, tek tek konular anlamak için olursa o konular bir bütünlük içerisinde düşünceye iyiyice yerleşinceye kadar olmalıdır. Kur'an'ın tamamının okunması halinde Kur'an'ın ana amaçları ve nasıl bir düzen oluşturmak istediği okuyucunun beynine yerleşecektir. Ayrıntılı okuyuş neticesinde ise Kur'an'da nasıl bir mantıki örgü olduğu ve konuların birbiri ile nasıl bağlantılı olduğu anlaşılabilecektir.[186]

Mevdûdî'ye göre bütün bu uğraşlar aslında Kur'an-ı Kerim'i anlamaya çalışmanın ilk adımlarıdır. Kur'an hangi maksatı ortaya koymak ve uygulamak için indi ise onun en iyi bir şekilde anlaşılması ancak o Kur'an'ın yaşanması ve uygulanması ile meydana gelir. İnsanlar rahat koltuklarında otururak ya da tekke ve medreselerdeki mollalar onun özellikleri üzerinde yoğunlaşarak Kur'an'ı gerektiği gibi anlayamazlar. Zira kendisine Kur'an nazil olan Hz. Peygamber 23 yıllık nübüvvetlik yaşamı müddetince hiç durmamış ve Kur'an'ın hükümlerini uyguladığı toplumda çıkan meseleleri ilâhî vahye ve Kur'an-ı Kerim'e göre çözümlemiştir.[187]

Mevdudi'nin düşüncesinde, kendisinden önce yaşamış siyasi ve dini alandaki çeşitli liderlerin izlerini bulmak mümkündür. Kur'an'ı ve Sünnet'i yorumlamada Ebu Hanife'nin görüşünü benimserken, Müslümanların kendine olan güveninin kazanması, diriliş çağrısı,

---

[185] S. Veli Rıza Nasr, **Mevdûdî ve İslamî İhyanın Teşekkülü,** (çev. Hasan Aktaş), Yöneliş Yayınları, İstanbul, 2000, s. 172.

[186] Ebü'l-A'lâ Mevdûdî, **Kur'an ki Çâr Bünyâdî Istılâheyn: İlâh Rab İbadet aor Dîn,** Islamic Publications, Lahor, Mukaddime, 1973, s. 7-14.

[187] Ebü'l-A'lâ Mevdûdî, **age.,** s. 7-14.

İslami devlet özlemi ve yeniden diriliş gibi konularda, beraber çalıştığı Muhammed İkbal'in fikirlerinden etkilenmiştir. Klasik literatürü yeniden değerlendirirken fıkhî bakış açısından faydalanması gerektiği fikrinde Şiblî-Nu'mânî onun rehberi olmuştur. Yine kuramsal bağlamda bile olsa, Mevdudi'nin Kuran'a ve sünnete dönme çağrılarında ise, Muhammed b. Abdulvehhab'ın ve İbn Teymiyye'nin selef esasına dayalı anlayışının etkileri görülür. Mevdudi, ilk bakışta farklı hususiyetleriyle tanınmış bulunan bu fikir liderlerinden de faydalanmakla beraber eklektik bir orta yol bulmuştur.[188]

2.1.2. Eserleri

Mevdûdî'nin 18 yaşında başlayan yazarlık yaşamı ölümüne kadar sürmüştür. Bu süre içerisinde Mevdûdî; tarihi, dini, içtimai, siyasi ve ilmi içerikli birçok risale ve kitap neşretmiştir. Binin üzerinde konferans vermiş; bunlardan yedi yüz kadarının kayıtları bulunmakla beraber bir kısmı neşredilmiştir. Mevdûdî, eserlerinin birçoğuna yakınını ana dili olan Urduca dilinde yazmıştır.[189] En önemli eserleri şunlardır:

1. *Tefhîmü'l Kur'an*,

2. *Tercüme-i Kur'an-ı Mecid ma'a Muhtasar Havâşî* adlı eseri Türkçeye Durmuş Bulgur tarafından *Tefhîmu'l-Kur'an Meali* başlığıyla tercüme edilmiştir.

3. *Kur'an ki Çâr Bünyâdi Istılâhayn: İlah, Rab, İbadet, Din*,

4. *Sünnet kî Â'inî Haysiyet* adlı eser Mevdûdî'nin Tercümânü'l-Kur'an'da Dr. Abdülvedûd adlı bir şahısla sünnet ve hadis inkârcılığı konusunda yaptığı tartışmaların kitap haline getirilmiş şeklidir. N. Ahmed Asrar tarafından *Sünnetin Anayasal Niteliği* Durmuş Bulgur ve Halid Zaferullah Daudi tarafından *Sünnetin Anayasal Konumu* başlığıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

5. *Siret-i Server-i Âlem* adlı eser Mevdûdî'nin hayatının sonlarında kaleme aldığı Hz. Peygamberin hayatına dair eseridir. Kitabı N. Ahmed Asrar, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı* adıyla Türkçeye çevirmiştir.

---

[188] Abdulhamit Birışık, **Mevdûdî, Hayatı, Görüşleri ve Eserleri,** İnsan yay., İstanbul, 2007, s. 65.

[189] Abdulhamit Birışık, **age.,** s. 65.

6. *Resâil-ü Mesâil* adlı eseri Yusuf Karaca tarafından *Meseleler ve Çözümleri*, Mahmud Osmanoğlu ve A. Hamdi Chohan tarafından *İtikâdî, İktisâdi, Siyasî, Sosyal ve Fıkhî Meselelere Fetvalar* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

7. *Tecdîdü İhyâ'i Dîn* adlı eseri *İslâm'da İhyâ Hareketleri* başlığıyla Halil Zafir tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

8. *Hilâfet aôr Mülûkiyyet* adlı eseri Ali Genceli tarafından *Hilâfet ve Saltanat* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

9. *Hukûku'z-Zevceyn* adlı esri Türkçe'ye *İslâm'da Aile Hukuku: Karı-Koca Hakları* adıyla Memiş Tekin tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.[190]

2.1.3. Mevdûdî'nin İsmet Anlayışı

Mevdûdî'ye göre peygamberler de birer insandır, hata işlememeye programlanmış birer makine değildirler. Onlara gösterilen saygı ve hürmetin nedeni onlardan hiçbir hata ve ma'siyetin sudur etmemesinden dolayı değil; Allah'ın onları örnek şahıs kılmasından dolayı olduğunu beyan eder. Onlardan bir hata sadır olsa Allah'ın onu hemen düzelteceğini, bu itibarla peygamberlerin güzel örnekliğinin Allah'ın rızasına muvafık olduğuna bütün kalple inanılacağını ifade eder. Buna göre Allah kendi inzal buyurduğu Kur'an'ı/vahyi koruduğu gibi peygamberlerin davranışlarını da örnek olması için en ufak bir hata sebebiyle bile onları ikaz ederek koruyacağını beyan eder.[191]

Mevdûdî, peygamberlerin ma'siyet işleyebileceğini, ancak ma'siyetleri akabinde hemen uyarılacakları anlayışındadır; zira bunun peygamberlerin ismetlerinin bir gereği olduğu kanısındadır. Mevdûdî, ismetle alakalı görüşlerinde mezhepsel kaygılardan uzaktır. Detaylarını ilerleyen başlıklarda daha net olarak göreceğimiz üzere Mevdûdî, ilgili ayetlerin yorumunda bazen Şiî, bazen Sünnî düşünceye yakın görüşler sunmakta, kimi zaman da tamamen farklı bir görüş ortaya koyarak farklı bir duruş sergilemektedir.

---

[190] Anıs Ahmad, Mevdûdî, **DİA**, Ankara, 2004, c. 29, s. 436; Abdulhamit Birışık, **age.,** s. 24-40.

[191] Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, **Tefhimu'l-Kur'an,** İnsan Yayınları, İstanbul, 2005, c. 5, s. 392-397.

2.1.5. Tabâtabâî'nin Hayatı ve Düşünçe Dünyası

Muhammed Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed Hüseyin Tabâtabâî, miladi 1904 yılında Tebriz yakınlarındaki Şâdâbâd köyünde dünyaya geldi. İlk tahsilini Tebriz'de yapan Tabâtabâî, on yıl devam eden ve İslâmî ilimlerin çeşitli dallarındaki eğitim gören tahsilini Necef'te yapmıştır. Fıkıh ve usul-ü fıkıh, felsefe, riyaziyat ve diğer İslami ilimler alanında zamanın meşhur âlimlerinden ders aldı. Şia tarihi, tefsir ve felsefe alanında yazılmış kırk civarında eseri vardır. *El-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an* adlı eseri tefsire dair yazmış olduğu en önemli eseridir. Allâme Tabâtabâî'nin en önemli eseri kesinlikle *"el-Mizân Tefsiri"*dir. Bu kitap 20 cilt olup Kur'an-ı Kerim'in tamamının tefsirini kapsamaktadır. Bu güzel çalışma, dönemimizin en büyük tefsirleri içerisindedir. Eski önemli tefsirlerin yazıldıkları zaman içerisindeki Kur'an yorumuna yönelik felsefe ve ilmi göz önünde bulundurarak yapmış oldukları çalışmayı çağımızın alimleri içerisinde bu tefsir yerine getirmektedir. Ayrıca Allâme tefsirle alakalı olarak hadislere dayalı yeni bir yöntem seçmiştir. Bu yöntem Kur'an-ı Kerim'in bir ayetinin diğer ayetlerle tefsir edilmesidir. Allâme Tabâtabâî İran'ın Kum şehrinde 16 Kasım 1981 yılında hayata gözlerini yummuştur.[192]

Tabâtabâî'nin, İran İslam Cumhuriyeti'nin siyasi ve dini lideri Ayetullah Humeynî tarafından ortaya konulan ve gizli olan on ikinci imamın düşüncelerinin alimler tarafından yerine getirilmesi şeklinde anlaşılan velâyet-i fakih öğretisini kabul ettiği bilinmektedir. Yalnız 1962'de Kum'da alimlerin hazırladığı ortak bildiriyi onaylaması dışında siyasal faaliyetler içerisine girmemiştir. Bununla beraber öğrencileri olan Muhammed Taki Misbâh Yezdî, Muhammed Hüseynî Bihiştî, Muhammed Müfettah, Mûsâ Sadrâ, Murtazâ Mutahharî İran siyaseti içerisinde etkin rol almışlardır.[193]

Tabâtabâî'nin gerek Kur'an tefsiriyle gerekse geleneksel bilimin gelişmesine yönelik felsefî çalışmaları ve bu iki alanı ustaca kullanmasıyla tanınan bir alim haline getirmiştir. Tabâtabâî İslam âlimlerinin ve özellikle İslam mezheplerinin Kur'an'ın zahiri

---

[192] Muhammed Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed Hüseyin Tabâtabâî, **el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'an,** Beyrut, Müessesetü'l-Alemiyye li'l-Matbûât, 1997, c. 1, s. 13; M. Hüseyin Tabâtabâî, **Berresîhâ-yi İslâmî** (nşr. Seyyid Hâdî Hüsrevşâhî), Kum 1396, s. 8-12; Tabâtabâî, **Şia der İslam**, (çev: Kadir Akaras, Abbas Kazimi), Kevser Yayınları, İstanbul, yy. s. 5-9.

[193] Hamid Algar, "Allama Sayyid Muhammad Husayn Tabatabayi: Philosopher, Exegete, and Gnostic", **Journal of Islamic Studies,** Oxford, 2006, c.3, s. 326-351.

manalarından çıkarak kendi anlayışlarına göre Kur'an'ı yorumlamalarına şiddetle karşı çıktığını belirtmektedir. Tabâtabâî, Molla Sadrâ'nın faaliyetlerinin toplum içerisinde tanınması konusunda mücadele vermiş, yalnız Molla Sadrâ'nın *el-Esfârü'l-Erba'a* adlı eserinin bazı Kur'an ayetlerinin zahirine ters olduğu için meâd kısmını okutmadığını belirtmiştir. Yine *el-Mîzân*'da, filozofların cismanî meâdi kabul etmemeleri gibi Kur'an ve Sünnet'in zâhirine ters olan yorumlarını eleştirmekten geri durmaması da bu davranışının neticesinin belirtisidir.[194] Yaşadığı dönemin toplumsal ve entellektüel meselelerine alaka gösterip hususiyetle çağdaş maddesel akımlardan etkilenen İranlı yeni nesil gençlere veya muhtelif felsefî ve teolojik sualler soran Batılılar'a karşılık klasik felsefe birikimine dayanan araştırmalar yapması Tabâtabâî'ye ayrı bir ün katmıştır. Büyük bir okur kitlesine sahip olan eserlerinin yanı sıra yetiştirdiği öğrencilerle de günümüzde Şiî dünyasının en etkili kişileri arasında yer alır. Tahran'da Tabâtabâî'nin ismini taşıyan bir üniversite (Dânişgâh-ı Allâme Tabâtabâî) yer almaktadır. İlmî çalışmaları yanında hat sanatı ve edebiyatla da alakadar olan Tabâtabâî Arapça ve Farsça şirler kaleme almıştır.[195]

Allâme Tabâtabâî, tefsirde izlediği yöntemi *el-Mîzân* adlı eserin mukaddemesinde anlatmaktadır. Anlatımında gereksiz ifade kullanmaktan, sabit fikirli olmaktan ve yersiz edebi nüktelerden kaçındığını sade bir anlatım tarzı kullandığını belirtir.

Ayrıca Tabâtabâî, ahkam ayetleriyle ilgili fazla bilgi vermediğini zira fıkıh alanına girme endişesi taşıdığını söyler. Diğer bir endişesinin ise ayetin zahiri manasına ters düşecek olan tevil olduğunu belirterek bu gibi anlatımlardan uzak durduğunu beyan eder.[196]

Şia ve Ehl-i sünnet kaynaklarından yeterince faydalandığını ifade eden Tabâtabâî, Sünnî kaynaklardan çoğunlukla sadece eleştirmek amacıyla yararlanmakta ve ayetin zahiri manasına ters düşen yorumlarda da bulunabilmektedir. Örneğin *"Ey peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Allah (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmayı (ve kefaret ödemeyi) size meşru kılmıştır. Allah, sizin yardımcınızdır. O, hakkıyla*

---

[194] Ali el-Evsî, **Tabâtabâî ve Menhecühû fî Tefsîrihi'l-Mîzân,** Tahran, 1985, s. 37-39, 183-186.

[195] Ali el-Evsî, **age.,** s. 37-39, 183-186.

[196] Tabâtabâî, **age.,** c. 1, s. 13.

bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir"[197] ayetinde itap edilen Hz. Peygamber olmasına rağmen uyarılan kişilerden anlaşılması gereken Hz. Ebu Bekir'in kızı Hz. Ayşe ve Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'dan başka kimse olmayacağını beyan etmesi Şiâ'nın hem onlara olan nefretin bir yansıması ve Tabâtabâî'ninde ayetin zahirine aykırı mana vermesine örnek olarak da değerlendirilebilir.[198]

2.1.4. Eserleri

1- *El-Mizan Tefsiri*: Allâmenin Arapça yazmış olduğu yirmi ciltlik Kur'an tefsiridir İlk yedi cildi Kevser Yayınları tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. (Çev. Muhammed Han Kayani, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, Nazife Şişman, Yusuf Karaca, İsmail Bosnalı).

2- *İnsanın Tarihte Tekamülü,*

3- *İslâm ve Toplum,*

4- *İslâm'da Şia,*

5- *İslâm'da Kur'an,*

6- *Realizm Felsefesi Usulü*: Ayetullah Şehit Murtaza Mutahhari'nin dipnotlarıyla beş cilt olarak yayımlanmıştır.

7- *Sadruddin-i Şirazî'nin "Esfâr"ının şerhi,*

8- *İslâmî Hükümet Hakkında Risâle:* Almanca, Arapça ve Farsça olarak basılmıştır.

9- *Haşiye-i Kifaye,*

10- *Risâle der Kuvve ve Fiil,*

11- *Risâle der İsbât-ı Zat,*

12- *Risâle der Sıfat,*

13- *Risâle der Ef'al,*

14- *Risâle der Vesait,*

---

[197] Tahrim 66/1-2.

[198] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 345-347.

15- *El-İnsan fi'd-Dünya,*

16- *Risâle der Nübüvvet,*

17- *Risâle der Velayet,*

18- *Risâle der Müştakkat,*

19- *Risâle der Burhan,*

20- *Risâle der Müğalata,*

21- *Risâle der Tahlil,*

22- *Risâle der Terkib,*

23- *Risâle der İtibarat,*

24- *Risâle der Nübüvvet ve Menamât,*

25- *Manzume der Resm-i Hatt-ı Nestalik,*

26- *Aliyyün ve'l-Felsefet-ül İlahiyye.*[199]

2.1.4. Tabâtabâî'nin İsmet Anlayışı

Tabâtabâî peygamberlerin doğumlarından itaibaren bilerek veya bilmeyerek günahın büyük ve küçüğünden tamamen masum oldukları görüşündedir. Peygamberlerin ismet sıfatı sahibi olmaları örnek şahsiyetlerinin ve dinin maslahatı için zorunludur. Şayet peygamberler herhangi bir konuda hata yaparlarsa veya günah işlerlerse bu durum onların Allah tarafından indirilen vahiyde de hata yapacakları anlamına gelecektir. Dolayısıyla peygamberlerin günahkâr olması veya hata etmeleri insanların onlara olan güvenini sarsacak, itibarını yok edecek ve tebliğ faaliyetlerini de yerine getiremelerine engel olacaktır.[200]

Tabâtabâî'ye göre insanlara örnek şahsiyet olarak gönderilmiş bir peygamberler günah işleyebilirse ona tabi olan insanların günahtan uzak durmaları söz konusu bile

---

[199] Tabâtabâî, **Şia der İslam**, s. 5-9; Mehmet Suat Mertoğlu, Tabâtabâî, **DİA,** İstanbul, 2010, c. 39. s. 306-308.

[200] Tabâtabâî, **eş-Şia fi'l-İslâm**, Beytü'l-Kâtib, 1999, s. 122.

olmayacaktır. Peygamberlerin günah işlemeleri demek hiçbir kimsenin günah işlememesinin mümkün olmayacağı anlamına gelecektir. Ancak toplum içerisinde öyle mümtaz/imam zatlar vardır ki onlar asla günah işlemezler.[201]

Tabâtabâî Allah'ın günah işleyen bir uyarıcı gönderebileceğini asla kabul etmez. Ona göre toplum zaten günah işlediği için bir peygambere ihtiyaç duymaktadır. Günah işleyen biriyle günah işlemeyen ve Allah'ın emirlerini ve yasaklarını yerine getiren bir toplum nasıl meydana gelecektir. Bu durum akıl ve mantığın kabul edebileceği bir hal değildir.[202]

Tabâtabâî'ye göre imamlar da peygamberler gibi masum insanlardır. Çünkü dinin, tahrif ve tağyir olmadan istimrarı için ismet sıfatına haiz bir öndere ihtiyaç duyulur.[203]

Bize göre Tabâtabâî peygamberlerin beşerî yönünü kabul etmemekte adeta onları Allah'ın emirlerini yerine getirme noktasında meleklerin statüsüne çıkarmaktadır. Ancak peygamberler melek olarak gönderilmemiş insan olarak gönderilmişlerdir. Onlarında hata yapma ihtimalleri söz konusudur. Aslında Tabâtabâî'nin kaygısının peygamberlerin günah işlediğini kabul ederse imamlarında günah işleyeceğini kabul etmesi olduğu anlaşılmaktadır. Şi'a'nın ismet sıfatı hakkında ki görüşleri imamları melekler statüsüne çıkartmakta ve hatta onları daha da yüceltmektedir.

1.2. Mevdûdî ve Tabâtabâî'nin İsmet Anlayışlarının Kur'an Yorumuna Yansıması

Kur'an'da ismet düşüncesini ulemanın gündemine taşıyan pek çok ayet mevcuttur. Aşağıdaki başlıklarda ilgili bütün ayetler ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak İslam âlimlerinin itap olarak değerlendirdiği birtakım ayetleri, görüşlerini incelediğimiz Tabâtabâî ve Mevdûdî itap olarak değerlendirmemiş veya herhangi bir yorum yapmaya değer görmemişlerdir. Bu sebeple bu gibi yerlerde muhtasar bir anlatım tercih edilmiştir.

---

[201] Tabâtabâî, **age.**, s. 122.

[202] Tabâtabâî, **age.**, s. 122-123.

[203] **Age.,** s. 150-151.

1.1.1. Hz. Âdem

Kur'an-ı Kerim'de ebu'l-beşer[204] ismiyle zikredilen Hz. Âdem'in Kur'an'da yaratılmasının aşamalarından anlatılmaktadır.[205] Hz. Âdem'in yaratılması, eşinin de aynı özden yaratılması, İblisin iğvası, nehiy olunan ağaca yaklaşma, cennetten çıkarılma vb. hususlar bu konuların başında gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem'le alakalı olarak Cenabı Hak meleklere yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirmektedir. Melekler ise yeryüzünde kan döküp bozgunculuk çıkaracak birini mi halk edeceksin?! diye Allah'a sormaktadır. Allah da onların bilemeyeceği şeyleri bileceğini söyleyerek onlara karşılık verir.[206] Daha sonra Bakara suresi ve diğer bazı surelerde[207] "*Hani biz meleklere (ve cinlere): Âdem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu*" diye ifade edilmektedir. A'râf suresi ve diğer bazı surelerde[208] "*Allah, Sana emrettiğim zaman seni saygı ile eğilmekten ne alıkoydu?*" *dedi. (O da) "Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten yarattın. Onu ise çamurdan yarattın, dedi*" şeklinde ifade edilerek bütün meleklerin itaatinden şeytanın ise isyanından haber verilmektedir. Sâd suresinde belirtildiğine göre İblis, ba's gününe kadar izin istemiş,[209] Allah kıyamet gününe kadar iblise zaman tanımıştır. Ayetlerde, bu mühlet zarfında insanları sıratı müstakimden saptıracağı, onları dört bir yandan çepeçevre saracağı,[210] insanların sağından solundan, önünden ve arkasından yaklaşıp onları dalalete düşüreceği,[211] yaratılış amacından farklı yollara ileteceği,[212] ancak ihlası elde etmiş nezih kullara zarar veremeyeceği bildirilmiştir.[213] Allah Bakara suresi ilgili ayette: *"Dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin*

---

[204] Nisâ 4/1; Âl-î İmrân 3/59.

[205] Bakara 2/37; Âl-i İmrân 3/33, 59; Mâide 5/27; A'râf 7/11, 19, 26, 27, 31, 35, 172; İsrâ 17/61, 70; Kehf 18/50; Meryem 19/58; Tâhâ 20/115, 116, 117, 120, 121; Yâsîn 36/60.

[206] Bakara 2/30.

[207] "وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ" Bakara 2/34. Ayrıca bkz. A'râf 7/11; Hıcr 15/29-31; İsrâ 17/61; Kehf 18/50; Tâhâ 20/116; Sâd 38/72-74.

[208] "قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَاْ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ" A'râf 7/12. Ayrıca bkz. Hıcr 15/33; İsrâ 17/61; Sâd 38/76.

[209] "قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ" Sâd 38/79. Ayrıca bkz. A'râf 7/14.

[210] İsrâ 17/62.

[211] A'râf 7/16, 17.

[212] Nisâ 4/118, 119.

[213] Hicr 15/40; Sâd 38/ 83.

cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz"[214] şeklinde ifade ederek Hz. Âdem ve eşinin ismi açıklanmayan bir ağaca yaklaşmamalarını emretmektedir. Tâhâ suresi ilgili ayette ise; "*Biz de şöyle dedik: "Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis), sen ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra mutsuz olursun!*"[215] şeklinde ifade edilerek Allah, şeytanın Âdem ve eşine düşman olduğunu bildirmiş, dikkatli olmaları konusunda uyarıda bulunmuştur. Ancak şeytan boş durmamış türlü fitne ve hilelerle Âdem ve eşini kandırmaya çalışmıştır. A'raf suresinde; *"Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: "Rabbiniz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedî kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı." "Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim"* diye de onlara yemin etti.[216] Neticede şeytan emeline ulaşmış, istediğini elde etmiştir. Tâhâ suresi ilgili ayette de şu şekilde ifade edilmektedir: *"Derken şeytan onun aklını karıştırıp Ey Âdem! dedi, sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?"*[217] İblis böylece onları kandırarak yasağa sürüklemiş, Âdem ile Havva, içine düştükleri hata yüzünden eski konumlarını kaybetmişlerdir. Onlar Allah'ın emrini unutarak yasak bir ağaca yaklaşmışlar, bunun sonucunda ise bulundukları yerden indirilmiş/çıkarılmışlardır.

Bakara suresi ilgili ayette; "*Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırdı. Onları içinde bulundukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır dedik."*[218] denilmektedir. A'raf suresi ilgili ayette; haber verildiği üzere, "*Dediler ki: "Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz*"[219] şeklinde dua ederek kendilerini affetmesi için Allah'a yakarışta bulunmuşlardır. Hatasını anlayarak Allah'tan af dileyen Hz. Âdem'in bu isteği/tövbesi kabul edilmiştir. Bu durumu

---

[214] "وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الْظَّالِمِينَ" Bakara 2/35.

[215] فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى" Tâhâ 20/117.

[216] فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ " ﴿وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾" A'raf 7/20-21.

[217] "فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى" Tâhâ 20/120.

[218] "فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ" Bakara 2/36.

[219] "قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ A'raf 7/23.

Bakara suresi ilgili ayette; "*Derken, Âdem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabbine yalvardı O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti. Şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır*"[220] mealindeki ayet haber vermektedir. Tâhâ suresinde de benzer şekilde *"Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi.*" denilmektedir.[221] Sonuç olarak Âdem, Allah'a verdiği ahdi unutmuş, iblisin iğvasına kapılarak kendisine men edilen ağacın semeresinden yemiş ve bu nedenle de cennetten çıkarılmıştır.

Hz. Âdem'in yasak ağacın meyvesinden yemesi ismet-i enbiya fikrinin gündeme taşınmasına sebep olan bir meseledir. Meselenin yorumuna dair farklı tespitler yapılsa da Mevdûdî, Hz. Âdem hakkında pek fazla ayrıntıya girmez. Onun ifadesine göre Hz. Âdem bir ma'siyet işlemiştir. Rabbinden birtakım kelimeler öğrenerek affı için dua etmiştir. Rabbi onu bağışlamış, ancak işlediği ma'siyet nedeni ile onu yeryüzüne indirmiştir.[222]

Tabâtabâî'ye göre, ayetlere ilk bakışta bir günah, bir hata işlenmiş gibi gözükmektedir. Ancak ayette zikredilen "ağacın meyvesiyle ilgili konulan yasaklama" etraflıca incelendiğinde olayın aslının böyle olmadığı anlaşılmış olacaktır. Ona göre nehiy, irşadî nehiy ve mevlevî nehiy olarak iki kısma ayrılır. Nehy-i irşadî, teşri niteliği olmayan bir yasaklama çeşididir. Yani öğüt verme, yol gösterme şeklinde olan nehiydir. Bu nehiyle men edilen kişiye, nehyin ne kadar hayırlı ve faydalı olduğu vurgulanmak istenmektedir.[223]

Bunun ilk delili şöyledir: Allah Bakara ve Araf surelerinde bu yapılanın zulüm olduğunu haber vermektedir: "*Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zalimlerden olursunuz*."[224] Başka bir yerde ise, "*mutluluğunu yitirirsin!*"[225] şeklinde bir detaya yer veriliyor. Allah bunu cennetten vazgeçmeye yönelik bir teferruat olarak bildirmiştir. Ayetteki يَشْقَى kelimesinin anlamı, sıkıntı çekmek ve yorulmak demektir.[226] Daha sonraki ayette bu kavramı açıklayıcı nitelikte *"Burada sana acıkmak da çıplak kalmak da yok. Yine burada susuzluk*

---

[220] "فَتَلَقَّى آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ" Bakara 2/37.

[221] Tâhâ 20/122-123.

[222] Mevdûdî, **age.,** c. 1, s. 63.

[223] Tabâtabâî, **age.,** c. 1, s. 137.

[224] Bakara 2/35; A'raf 7/19.

[225] Tâhâ 20/117.

[226] Tâhâ 20/117.

çekmezsin ve sıcaktan bunalmazsın"[227] şeklinde ifade edilmektedir. Sözlükte يَشْقَى kelimesiyle kastedilen dünya yaşamının getirdiği susuzluk ve açlık gibi dünyevi sıkıntılardır.[228]

Öyleyse, bu nevi hallerden korumak, nasihat -nehyi irşadî- özelliği olan yasaklamayı icap ettirir. Tabâtabâî'ye göre burada nehy-i teşri özelliği olan bir nehiyden söz etmek mümkün değildir. Bu sebeple nehy-i irşadî/nasihat niteliği olan bir yasağın işlenmesi, nehy-i mevlevî/nehy-i teşrî nitelikli bir yasağın işlenmesi gibi, isyan etmek olarak nitelendirilemez. Öyleyse ayetlerdeki "zulüm" kelimesinden kast edilen, kendilerini meşakkatli ve zor bir hayatla mücadeleye atmış olmaları nedeniyle kendilerine zulmetmeleridir. Nitekim burada itabı icap ettiren kötü bir fiilin işlenmesi söz konusu değildir. Bu nehiy türü ile yasaklanan kişiye nehyin ne kadar faydalı olduğu belirtilmek istenmiştir.[229]

İkinci delil şöyledir: Günah işleyen kimse, yapmış olduğu fiilden pişmanlık duyarak tövbe eder ve Allah tövbesini kabul ederse, sanki günah gerçekleşmemiş gibi tertemiz bir sayfa açılır, masiyet hiç işlenmemiş gibi olur. Nitekim hiç günah işlememiş bir kul gibi muamele edilir.[230]

Şayet söz konusu ayetteki yasaklama nehy-i mevlevî/teşrî ile alakalı olsaydı, yasak fiil işlendikten sonra yapılan tövbe, Allah'ın emrine karşı gelmekten ve kulluğun gerektirdiği görevi yerine getirmemekten duyulan pişmanlık olarak değerlendirilir ve ikisi de cennete geri dönerlerdi. Ancak malumdur ki ikisi de cennete geri dönmemişlerdir.[231]

Buradan anlaşılan yasaklanan ağacın semeresinden yenilmesinin akabinde meydana gelen cennetten çıkarılma hadisesi, önceden tasarlanmış, evrensel düzenin icabı gereği meydana gelmesi mecburi olan bir hadisedir.[232]

---

[227] Tâhâ 20/119-120.

[228] Tabâtabâî, **age.,** c. 1, s. 137.

[229] **Age.,** c. 1, s. 137.

[230] **Age.,** c. 1, s. 137-138.

[231] **Age.,** c. 1, s. 138.

[232] **Age.,** c. 1, s. 138.

Tabâtabâî'ye göre mevzunun çözümündeki üçüncü delil şöyledir: Men edilen ağacın meyvesinin yenildiği esnada ne nehy-i mevlevî niteliğinde bir kanun ne de yürürlükte olan bir din vardı. Demek oluyor ki teşrî vasfı olan bir buyruğa karşı çıkma ve kulluğun icap ettiği görevi yerine getirmeme gibi vaziyet meydana gelmiş değildir.[233]

Hz. Âdem'in günah işlediğini kabul etmeyen Tabâtabâî, onun yasak olan meyveden yemesini zenb olarak değerlendirmemektedir. Çeşitli çözüm önerileriyle meseleyi izaha çalışmaktadır.

Buna mukabil Mevdûdî ise bunun açık bir masiyet olduğu görüşündedir. Ancak bu günahın içeriği hakkında herhangi bir görüşte bulunmamaktadır. Tabâtabâî'nin mezhebi kaygılardan dolayı Hz. Adem'in günah işlemediği farklı şekillerde ispata çalışması yersizdir. Şayet peygamberlerin beşerî yönü dikkate alınırsa onlarında hata yapma ihtimalleri mümkündür. Peygamberleri tamamen hatasız görmek onları melek sıtatüsüne çıkaracaktır. İnsanların günah işlelememe gibi bir durumunun imkânsız olması gibi yanlış anlaşımaya neden olacaktır. Dolayısıyla burada Hz. Adem'in hata işlediğini kabul etmek bu tür proplemin önüne geçecektir.

Hz. Âdem'in günahı hakkında *Fıkhü'l-Ekber'*in şarihi Aliyyü'l Karî'ye (ö. 1014/1605) göre, aslında Allah'ın elçileri her ne kadar bütün günahlardan masum olsalar da onlardan hata ve sürçmeler vaki olmuştur. Hz. Âdem'in nisyan etmesi veya evla olanı terk etmesi, ruhsatla amel ederek yasak olan ağacın meyvesinden yemesi gibi. Bakara suresi ilgili ayette Dedik ki: "*Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz"*[234] şeklinde ifade edilmektedir. Hz. Âdem'in yasak edilen ağacın belirli bir ağaç için geçerli olup diğer ağaçlar için geçerli olmadığını yorum yapılmakla birlikte ayette burada murad-ı İlahi'nin insanoğlunun yanılabileceği ve daima af ve mağfirete muhtaç olduğuna dikkat çekilmektedir. Peygamberimiz bu görüşü destekler mahiyette; "والذي نفسي بيده لو لم تذنبوا لجاء بكم الله لذهب بقوم يذنبون فيستغفرون الله فيغفر لهم" "*Allah üzerine yemin ederim ki, sizler hiç günah işlemeyen bir topluluk olsaydınız Allah sizleri helak eder, sizin yerinize günah*

---

[233] **Age.,** c. 1, s. 138.

[234] "وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الْظَّالِمِينَ Bakara 2/25.

işleyen ve günahından tövbe eden bir kavim yaratır ve onları af ve mağfiret ederdi" ifade edilmiştir.[235]

Farklı bir bakış açışı oluşması için görüşünü incelediğimiz Aliyyü'l Karî peygamberlerin beşerî yönüne vurgu yaparak onların hata işlebileceğini beyan etmektedir. Görüşünü destekler mahiyette peygamberin hadisinden de yararlanmıştır. İnsanoğlunun yanılabileceği ve daima af ve mağfirete muhtaç olduğu görüşü peygamberlerin de bazen hata yapabileceğini de açıklar mahiyettedir.

1.1.2. Hz. Nuh

Hz. Nuh Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde diğer peygamberlere oranla geniş bir şekilde tanıtılan ve "ülü'l-azm" olarak isimlendirilen beş büyük peygamberden biridir. Kur'an'da yirmi sekiz surede hakkında bilgi verilmiş ve kırk üç yerde ismen zikredilmiştir.[236]

Kur'an'ın 71. suresi Hz. Nuh'un ismini taşır ve sure onun kavmiyle mücadelesini anlatmaktadır. Yalnız Kur'an-ı Kerim, Hz. Nuh'un yaşamının ancak nübüvvetle görevlendirildikten sonraki döneminden bahsetmektedir. Kendisine iman etmeyen halkı Allah tarafından cezalandırıldığından bu olay Nuh tufanı diye bilinmektedir.

Hz. Nuh gönderildiği kavmi putlara tapmaktan vazgeçirip tevhid inancına davet etmek için görevlendirilmiştir. Kur'an'da, *"Dediler ki: Tanrılarınızı bırakmayın, ilâhlarınız Ved, Süvâ', Yegūs, Yeûk ve Nesr'den vazgeçmeyin"* anlamındaki ayette[237] Nuh'un gönderildiği halkın tapındığı putlardan anlatılmaktadır.

Kur'an'da, Hz. Nuh'un Allah tarafından görevlendirildiği,[238] kendisine vahiy geldiği,[239] kavmine Allah'ın elçisi olarak gönderildiği,[240] 950 yıl halkının arasında yaşadığı[241] ve kavmini tevhit inancına davet ettiği[242] ifade edilmektedir.

---

[235] Müslim, Tevbe, 9, 2748; Tirmizî, Da'avât 105, 3533; El-Kârî, **age.,** s. 169-178.

[236] Asım Köksal, **Peygamberler Tarihi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2017, c.1, s. 233.

[237] Nuh 71/23.

[238] Âl-i İmrân 3/33.

[239] Nisâ 4/163.

[240] Nuh 71/1.

Hz. Nuh halkını Allah'tan başkasına ibadet etmemeleri hususunda ikaz etmiş, aksi halde başlarına gelebilecek cezayı kavmine bildirmiştir.[243] Çok zalim, azgın ve yoldan çıkmış olan kavmi[244] Nuh'a inanmadığı gibi ona zarar vermekle tehdit edip, delirdiğini söylemiş,[245] onu yalancılıkla itham etmiş, Nuh'a kendisine inanan kimseleri yanından kovmasını[246] veya kendilerine bildirdiği cezayı bir an önce getirmesini[247] söylemişlerdir.

Kendi yaptıkları karşılığında hiçbir ücret istemediğini ifade eden Nuh geleceği bilmediğini, melek de olmadığını, yalnızca Allah'ın emirlerini bildirdiğini ifade edip halkını Allah'a imana daveti sürdürmüş,[248] onca çabalarına rağmen kavminin eski inançlarında dönmediğini görünce putperestlerin azaplandırılması için Allah'a dua etmiş,[249] Allah peygamberinin isteğini kabul etmiş ve inanmayan kavminin tufanla yok olacağını, kendisiyle birlikte inananların kurtuluşa ereceğini ifade ederek bir gemi inşa etmesini söylemiştir.[250] Gemi yapılırken Nuh'a inanmayanlar onunla alay etmiştir.[251]

Geminin yapımı tamamlanınca her hayvan türünden birer çift, diğer taraftan inanmayanlar haricindeki aileler ve diğer mümin kimseler gemiye alınırlar. Hz. Nuh eşi ve oğlu dışındaki Allah'a iman edenler kurtuluşa ermişlerdir.[252]

Kur'an'da Hz. Nuh'un yaşıyla ilgili olarak şu bilgi yer almaktadır: *"Andolsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de o 950 yıl onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayıverdi. Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve*

---

[241] Ankebût 29/14.

[242] Yûnus 10/71; Hûd 11/25-26; Şuarâ 26/106-110.

[243] Nuh 71/1-4.

[244] Zâriyât 51/46; Necm 53/52.

[245] Şuarâ 26/116.

[246] A'râf 7/59-63; Hûd 11/27; Kamer 54/9.

[247] Hûd 11/32.

[248] Hûd 11/28-31; Şuarâ 26/105-115.

[249] Şuarâ 26/118-119; Nuh 71/1-28.

[250] Hûd 11/36-39.

[251] Hûd 11/38.

[252] Hûd 11/40-47; Mü'minûn 23/26-29; Furkân 25/37; Kamer 54/10-17.

bunu âlemlere bir ibret yaptık."[253] Kur'an'da Hz. Nuh, çok minnet eden bir insandır,[254] zorluklar karşısında gösterdiği dayanma gücü insanlara örnek olarak gösterilmiştir.[255]

Allah'ın Hz. Nuh'u övdüğü ayetlere[256] bakıldığında onun peygamberliğine halel getirecek bir hata işlemediği göze çarpmaktadır. Ancak bazı ayetler yorumlanarak Hz. Nuh'un Allah'tan inançsız oğlu için af ve mağfiret talep etmesinden dolayı itab edildiği şeklinde görüşler ileri sürülmüştür.[257]

Kur'an'da bize Nuh'un kıssasını anlatırken, tufanın ilk anlarını ve oğluyla aralarında geçen diyaloğu şöyle aktarmaktadır: "*Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna: Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kafirlerle beraber olma! diye seslendi*."[258] Elbette oğlunun verdiği yanıt olumsuz olmuştur. *Oğlu: Beni sudan koruyacak bir da*ğa *sığınacağım* "dedi. *(Nuh): "Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu*." *(Nuh): "Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu."* [259]

Hz. Nuh'un itap edildiği düşüncesine sevk eden ifadeler Hûd suresinde Nuh'un ağzından şu şekilde aktarılmaktadır:

"Nuh rabbine şöyle seslendi: "Ey rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin elbette haktır. Sen hâkimlerin en âdilisin."[260] Buna mukabil Allah şu şekilde cevap vermektedir *"Allah buyurdu ki: "Ey Nuh! O senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı iyi olmayan bir iştir. Sakın hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme! Ben*

---

[253] Ankebût 29/14-15.

[254] İsrâ 17/3.

[255] Hûd 11/49.

[256] Nisâ 4/163; En'âm 6/84; A'râf 7/64; Tevbe 9/70; Yûnus 10/71; Hûd 11/36; İbrâhîm 14/9; Meryem 19/58; Mü'minûn 23/27-30; Saffat 37/75-83; Tahrîm 66/10.

[257] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 23.

[258] Hûd 11/42.

[259] Hûd 11/43.

[260] "وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِي مِنْ اَهْلِي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ" Hûd 11/45.

cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum."[261] Bu uyarının ardından Nuh (as) şöyle demektedir: *"Nuh dedi ki: "Ey rabbim! Ben, senden hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi istemekten yine sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, kaybedenlerden olurum!"* [262]

Mevdûdî'ye göre, Allah'ın Hz. Nuh hakkındaki bu ikazı onun cahiliye inancına sahip olduğunu veya herhangi bir zaafa düştüğünü göstermez. Ayrıca Hz. Nuh'un bu ikaza karşı gösterdiği tutum onun ne kadar yüksek bir maneviyata sahip olduğunun kanıtıdır. Zira o oğlunun kurtuluşu için rabbine yalvardığında rabbi ona şöyle bir uyarıda bulunmuştur: "Ey Nuh sen azim bir peygambersin, kendi canın ve kanından evladın için bile böyle bir istekte bulunma!" İkaz edildikten hemen sonra içine düştüğü yanlışın farkına varmış, rabbine niyazda bulunmuş ve tufandan helak olanın kendi evladı değilmiş gibi bir tavır takınmıştır. Böylece ortaya koyduğu tavır onun gerçek bir peygamber olduğunu gözler önüne sermiştir.[263]

Tabâtabâî'ye göre, Nuh (as)'ın eşi istisna olmak kaydıyla ailesinin tamamı görünüşe göre Allah'a iman etmişlerdi. O oğlunu iman eder olarak bilmeseydi, katiyen onu gemiye binmeye davet etmezdi. Zira *"Nuh, Rabbim! dedi, Yeryüzünde inkârcılardan hiç kimseyi sağ bırakma!"*[264] şeklinde rabbine niyaz ederek, O'ndan inanmayanları yok etmesini talep etmiştir. Bu demek oluyor ki, oğlunun iman ettiği görüşündedir. Çocuğun, babasının emrine karşı gelip gemiye binmemesi ise onun kâfir olmasını icap ettirmez, yalnızca bu bir günahtır.[265] İşte bu sebeplerden dolayı, Nuh rabbine şöyle seslendi: *"Ey rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin elbette haktır. Sen hâkimlerin en âdilisin, dedi."*[266] Bu şekilde niyaz ederek oğlunun ailesinden biri olduğunu ve Allah'tan vaadini yerine getirmesini talep etti.[267]

---

[261] "قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍۖ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌۖ اِنِّي اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ" Hûd 11/46.

[262] "قَالَ رَبِّ اِنِّي اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌۖ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ" Hûd 11/47.

[263] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 395-396.

[264] Nûh 71/26.

[265] Tabâtabâî, **age.,** c. 10, s. 137.

[266] Hûd 11/45.

[267] **Age.,** c. 10, s. 137.

Tabâtabâî, Hz. Nuh'un, evladının küfrünün açık olmadığı görüşüyle "Hz. Nuh inançsız oğlu için Allah'tan mağfiret istedi" eleştirilerine cevap vererek görüşünü ispata çalışmaktadır. Mevdûdî ise böyle bir durumdan dolayı Hz. Nuh'un ikaz olunduğunu; ancak hemen sonrasında takınmış olduğu tavır ile peygambere yakışan hareketi gerçekleştirdiğini belirtir. Tabâtabâî, masumiyetlerini zorunlu gördüğü peygambere yapılan ikazı tevile çalışırken, Mevdûdî'nin ise böyle bir kaygısının olmadığı görülmektedir. Mevdûdî'nin söz konusu itabları, peygamberler için gerekli gördüğü anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak "Bir kişi Allah'ın peygamberi olduğu halde Hz. Nûh'un imanı zayıftı veya onun imanında cahiliyet şüphesi bulunmaktaydı" şeklinde söyleyemez. Burada asıl problem şöyledir ki, peygamber de beşerdir ve beşerin her zaman, Müslüman için öngörülen en yüksek mükemmel derecesinde bulunması imkân dahilinde olmayabilir. Bazen, insan psikolojisi bakımından çok duyarlı bir vaziyette Allah'ın elçisi gibi yüksek makama sahip olan biri bile kısa bir süre için kendi insani zaaflarına yenik düşebilir. Hatasının farkında olur ya da ona Allah tarfından vahyedilirse işte o anda yaptığından pişman olur.

1.1.3. Hz. İbrahim

Kur'an'a göre Hz. İbrahim, gerçek bir Müslüman,[268] tevhit inancına sahip olan, Allah'a şirk koşmayan muvahhit bir peygamberdir.[269] O, Allah'ın söylediği gibi, "*Allah'a gönülden yönelip itaat eden hidayet önderi örnek bir muvahhitti.*"[270] Bu sebeple o, hiçbir vakit Allah'a şirk koşan inançsızlardan olmadığı gibi;[271] İbrahim ne Yahudi ne Hristiyan idi; bilâkis o Hanif bir Müslümandı; müşriklerden de değildi,[272] nitekim O, insanlara imam/önder kılınmıştı.[273] Hz. İbrahim, yer yüzünde, Allah'ın seçilmiş bir kulu; ahirette ise

[268] Sâffât 37/111.

[269] Bakara 2/135; Âl-i İmrân 3/67; En'âm 6/161.

[270] Nahl 16/120.

[271] Nahl 16/120.

[272] Enbiyâ 21/51.

[273] Bakara 2/124.

salihlerdendir.[274] Allah, O'na, bir takım hikmetlerden dolayı, yeryüzünün sırlarını, hükümranlığını göstermiştir. Sonunda Allah, Hz. İbrahim'i kendisine dost kılmak[275] nedeniyle Hz. İbrahim'e verdiği önemi göstermiştir. Zira Allah, istediğinin mevkilerini yücelten adalet sahibi, her şeyi hakkıyla bilendir.[276] Hz. İbrahim "*dosdoğru bir peygamber*"[277], kalbi katı olmayan, yumuşak huylu, içli ve kendisini Allah'a adamış bir insandır.[278] Şükürde noksanlık yapmayan,[279] misafirlerine ikramdan çekinmeyen,[280] verdiği sözü tutan vefakâr bir insan,[281] Allah'ın kendisine verilen emirleri layıkı ile yerine getirmesi sebebiyle insanlara önder kılınan Allah'ın bir elçisiydi.[282]

Hz. İbrahim beş konuda ismet açısından eleştirilere maruz kalmıştır. Hz. İbrahim'in "Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster" sözü, kavmine yıldızlarla olan delili, yalan isnadı ve babası için af dilemesi eleştirilerin nedenleridir. Bunları ayrı başlıklar halinde incelemeye çalışacağız.

1.1.3.1. Hz. İbrahim'in Rabbinden Ölüleri Diriltme Talebi

Konuyla alakalı olan Bakara suresi ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

> *"Hani İbrahim, "Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster" demişti. (Allah ona) "İnanmıyor musun?" deyince, "Hayır (inandım) ancak kalbimin tatmin olması için" demişti. "Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları*

[274] Bakara 2/130.

[275] Nisâ 4/120.

[276] En'âm 6/83; Meryem 19/41.

[277] Meryem 19/41.

[278] Hûd 11/75.

[279] Nahl 16/121.

[280] Hûd 11/69; Zâriyât 51/25-27.

[281] Necm 53/37.

[282] Bakara 2/124.

çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."[283]

Râzî'nin belirttiğine göre bazıları ayette geçen "*Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster*" ifadesinden Hz. İbrahim'in Allah'ın ölüleri dirilteceğine inanmadığı anlamını çıkarmışlardır.[284]

Mevdûdî'ye göre, Hz. İbrahim'in istifhamıyla tekrar dirilişe inanmadığı, bu konuda şek ve şüpheye düştüğü anlamı çıkarılamaz. Peygamberliğin bir gereği olarak bu hakikati yakinen gözlemlemek istediği anlamına gelir. Bir kısım insanlar yukarıdaki doğaüstü olayı anlamakta güçlük çekip çok ilginç yorumlar yapmışlardır. Fakat bu tür yorumlar ve teviller faydasız ve gereksizdir. Allah ile peygamberler arasındaki ilişkiler normal sıradan insanların ilişkisi gibi olamaz. Normal bir insan bazı olayların gerçekliğini görmeye ihtiyaç duymayabilir. Ancak peygamberler öyle değildir. Onlar bu bilgiyle insanlığı hakka davet edeceklerinden gözleri ile görmeleri lazımdır. Peygamberler kendinden emin bir şekilde insanlığın tahminden uzak olduğu şeylere muttali olmakta ve böylece onların bilemediği şeyleri bizler biliyoruz diyebilmektedirler. Peygamberlere meleklerin gözükmesinin nedeni de buna bağlıdır. Onlara cennet ve cehennem, gökteki ve yerdeki sistemin ve öldükten sonra dirilmenin şekli bu sebeple gösterilmiştir.[285]

Tabâtabâî'ye göre Hz. İbrahim cansız bir varlığa nasıl hayat verildiğini görmek istedi, yoksa Allah'tan bunu nasıl yaptığını kanıtlamasını istemedi. Zira peygamberlerin, hususiyetle Hz. İbrahim gibi bir Allah dostunun (halîlullah) kanıtsız olan bir inanca sahip olduğunu düşünmek mümkün değildir. Herhangi bir kanıta dayanmayan inanış ya taklidî ya da fikrî bozukluğu olan bir inanıştır. Bu anlatılanların hiçbiri bir peygamber için uygun değildir.[286]

Ayetteki soru "nasıl" anlamına gelen "keyfe" edatı ile kullanılmaktadır. Böyle bir soru biçimi bir şeyin aslının değil de niteliğinin öğrenilmek istenildiği anlamına gelir. Örnek verilecek olursa Zeyd'in görülüp, görülmediği sorulduğu zaman, amaç görme hadisesinin

---

[283] "وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن قَالَ بَلَى وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ" Bakara 2/260.

[284] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 26.

[285] Mevdûdî, **age.,** c. 1, s. 206.

[286] Tabâtabâî, **age.,** c. 2, s. 371.

meydana gelip gelmediğini bilmektir. Ancak Zeyd'in nasıl görüldüğü sorulduğu zaman amaç görmenin niteliğidir, görme olayının olup olmadığını öğrenmek değildir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, İbrahim peygamberin sorusu ispat için değil; aksine cansız bir varlığın canlanmasını müşahede etmek suretiyle öğrenme talebini izah içindir.[287]

Müfessirlerimiz farklı yorumlama şekliyle aynı sonuca ulaşmakta, dolayısıyla Hz. İbrahim'in herhangi bir ma'siyet işlemediğini beyan etmektedirler. Zaten bizce de uygun olan görüş böyledir zira bir peygamberin Allah'ın cansız bir varlığı nasıl canlandıracağı noktasında şüphe duyması kabul edilir bir şey değildir. Mevdûdî'nin de izah ettiği gibi bir peygamberin tebliği layıkı ile yapabilmesi ve bu gibi durumları insanlara açıklayabilmesi için bazı hallere muttali olması gereklidir.

1.1.3.2. Hz. İbrahim'in Yıldızlarla Allah'ın Varlığına Delil Getirmesi

Hz. İbrahim'in masumiyeti kapsamında ele alınan bir diğer konu da Hz. İbrahim'in yaratıcıyı ispat sadedinde kavmine yıldızlarla olan istidlalidir. Ayeti kerimede konu hakkında En'âm suresinde şöyle anlatılmıştır: Hz. İbrahim babası Azer'e putlara tapmaması gerektiğini aksi halde kavmi ve kendisinin yanlış yolda gidenlerden olacağını söyler. Daha sonra Hz. İbrahim çeşitli hikmetlerden dolayı semayı seyre dalar. Rabbinin yıldızlar olabileceğini akıl eder. Sonra yıldızların battığını görür. Batan şeylerin yaratıcı olamayacağını anlar. Ayın doğduğunu görünce ayın yaratıcısının olabileceğini sanır. Ama sonra ayda batınca ayın da bir ilah olamayacağını anlar. Yaratıcısının kendisine doğru yolu göstermesi ve yanlış yollara girmemesi için dua eder. Güneşin doğuşunu görünce güneşin Rabbi olacağını tasavvur eder. Ancak güneşin batışına da şahit olunca nihayet Rabbinin bunları yaratan Allah olduğunu anlar. Kavmine döner ve putlara tapmalarının yanlış olduğunu, Allah'a itikat etmeleri gerektiğini ifade eder.[288]

Mevdûdî, bu ayeti ile bazılarının şöyle bir fikir yürüttüklerini söyler: "Hz. İbrahim yıldız, ay ve güneşi görünce "İşte bu benim Rabbim" sözünü söylerken geçici bir süreliğine de olsa şirke düşmedi mi?" soru sorduklarını ve bu sorunun şu şekilde cevaplanacağını

[287] **Age.,** c. 2, s. 371-372.

[288] En'âm 6/74-79.

belirtir: İnsan gerçeklik arayışı içerisindeyken bazen bu şekilde beyin jimnastiği yapması gayet doğaldır. Bu onun Allah'a ortak koştuğu anlamını taşımaz. Bu açıdan bakıldığında onun inancını belirleyen tahkikinin yönü ve sonunda vakfettiği yerdir; geçici akıl yürütmeler değildir. Bütün herkes bu tür akıl yürütme seviyelerinden geçebilmektedir. Bütün bunlar hakikatin arayışı içindir, en son verilen karar olarak anlaşılmamalıdır.[289]

Tabâtabâî'ye göre, Hz. İbrahim'in yıldız, ay ve güneşle alakalı söylemiş olduğu "Bu benim Rabbimdir" sözüyle onun, bu varlıklarla Allah'a şirk koştuğu anlamı çıkarılamaz. Hz. İbrahim onlar vasıtasıyla bir şeyi ispatlamak, gerçeği ortaya çıkarmak arzusundadır.[290]

Hz. İbrahim'in konuya ilişkin doğruları bildiği, onun meselelerini halledenin, kendisine yardım edenin ve büyük cömertlikler bağışlayanın Allah olduğuna muttali olduğu nasla sabittir: Meryem suresindeki *"Babacığım! Sana gelmeyen bir bilgi hakikaten bana geldi, bu sebeple bana uy ki seni dosdoğru yola çıkarayım. Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, Rahman'ın buyruğuna uymamıştır"*[291] ayetler buna delildir.[292]

Tabâtabâî'ye göre, Hz. İbrahim'in "İşte benim Rabbim budur" sözü bir an kavminin yerine kendini koymak, onların inanışları çerçevesinde görüşlerini ispatlama isteğinin bir ifadesidir. Bununla müşriklerin düşüncelerinin yanlışlığını, düşüncelerinin bozukluğunu ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Genelde bu yöntemlerde hasmın dikkatini çekmek, hasmı daha sakin bir düşünceye götürmek ve delile kulak vermesini sağlamak amaçlanır.[293]

Netice itibariyle Tabâtabâî'ye göre, Hz. İbrahim'in "işte benim Rabbim budur" sözü kavmine hakikati göstermek için söylenmiş bir sözdür. Mevdûdî'ye göre ise, tahkiki imana ulaşma yolunda söylenmiştir. Her iki müfessir de Hz. İbrahim'in sözlerini itabı gerektirecek bir durum olarak değerlendirmemişlerdir. Hiçbir İslam alimi peygamberlerin küfre düşebileceğini kabul etmemiştir. Burada Hz. İbrahim'in küfre düştüğünü söyemek bir peygamber için yakışıksız ifadelerdir.

---

[289] Mevdûdî, **age.,** c. 1, s. 562-563.

[290] Tabâtabâî, **age.,** c. 7, s. 182-183.

[291] يَا اَبَتِ اِنِّي اَخَافُ اَنْ يَمَسَّكَ يَا اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِياً ﴿٤٤﴾ يَا اَبَتِ اِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي اَهْدِكَ صِرَاطاً سَوِياً ﴿٤٣﴾ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِياً ﴿٤٥﴾Meryem 19/43-45.

[292] Tabâtabâî, **age.,** c. 7, s. 183.

[293] Tabâtabâî, **age.,** c. 7, s. 183.

1.1.3.3. Hz. İbrahim'e Yalan İsnadı

Hz. İbrahim'in yalan söylediği iddia edilen ayetlerin olduğu ve bu yönüyle ismet sıfatına yakışmayan davranışta bulunduğu ifade edildiği konuya ilişkin ayetler şu şekildedir: Hz. İbrahim bir gün kavmi ile tartışır ve onların ilah addettikleri putlarına zarar vereceğine dair Allah adına yemin eder. Bir fırsat yakalar ve kavminin mabedine girerek putların en büyüğüne zarar vermeden diğer putları param parça eder. Büyük put kıskançlık yapıp diğer putları parçalamış zannetsinler diye putları kırdığı baltayı, kırmadığı büyük putun eline koyar. Hz. İbrahim'in kavmi mabede gelip karşılaştıkları manzara karşısında şoke olurlar. Birbirlerine bakarak bunu kimin yapabileceğini sorarlar. Onlardan bazıları bunu yapsa yapsa Hz. İbrahim'in yapabileceğini söyler. Hemen Hz. İbrahim'i yakalayıp getirirler. Hz. İbrahim'e bunu putlarına kimin yapmış olabileceğini sorarlar. Hz. İbrahim bunu bilemeyeceğini ancak sağlam kalan en büyük puta sorarlarsa cevap bulabileceklerini söyler. **Hz. İbrahim bununla onları düşünmeye sevk etmek ve putların kendilerini helak edenin kim olduğunu söyleyemeyecek kadar aciz olduklarını onlara göstermek istediği belirtilmiştir.** Hz. İbrahim'in bu istidlali bir an bile olsa işe yarar ancak tekrar eski inançlarına geri dönerler.[294] Hz. İbrahim'in kavmine yönelik bu istidlali bazıları tarafından eleştirilmiş, Hz. İbrahim yalan söylemekle itham edilmiştir. Dolayısıyla "Belki bu işi onların en büyüğü yapmıştır" ifadesinden hareketle putları kıran Hz. İbrahim olduğu halde bu işi başkasına yüklemesi olarak değerlendirilmiştir.[295]

Mevdûdî'ye göre, Hz. İbrahim'in "Şayet konuşabilirlerse onlara sorun" ifadesinden "İşte şu büyükleri yapmıştır" sözünün yalan olmadığı açık şekilde anlaşılmaktadır. O bununla kavminin, putların kendilerini korumaktan aciz, güçsüz ve çaresiz olduklarını göstermek istemiştir. Bir kimse konuşma sırasında diğer tarafın görüşünün mümkün olmadığını kanıtlamak için gerçek dışı bir iddiada bulunursa bu onun yalan söylediğini kanıtlamaz. Tartışmada her iki tarafta bunun yalan olmadığını gayet iyi bilmektedirler.[296]

---

[294] Enbiya 21/57, 62, 63; Taberî, **age.,** c. 17, s. 30; Tabâtabâî, **age.,** c. 14, s. 301-302.

[295] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 28; Tabâtabâî, **age.,** c. 14, s. 301-302.

[296] Mevdûdî, **age.,** c. 3. s. 313-315.

Tabâtabâî'ye göre, bu söylenenlerin bir anlamı yoktur, zira İbrahim (as) hasımlarını ilzam etmek ve "size menfaat ve zarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz" sözünde olduğu gibi kavminin yaptıklarının yanlış olduğunu göstermek istemiştir.[297]

Dolayısıyla her iki müfessir de bu istidlalin İbrahim (as) için ma'siyet olmadığı görüşündedirler.

Hz. İbrahim'in masumiyetiyle ilgili tartışma konusu olan bir diğer mesele de Saffat suresinde yer alan ayetlerdir: Hz. İbrahim'in kavmi, kendilerince kutsal addettikleri bir gün ona gelerek kendileriyle birlikte eğlence yerine gelmeye davet ettiler. Hz. İbrahim putları kırmayı planlamasından dolayı onlara katılmak istemedi ve ardından yıldızlara söyle bir göz attı ve "Ben hastayım" dedi. Bunun üzerine onlar, Hz. İbrahim'in yanından uzaklaştılar.[298] Bu ayetlerden hareketle Hz. İbrahim'in yalan söylediği ifade edilebilmektedir.[299]

Mevdûdî'ye göre, Hz. İbrahim'in gerçekten yalan söyleyip söylemediğini anlamak için onun gerçekten hasta olup olamadığını bilmek lazımdır. Şayet bu durum tespit edilemiyorsa onun yalan söylediğini ifade etmek mümkün değildir.[300]

Ona göre olay şöyle gerçekleşmiştir: Hz. İbrahim ailesi tarafından eğlence yerine çağrıldığında hasta olduğunu beyan etmesi ve ailesinin onu evde bırakıp gitmelerinden anlaşılmaktadır ki o gerçekten hastadır. Hastalığı basit bir hastalık da olabilir. Ancak ailesi onun mazeretini kabul etmiş, götürmek için ısrar etmemişlerdir.[301]

Tabâtabâî'ye göre, ayetlerin zahirine bakıldığı zaman Hz. İbrahim'in hastalığı iki noktada yıldızlarla ilişkilendirilebilir. Bunlardan biri o yıldızlara bakarak zamanı öğrenmek istemektedir. Bir diğer anlam ise onun yıldızlara bakarak gelecekle alakalı olaylar hakkında haber verenler üzerine durmak istemesidir. Zira Sabiîler bu işte çok ileri gitmişlerdir.[302] Tabâtabâî konu hakkındaki görüşleri şu şekilde belirtir:

---

[297] Tabâtabâî, **age.,** c. 14, s. 302.

[298] Saffat 37/88-89.

[299] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 28.

[300] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 25.

[301] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 25.

[302] Tabâtabâî, **age.,** c. 17, s. 149.

Bir görüşe göre, Hz. İbrahim'in kavmi bütün halkı yapacakları eğlence için mesire yerine götürmek istemektedir. O eğlenceye katılmamak için temaruz (hasta numarası) yapmaktadır. Diğer bir görüşe göre, İbrahim (as) bir müneccim nazarı ile yıldızlara bakar ve onlarla gelemeyeceğini söyler.[303]

Tabâtabâî'ye göre, görüşler içerisinde İbrahim (as) hakkında en uygun olan birinci görüştür. Çünkü o tevhit inancına sahip olan birisidir. Dolayısıyla onun Allah'tan başkasını etkin güç olarak görmesi mümkün değildir. Ayrıca onun hasta olduğuna dair hiçbir yerde kuvvetli bir delil yoktur. Kur'an-ı Kerim'de geçen "Ben hastayım" sözü Hz. İbrahim'in hangi amaçla söylediği bilinmeyen bir sözdür. Bu onun gerçekten hasta olduğunu ifade etmez. Bununla beraber Kubeyl,[304] "Ben hastayım" sözü için "Bu ona Rabbinden kalbi selim yolu ile gelen bir kavildir" demiştir. Onun için Hz. İbrahim'e yalan ve hata isnat edecek bir durum söz konusu değildir.[305]

Mevdûdî ve Tabâtabâî Hz. İbrahim'in yıldızlarla istidlali konusunda belirttiği hastalığı ile alakalı farklı fikirdedirler. Mevdûdî ayetin bütünlüğüne bakarak Hz. İbrahim'in gerçekten hasta olması sebebiyle yalan isnat edilemeyeceği, Tabâtabâî de rivayetleri esas alarak peygamberin gerçekten hasta olmadığını ifade ederek bir nevi yalan söylediğini, ancak bu yalanın vahiyle söyletildiğini beyan etmiştir. Ancak bu tutarlı bir görüş değildir. Her şeye kadir olan Allah'ın peygamberine yalan söyletmesi mümkün değildir. Konuya ilişkin birçok ayette peygamberlerin doğru sözlü olduklarına vurgu yapılır.[306]

Müfessirlerden birisi Hz. İbrahim'in gerçekten hasta olduğunu, diğeri ise hasta olmadığı beyan etmektedirler. Ancak her iki müfessir de Hz. İbrahim'in herhangi bir ma'siyet işlediğini kabul etmemektedir.

---

[303] **Age.,** c. 17, s. 149.

[304] Tabâtabâî'nin *El-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an* eserinden başka Kubeyl'in kim olduğu hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

[305] **Age.,** c. 17, s. 149.

[306] Tevbe 9/119; Ahzâb 33/35; İsra 17/80; Meryem 19/41; Zümer 39/33; Hadîd 57/19; Leyl 92/6.

1.1.3.4. Hz. İbrahim'in Babası İçin Af Dilemesi

Tevbe suresi ve bazı surelerin ilgili ayetlerinde Hz. İbrahim'in babası için af dilemesi nedeniyle eleştirildiği görülmektedir. Bu konu hakkında ayeti kerimeler şöyledir:

> *"İbrahim'in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi."*[307] *"İbrahim, şöyle dedi: "Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır."*[308] *"Babamı da bağışla. Çünkü o gerçekten yolunu şaşıranlardandır"*[309] *"İbrahim'de ve onunla birlikte bulunanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine, "Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir" demişlerdi. Yalnız İbrahim'in, babasına, "Senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez" sözü başka. Onlar şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Ancak sana dayandık, içtenlikle yalnız sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır."*[310]

Yukarıdaki ayetler Hz. İbrahim'in babası için af talebinde bulunduğunu göstermektedir.

Söz konusu ayetler hakkında Mevdûdî'nin görüşleri şöyledir:

> "Hz. İbrahim babasının mağfiretini istese de çok tedbirli davrandığı gözükmektedir. O, duada bulunduğu kişinin Allah'ın azılı bir düşmanı olduğunun farkına varınca dua etmekten kaçınmıştır. Her ne kadar kendisinin en yakını olsa da bu vaziyet değişmemiştir. Hz. İbrahim merhametli ve şefkatli olmasından dolayı babasının cehennem ateşinde yanmasına razı olmamış ve ona dua etmiştir. Onun merhametinin göstergesi kendisini haktan men eden düşmanca tavırlar sergileyen babasına dua etmesidir. Babasının Allah katında bağışlanması mümkün olmayan işlerde

---

307 " مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُٓوا اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحٰبُ الْجَحِيمِ " Tevbe 9/114.

308 "قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا " Meryem 19/47.

309 "وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ" Şuarâ 26/86.

310 قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاء مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاء أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ" Mümtehine 60/4.

bulunduğunu, onun Allah'ın azılı düşmanları arasında yer aldığını fark edince onunla bütün bağlarını koparmıştır."[311]

Tabâtabâî, Hz. İbrahim'in babası Azer'e dua etmesiyle ilgili olarak şunları kaydetmektedir; o, babası inançsız bir insan bile olsa, onun Allah'ın düşmanlarından biri olduğunu bilmiyordu. Bu yüzden babasına dua edeceği sözünü vererek ona karşı şefkat ve merhamette bulunmuş ve ona dua etmiştir. Ancak onun şirkinde ısrar eden inatçı bir Allah düşmanı olduğunu anlayınca bütün ilişkisini kesmiştir.[312]

Tabâtabâ ve Mevdûdî'nin Hz. İbrahim'in babası için af talep etmesi konusundaki görüşleri birbirine yakındır. Her ikisi de bu işlenen fiilin amden değil de hataen olduğunu belirtmekte, bu durumun yanlışlığı ortaya çıkınca da derhal bu fiilini terk ettiğini söylemektedirler.

1.1.4. Hz. Yakup

Kur'an'ın birçok yerinde Hz. Yakup'un peygamberliğinden ve farklı güzel özelliklerinden anlatılmaktadır. Onun Allah'ın dışında taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği ve Yakup'un bağışlandığı ve peygamber yapıldığı, Ona Allah'ın rahmetinden bağışta bulunulduğu ve güzel ve üstün bir şan, şöhret nasip edildiği[313] kendisine vahyedildiği bildirilmiştir.[314]

Kur'an'da Hz. Yakup'un kuvvetli, ileri görüşlü ve ihlaslı bir karaktere sahip olduğu ve ahiret yurdunu düşünme hususuyla temizlenip, Allah'a hâlis kul kılındığı belirtilmektedir.[315] Yine diğer Allah'ın elçileri gibi Allah'ın hidayetine eriştirilen ve güzel davranan yüce bir peygamber ve Allah'ın doğru yola ilettiği[316] rüya tabir etmeyi de bilen biri olduğu anlatılmaktadır.[317]

---

[311] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 281-283.

[312] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 413.

[313] Meryem 19/49, 50.

[314] Nisâ 4/163.

[315] Sâd 38/45, 46.

[316] En'âm 6/84.

[317] Yûsuf 12/4-6.

Hz. Yakup bitmeyen tükenmeyen güzel bir sabra sahiptir. O, umuduyla ve sabrıyla örnek bir Allah'ın elçisidir. Hz. Yakup, Hz. Yusuf'un acısı ve Yusuf'un kardeşlerinin ihanetiyle sınava tabi tutulmuştur. Kur'an'da, onun hayatı, Hz. Yusuf'un yaşamı ile beraber anlatılmış, Hz. Yakup belinin bükülmesi, gözlerinin kör olması ve saçlarının beyazlanasına sebep olan bu evlat imtihanı ve onun örnek sabrı beyan edilmiştir.[318]

Hz. Yakup da diğer Allah'ın elçileri gibi insanları Allah'a iman etmeye ve O'na ibadet etmeye davet etmiştir. Hz. Yakup bu yolda mükemmel örnek bir yaşam sürdürmüştür.

Kur'an'da, beyan edildiği gibi, Hz. Yakup Hz. İbrahim'in işlediği şekilde, vefatından önce, evlatlarına nasitte bulunmuştur.[319]

Hz. Yakup'un masumiyeti hakkında Yusuf suresi ilgili ayette *"Hani kardeşleri demişlerdi ki: "Yusuf ile öz kardeşi babamızın gözünde bizden daha değerli. Hâlbuki bizim sayımız daha çok. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanılgı içinde!"*[320] şeklinde belirtilmektedir. Ayetteki "ضَلَالٍ" lafzından hareketle Hz. Yakup'un masumiyeti hakkında olumsuz görüşler yapılmıştır.[321]

Mevdûdî'ye göre, Hz. Yakup'un büyük evlatlarının babaları hakkında sitemkâr konuşmalarının nedenini anlayabilmek için o zamanın şartlarını iyi bilmek gereklidir. Hz. Yakup'un yaşadığı dönemde devlet sistemi olmadığı için insanlar kabile şeklinde yaşamaktadır. Kabile reisinin kuvveti kabilenin sayısı ile ölçülmektedir. Bununla beraber kabilenin önemli kimseleri genç ve yetişkin kimselerdir. Nitekim Yakup (as)'ın büyük evlatları bu mevzuda babalarının tercihlerinin kendi yönünde olacağını ümit etmektedir. Yakup (as)'ın tercihini küçük kardeşlerden yana olduğunu görmeleri üzerine böyle bir söz etmişlerdir.[322] Mevdûdî'nin, söz konusu ayeti kerimeyi yorumundan onun "ضَلَالٍ" lafzına nasıl bir anlam yüklediği anlaşılmaktadır. Yakup (as)'ın evlatlarının onun için bu lafzı kullanmalarının nedeni Allah'ın emir ve nehiylerine karşı gelmekten dolayı değil de aile içi onu kıskanmalarından dolayı kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Mevdûdî'nin bu ifadelerinden Yakup (as)'ın herhangi bir ma'siyet işlemediğini görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Yani

---

[318] Yûsuf 12/83-100.

[319] Bakara 2/133.

[320] "اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلَى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّ اَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ" Yusuf 12/8.

[321] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 44.

[322] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 442-443.

bu ifade Hz. Yakup'un bir günah işlediği için değil, oğullarının kıskançlıkları sebebiyle söylenmiştir.

Tabâtabâî'ye göre, ayetteki "ضَلَالٍ" lafzı dini literatürdeki "sapıtmak" anlamında kullanılmamış, örneğin "yanlış bir istikamete gitmek" şeklinde dünyevi işlerdeki anlamında kullanılmıştır.

Hz. Yakup'un evlatları babalarının, aile fertlerinin geçimini sağlamasına yardımcı olan gayet güçlü ve kuvvetli kimselerdi. Ancak Hz. Yusuf ve kardeşi diğer kardeşlere nazaran yaşları küçük ve bakıma muhtaçtılar. Bazen Hz. Yakup küçük evlatlarıyla bizzat kendisi ilgilenmiş, onları hayata hazırlamayı arzulamıştır. Bu durum büyük kardeşlerin dikkatini celp etmiş ve küçük kardeşlerini kıskanmalarına neden olmuştur. Aslında küçük kardeşlere gösterilen ilgi ve alaka zamanında büyük kardeşler için gösterilmiştir. Ama büyük kardeşler bunun farkında değildir.[323] Tabâtabâî, bu son cümlesi ile Hz. Yakup için başka bir eleştiri mevzusu olacak olan kardeşler arasında ayrımın yapılıp yapılmaması meselesine de cevap vermiş olmaktadır. Bu yorumu ile aslında haksızlığı çocukların babalarına karşı yaptığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Tabâtabâî'ye göre, Hz. Yakup babaları için isnat ettikleri dalalet lafzı dini literatürde kullanılan Allah'ı ve ayetini inkâr etmek, onun emir ve nehiylerini kabul etmemek anlamında kullanılmamıştır. Ona isnat ettikleri dalaletle kast ettikleri, babalarının kendileri ile gereğince meşgul olmayıp Hz. Yusuf ve kardeşine aşırı ilgisinin olduğunu ortaya koymaktır.[324]

1.1.5. Hz. Yûsuf

İsmet konusunda en çok tartışma konusu olan peygamberlerden biri de Hz. Yusuf'tur. Onun kardeşleri Hz. Yakup'un kendisine fazla ilgi duymalarından rahatsız olmuşlardı. Bu nedenle Hz. Yusuf'u kuyuya atmışlar, bir kervan gelmiş onu kuyudan kurtarmış, Mısır'a götürmüş, Firavunun görevlisi, muhafız birliği komutanı Mısırlı Potifar onu İsmaililer'den satın almıştı.[325] Mısırlı Potifar karısına şöyle dedi: "*Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki*

---

[323] Tabâtabâî, **age.,** c. 11, s. 91-92.

[324] **Age.,** c. 11, s. 91-92.

[325] Tekvin 39, 1.

bize faydası olur. Veya onu evlat ediniriz."[326] Hz. Yusuf ergenlik cağına geldiği zaman yakışıklılığıyla Potifar'ın eşinin gönlünde yer etmiş ve Potifar'ın eşi onunla birlikte olmayı planlamıştır. Yusuf suresinde Hz. Yusuf'un itabına neden olan ayetlerde şunlar anlatılmaktadır:

> "*Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, "Haydi gelsene!" dedi. O ise, "Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler" dedi.*[327] *"Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yusuf da ona istek duyacaktı. Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.*[328]

Ayeti kerimeden hareketle Hz. Yusuf'un Hz. Züleyha'ya meylettiği söylenerek masumiyeti noktasında eleştirenler olmuştur.[329]

Mevdûdî'ye göre, "Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yusuf da ona istek duyacaktı" ayetinin anlamı şu şekildedir: Rabbinin burhanını görmeseydi Hz. Yusuf günah işleyebilirdi. O, bu ayeti peygamberlerin ismetinin varlığına delil olarak görmektedir. Ancak buradan onların asla günah işlemeyeceği anlamının çıkarılmaması gerektiğini belirtmektedir.

Ona göre, peygamberlerin de diğer insanlar gibi hisleri ve şehvet sahibi olmalarına rağmen Hz. Yusuf takva sahipli çok erdemli bir insandı ki asla kadına karşı böyle bir şey duyamazdı. Şayet şehvetine yenik düşseydi, Allah vahiyle onu ikaz eder, buna müsaade etmezdi.[330]

Tabâtabâî, bu iddianın aslının olmadığı görüşündedir. Nitekim kıssada zikredilen kadının kocasının, karar veren hâkimin, kralın ve öteki kadınların şahitliği Hz. Yusuf'un suçsuzluğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca âlemlerin Rabbi de buna tanıklık etmiştir. Muaraza çıkaranların iddiaları uydurmadır. Mısır azizesinin niyeti azimdir, Yusuf (as)'ın ki

---

[326] Yusuf 12/23.

[327] وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ " Yusuf 12/23.

[328] وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوۤءَ وَالْفَحْشَآءَ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ" Yusuf 12/24.

[329] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 46.

[330] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 445.

ise istemeden meydana gelen tabi bir meyildir. Ayrıca Mısır azizesinin isteğini yerine getirmeyip ondan kaçıp mahkûm olması ve mahkûm olmayı bu işten üstün tutması onun ismetinin bir gereğidir.[331]

Sonuç olarak söz konusu ayetten Mısır azizesinin Hz. Yusuf'a karşı arzulu olduğu ifade edilmekte ve Allah'ın işaretini ve uyarısını görmeseydi Hz. Yusuf'un da kadına meyledeceği belirtilmektedir. Ayetin içeriğinde Mısır azizesinin istediği şeyin gerçekleşmesi için bütün sebep ve şartlar mevcuttur. Allah korkusundan başka hiç bir mâninin olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Yusuf peygamberin masumiyeti ve kalbinin temizliği o anda bile Allah'ın delilini görecek derecede yüksek olması nedeniyle, zina fiilinin kötülüğünü bütün gerçekliğiyle görmüş ve ondan uzaklaşmıştır.

1.1.6. Hz. Eyyûb

Kur'an'da Hz. Eyyûb'un dört yerde bahsi geçmekte ve kendisiyle alakalı çok fazla bilgi bulunmamaktadır.[332] Onunla ilgili olarak verilen bilgiler, peygamber olarak görevlendirilmesi, güzel ahlâkı, ağır bir hastalıkla mücadele ettiği ve Allah'ın yardımıyla bu elim hastalıktan kurtulmasıyla sınırlıdır.[333] Konunun akışı içinde aktardığımız bu ayetlerde, onun nesebinin, ne zaman ve hangi ülkeye peygamber olarak gönderildiği veya görevi esnasında nelerle karşılaştığıyla ilgili olarak herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Kur'an'ı Kerim'de Hz. Eyyûb hakkında şöyle buyurulmaktadır: *"Kulumuz Eyyûb'u da an. O, rabbine, "Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir*" diye seslenmişti."[334] Ayette geçen "sıkıntı ve acı"yı bir ceza olarak değerlendirenlere göre bu durum peygamberin ma'siyet işlediğini göstermekledir.[335] Mevdûdî ve Tabâtabâî mevzuyu tartışmaya değer görmediklerinden olsa gerek bu konu hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır. Anladığımız kadarıyla söz konusu mevzu her iki müfessir tarafından da ismet ve itab bağlamında değerlendirilecek bir konu değildir.

---

[331] Tabâtabâî, **age.,** c. 11, s. 128-133.

[332] Nisâ 4/163; En'âm 6/84; Enbiyâ 22/72.; Sâd 38/41-44.

[333] Nisâ 4/163; En'âm 6/84; Enbiyâ 22/72.; Sâd 38/41-44.

[334] Sâd 38/41.

[335] Râzî, **İsmetü'l-Enbiyâ,** s. 55.

Razi'ye göre, Hz. Eyyûb bu sözü ile iblisin vesvesesinden rahatsızlık duyduğunu, önceden içinde bulunduğu nimeti ve sağlığı anmak şeklinde iblisin, içerisine düşürmeye çalıştığı şikâyet ve güçlükten bahsetmektedir. Allah ayetin sonunda Hz. Eyyûb'u yüceltmekte ve "*Doğrusu biz onu sabırlı bulduk ne iyi kul! O, daima Allah'a yönelirdi"*[336] şeklinde ifade etmektedir. Ayetin baş tarafı Hz. Eyyûb'un günahkârlığına delalet etmiş olsaydı, övgü de ma'siyetine yönelik bir övgü olurdu ki, bu durum çelişki içerdiğinden mümkün olacak bir şey değildir.[337]

1.1.7. Hz. Şuayb

Kur'an'da, Hz. Şuayb hakkında bilgi verilen ayetlerde Hz. Şuayb'ın gönderildiği halkını tevhit inancına inanmaya davet ettiğinden bahsedilir.[338] Yine kavmini kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmeleri, yalnız Allah'a kulluk yapmaları,[339] ölçü ve tartıda hile yapmamaları, toplum içerisinde adaleti gözetmeleri, haksızlıkta bulunmamaları ve fitne çıkararak yeryüzünde karışıklık çıkarmamaları hususunda uyardığı anlatılmaktadır.[340] Ayrıca ikazlara uymadıkları taktirde Salih, Nuh, Lût ve Hûd peygamberlerin halklarının başına gelen musibetlerin kendi başlarına da gelebileceği konusunda onları ikaz ettiği, hususiyetle Lût kavminin başlarına gelenin kendilerine yakın olduğunu hatırlattığı[341] bildirilir.

Hz. Şuayb'ın Kasas suresinde şu sözleri ismeti açısından değerlendirilmiştir: "*Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık şu iki kızımdan birisini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan o da senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşallah beni salih kimselerden bulacaksın" dedi.*"[342] Bu ayet delil gösterilerek: Hz. Şuayb'in mehir konusunda Hz. Musa'dan kızına muayyen bir mehir talep etmemesi ve

---

[336] Sâd 38/40.

[337] **Age.,** s. 56-57.

[338] Şuarâ 26/176-179; A'raf 7/85.

[339] Şuarâ 26/176-179; A'raf 7/85.

[340] A'raf 7/85-86, 90; Hûd 11/84-86; Şuarâ 26/181-183.

[341] Hûd 11/89.

[342] Kasas 28/27.

mehirde onu muhayyer kılması eleştirilmiş ve bu sebeple Hz. Şuayb'a günah isnat edilmiştir.[343]

Mevdûdî ve Tabâtabâî bu konu hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır.

Razi'ye göre, Hz. Şuayb'in şeriatında herhangi bir muayyen mehire gerek kalmadan iki tarafın rızası alınarak nikâh akdinin gerçekleşmesi mümkündür. Şayet nikâh için mehir şart olmuş olsa bile muhayyerlik 8 yıldan sonrası içindir. Bu fazlalığın ise mehirle herhangi bir ilgisi yoktur.[344] Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Razi'ye göre, Şuayb (as)'a itabı gerektirecek bir durum söz konusu değildir.

1.1.8. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsa Allah tarafından İsrailoğullarına gönderilen Allah'ın elçilerinden biridir.[345] Hz. Mûsa kendisinden önce gönderilmiş olan Allah'ın elçileri gibi halkını Allah'a inanmaya davet etmiştir.[346] Halkına zulmeden ve İlahlık iddiasında bulunan Firavun'a karşı Allah yolunda mücadele vermiştir.[347] Bu sebeple, bütün peygamberlerin yaşadığı problemleri, o da yaşamıştır. Doğup büyüdüğü yerden sürülmüş, kâfirler tarafından öldürülmek amacıyla kovalanmıştır.[348] Allah Hz. Musa'nın Firavun ile olan kıssası, Kur'an'ın bazı surelerinde genişçe izah edilmiştir.[349] Firavun ve ordusunun Kızıldeniz'de yok edilmelerinden sonra, İsrailoğulları ile alakalı kıssasına da teferruatlı olarak yer verilmiştir.[350] Allah şöyle ifade etmektedir: "*Muhakkak ki biz peygamberlerimizi ve iman edenleri hem dünya hayatında, hem de meleklerin şahit olacağı günde muzaffer kılacağız*"[351] Hz. Musa gönderildiği

---

[343] Râzî, **İsmetü'l-Enbiyâ,** s. 55.

[344] Râzî, **age.,** s. 55, 57.

[345] Meryem 19/51-53.

[346] Saffat 37/114-122.

[347] Yunus 10/75-78; Araf 7/127-137; Naziât 79/15-26.

[348] Kasas 28/22-24.

[349] Şuarâ 26/18-37; Tâhâ 20/56-59; Yunus 10/79; Şuarâ 26/38-42; Tâhâ 20/61-65; Şuarâ 26/43-44; Tâhâ 20/66; Araf 7/116; Tâhâ 20/66-69; Yunus 10/81-82; Araf 7/118-119; Şuarâ 26/46-49; Araf 7/123; Tâhâ 20/71; Şuarâ 26/50-51; Tâhâ 20/72-73; Araf 7/126.

[350] Araf 7/138-141, 148, 151; Tâhâ 20/83-91, 94.

[351] Mü'min 40/51.

halkını sapıklık ve cehalet içerisinde buldu. Onları Allah'a inanmaya davet etti, yurdundan kovuldu, savaştı ve nihayetinde Allah'ın inayetiyle kazandı. Allah, Musa'yı Firavun'u, imana çağırmak için gönderdiğinde, Hz. Harun'u da ona yardımcı olarak seçmiş ve vazifelendirmişti.[352]

İsmeti bağlamında tartışmaların yaşandığı peygamberlerden biri de Hz. Musa'dır. Meseleye ilişkin Kur'an'da şu şekilde bir anlatım mevcuttur:

> *Musa olgunluk çağına ulaşıp gelişimini tamamlayınca biz ona ilim ve hikmet verdik. Biz iyilik edenleri böyle mükâfatlandırırız. Musa halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından, diğeri düşmanı tarafından; kavga eden iki adam gördü. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Musa da ona bir yumruk indirip işini bitirdi. Musa, "Bu şeytanın işidir. O gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır" dedi. Musa, "Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmettim. Beni affet", dedi. Allah da onu affetti. Şüphesiz o, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Rabbim "Bana verdiğin nimetle asla suçlulara arka çıkmayacağım", dedi. Korkarak, etrafı gözetleyerek şehirde sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen yine feryat ederek ondan yardım istiyordu. Musa da ona "Belli ki sen azgın bir kimsesin", dedi. Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince adam; "Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi, beni de öldürmek mi istiyorsun. Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun, arabuluculardan olmak istemiyorsun" dedi."*[353]

Bu olayın Hz. Musa'nın peygamberliğinden önce meydana geldiği açıktır. Bazı alimler onun adam öldürmesini ismet sıfatına aykırı bulmuşlardır.[354]

Mevdûdî'ye göre, Hz. Musa'nın Kiptî'ye yumruk atması ve onun yere serilmesinden sonra "*Bu şeytanın işidir. O, gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır*"[355] ifadesini

---

[352] Meryem 19/51-53.

[353] وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ ۖ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً ۚ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي عَدُوِّهٖ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهٖ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ۖ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ ۖ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفاً يَتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ۚ قَالَ ۖ قَالَ رَبِّ بِمَا اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيراً لِلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾ فَغَفَرَ لَهٗ ۚ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ فَلَمَّا اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا ۙ قَالَ يَا مُوسٰى اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْساً بِالْاَمْسِ ۖ اِنْ تُرِيدُ اِلَّا اَنْ تَكُونَ جَبَّاراً فِي الْاَرْضِ ۖ لَهٗ مُوسٰى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ Kasas 28/14-19.

[354] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 57.

[355] Kasas 28/15.

kullanmasında bir karışıklığın olduğu düşünülebilir. Zira bu ifade atılan yumruğun öldürücü ve Hz. Musa'nın öldürmek gibi bir düşüncesinin olmadığını gösterir. Sağlıklı kimsenin de bir yumrukta öldürülmesi pek umulan bir şey değildir. Mevdûdî'nin bu yorumdan Hz. Musa'nın bu fiili hataen işlediği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Mevdûdî, Hz. Musa'nın ayeti kerimedeki "*Bu şeytanın işidir. O, gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır*"[356] sözlerini, "Bu muhakkak ki şeytanın işidir. Yoldan çıkarıcı şeytan bu işi bana yaptırdı ki böylece Mısırlı birini savunurken İsrailli birini katledeyim. Nitekim büyük bir fitne ateşi hem Mısır'ı hem de İsrailoğulları'nı sarmış olsun" şeklinde tevil etmesinden şeytanın peygamberlerin fiillerine müdahale edip etmediği hakkında yeni bir problemi gündeme taşımaktadır. Mevdûdî'nin bu ifadelerinden şeytanın peygamberlerin eylemlerine müdahalede bulunduğu düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır.[357]

Mukaddes Kitap'ta bu konudaki rivayetlerin Kur'an'dan çok farklı olduğunu belirten Mevdûdî, İsrailoğulları'nın kendi atalarını cinayetle itham ettiklerini, rezillikle damgaladıklarını, Kur'an'ın ise tam aksine onları nasıl yücelttiğini ifade eder. Doğru olanın da Kur'an'ın uyguladığı metot olduğunu belirten Mevdûdî, gelecekte büyük görevleri icra edecek adalet timsali peygamberlerin amden sırf milliyetçilik kaygısıyla birini öldüremeyeceğini belirtir.[358]

Tabâtabâî, Hz. Musa'nın tamamen tesadüfi ve istem dışı olarak Kıpti'yi öldürdüğünü, kendi soyundan olana ayrıcalık yapmadığını, iman sahibi bir kimseyi kâfirin zulmünden kurtarmak maksadı ile tokat attığını beyan etmektedir. Ayette "فَقَضَى عَلَيْهِ" ifadesine yer verildiğini Musa (as)'ın Kiptî'yi bilerek ve isteyerek öldürmesi durumunda, ayetteki ifade "فقتل عليه" şeklinde kullanılması gerektiğini ve bu durumda onun bilerek ve isteyerek adam öldürdüğünün anlaşılacağını belirten Tabâtabâî, "فَقَضَى عَلَيْهِ" şeklindeki kullanımın, Hz. Musa'nın masum birini kâfir olan kimsenin zulmünden kurtarmak için hataen öldürdüğünü belirtir.[359]

---

[356] Kasas 28/15.

[357] Mevdûdî, **age.,** c. 4, s. 166-167.

[358] **Age.,** c. 4, s. 166-167.

[359] Tabâtabâî, **age.,** c. 16, s. 18.

Tabâtabâî, Hz. Musa'nın hataen adam öldürdüğünü belirterek ilk defa bir peygamber için "hata" kelimesini kullanmaktadır. "Masum birini kâfir kimsenin zulmünden kurtarmak için hataen öldürdü" demenin ne kadar hata olduğu düşündürücüdür. Aslında hata diye isimlendirmiş olsa da Tabâtabâî'nin bu ifadeyle Hz. Musa'nın öldürme kastının olmadığını kastettiği açıktır. Bizce Tabâtabâî bu ifadesiyle kâfir birinin mazlum birine zulmettiğinde kâfirin öldürülmesinde bir sakınca görmediği görüşündedir.

1.1.9. Hz. Dâvud

Kur'an'da, Hz. Davud hakkında bilgi verilen ayetlerde ona yöneticilik vasfı (nübüvvet/batıl ile hakkı birbirinde ayıran ve sorunlara çözümler bulma yeteneği),[360] insanları etkileyen konuşma kabiliyeti[361] ve kendisine mahsus birtakım özelliklerin verildiği[362] ifade edilmektedir. Kur'an'da Hz. Davud'un ailesinden yalnız oğlu Hz. Süleyman'dan bahsedilmektedir.[363]

Ayrıca Hz. Davud'un güzel ahlakıyla alakalı olarak onun Allah'a çok yöneldiği,[364] Allah'tan bağışlanma dilediği, eğilerek secdeye vardığı, günahlardan af dileyerek Allah'a döndüğü, Allah'ın katında onun bir yakınlığı ve güzel bir istikbal sahibi olduğu[365] ifade edilmiştir.

İsmet-i enbiya ile alakalı olarak Tevrat'ta Hz. Dâvud hakkında çok farklı bir anlatım kullanılmaktadır. Bir peygamber için yakışıksız ifadeler yer almaktadır.[366] Tevrat'ta Hz. Davud hakkında şu kıssa anlatılmaktadır:

> Bir akşamüstü Davut yatağından kalktı, sarayın damına çıkıp gezinmeye başladı. Damdan yıkanan bir kadın gördü. Kadın çok güzeldi. Davut onun kim olduğunu öğrenmek için birini gönderdi. Adam, "Kadın Eliam'ın kızı Hititli Uriya'nın karısı

---

[360] Bakara 2/251.

[361] Sâd 38/20.

[362] Dağların ve kuşların onunla beraber tesbih etmeleri gibi. Bkz. Sâd, 38/18-19.

[363] Sâd 36/30.

[364] Sâd 38/17.

[365] Sâd 38/24-25.

[366] Tevrât II. Samuel 2:17, 26:27.

> Bat-Şeva'dır" dedi. Davut kadını getirmeleri için ulaklar gönderdi. Kadın Davut'un yanına geldi. Davut aybaşı kirliliğinden yeni arınmış olan kadınla yattı. Sonra kadın evine döndü. Gebe kalan kadın Davut'a, "Gebe kaldım" diye haber gönderdi. Bunun üzerine Davut Hititli Uriya'yı kendisine göndermesi için Yoav'a haber yolladı. Davut Uriya'yı çağırdı. Onu sarhoş edene dek yedirip içirdi. Sabahleyin Davut Yoav'a bir mektup yazıp Uriya aracılığıyla gönderdi. Mektupta şöyle yazdı: "Uriya'yı savaşın en şiddetli olduğu cepheye yerleştir ve yanından çekil ki, vurulup ölsün." Böylece Yoav kenti kuşatırken Uriya'yı yiğit adamların bulunduğunu bildiği yere yerleştirdi. Kent halkı çıkıp Yoav'ın askerleriyle savaştı. Davut'un askerlerinden ölenler oldu. Hititli Uriya da ölenler arasındaydı. Uriya'nın karısı, kocasının öldüğünü duyunca, onun için yas tuttu. Yas süresi geçince, Davut onu sarayına getirtti. Kadın Davut'un karısı oldu ve ona bir oğul doğurdu. Ancak, Davut'un bu yaptığı Rabbinin hoşuna gitmedi.[367]

Hz. Dâvud ismetiyle alakalı olan mevzu, Kur'an-ı Kerim'de anlatılan birbirlerinden davacı iki kişinin kıssasıdır. Bu konuyla ilgili gerekli izahatlar Kur'an'da mealen şu şekilde anlatılır:

"İnsan kılığında iki melek engeli aşarak Hz. Dâvud'un yanına gelirler. İzinsiz gizlice içeri girdikleri için Hz. Dâvud biraz tedirgin olur. Onlar Dâvud'a korkacak bir durumun olmadığını, aralarında halledemedikleri bir mesele için adaletli bir hüküm aradıklarını söylemişlerdir. Onlardan birisi yanındakinin kardeşi olduğunu ve onun doksan dokuz koyunun olduğunu, kendisinin ise bir koyunun olmasına rağmen onun bir koyunda hak iddia ederek koyunu almak istediğini beyan etmiştir. Dâvud (as) kardeşlerden birinin, bir koyunu almak istemesi ile diğer kardeşe haksızlık ettiğini onlara bildirmiştir. Ama biraz sonra işin aslının böyle olmadığını ve meleklerin kendisini imtihan için geldiklerini anlamıştır. Allah'a yalvarış ve yakarışta bulunmuş ve Rabbinden kendisini bağışlamasını dilemiştir. Devamında Allah, Dâvud Peygamber'in bağışlandığını ve kendi katında önemli bir yerinin olduğunu haber vermiştir.[368]"

Ayeti kerimenin zahirinden anlaşıldığı itibari ile Hz. Dâvud'un verdiği hükümde yanıldığı Allah'tan af dilediği ve bağışlandığı anlatılmaktadır. Gerçekte gelenlerin melek olduğu,

---

[367] Tevrât II. Samuel 2:17, 26:27.

[368] Sâd 38/21-25.

birinin diğerine haksızlık yapmadığı Allah'ın Hz. Davud'u imtihan ettiği bu olay ismet bağlamında tartışılmıştır.

Mevdûdî, olay hakkında ilk önce Tevrat'ta anlatılanları şu şekilde zikreder: Müfterilere göre Hz. Davut Uriya adındaki kölesinin karısına âşık olmuş ve kadınla zina yapmış, kadının kendisinden hamile kaldığını haber alınca Uriya'yı öldürülmesi için savaşın en şiddetli yerine göndermiş, türlü entrikalar neticesinde onu ortadan kaldırmış ve Uriya'nın karısı ile evlenmiş, Süleyman adında (Hz. Süleyman) çocukları olmuştur.[369]

Mevdûdî rivayetleri ismet sıfatı çerçevesinde şu şekilde ele almıştır:

> Allah'ın peygamberine bu tür bir iftiranın atılmış olması vahim bir durum ise de akıllara durgunluk veren asıl vahim durum hala bu tür safsatalara itikat ediliyor ve birtakım eserlerde tenkite tabi tutulmadan yer alıyor olmasıdır. Bu tür muhayyel mevzulara itibar edilmemesi noktasında âlimler uyarıda bulunmuştur. Müfterilerin bu iftiraları Davut Peygamber gibi ismet sıfatı ile korunan bir peygambere yakışmayacaktır.[370]

Mevdûdî, olayın şu şekliyle gerçekleşmiş olabileceğinden bahseder: Hz. Dâvud kadının sıradan biri olmadığını anlamış, onun kendisine eş olarak layık görmüştür. Bu düşünceyle kadının kocasına söz konusu teklifi yapmıştır. O dönemin şartlarında bu tür teklifler gayet normaldir. Karşı taraf bu tekliften hiç rahatsız olmaz, arkadaşlık hatırı için karısını boşayabilir. Hz. Dâvud bu teklifi yaptığı zaman mevki farkını göz önünde bulundurmamıştır. Hz. Dâvud normal bir insan olmayıp idareci konumunda birisidir. Yapılan teklifte bir zorlama söz konusu olmasa bile Hz. Dâvud'un konumu itibariyle karşı taraf bunda bir cebir hissedebilir. Kur'an'da örnek olarak verilen davada Hz. Dâvud bu yanlışının farkına varmış ve tövbe etmiştir. Nitekim bu olay orada kapanmıştır. Ancak bir müddet sonra yapılan muharebede kadının kocası şehit olur. Karısı da dul kaldığı için Hz. Dâvud kadınla evlenir, Hz. Süleyman bu kadından dünyaya gelir. Yahudiler bunu Hz. Süleyman'a düşmanlıklarından dolayı dillerine dolayıp iftira atmışlardır.[371] Mevdûdî, Hz. Dâvud'un hata yaptını kabul etmiş olsada

---

[369] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 60-68.

[370] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 66-67.

[371] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 66-67.

Tabâtabâî, Hz. Davud'a insan şeklinde iki meleğin geldiğini ve kendi haklarında hüküm vermelerini istediklerini kaydeder. Meleklerden biri olayı anlatınca Davut peygamber diğer meleğin ifadesini dinlemeden melekler arasında hüküm verir. O hemen yanlış yaptığının farkına varır ve secdeye kapanarak Allah'tan af ve mağfiret talep eder.[372] Tabâtabâî israiliyat nevinden anlatılan olaylara itibar etmemiş, olayı Kur'an'da anlatıldığı şekliyle Dâvud'un hüküm vermede acele davranması şeklinde anlamıştır. Mevdûdî ise konuyu Tevrat merkezli ele alıp konu dışına çıkmıştır.

1.1.10. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman, Hz. Davud'un çocuğu olup[373] ve nesep itibariyle İsrail oğullarının büyük atası olan Hz. İshak'ın soyundan gelmiştir.[374] Hz. Davud'un nübüvvet ve hükümranlığı, ölümünden sonra çocukları arasından Hz. Süleyman'a miras olarak kalmıştır.[375] Kur'an'da Enbiya, Neml ve Nisâ surelerinde henüz vahye muhatap olmadan önce kendi kararıyla vermiş olduğu adaletli hükmü, Hz. Süleyman'ın hükümranlığa ve nübüvvete açıkça layık olduğu haber verilmektedir.[376]

Bazı surelerde Hz. Süleyman'a verilen nimetlerden anlatılmakta[377] ve bunlar içerisinde yetki, otorite, hikmet ve ilim verildiği ifade edilmiştir. Yine ayette verasetten sonra kuş dilinin öğretildiğinin haber verilmesi ve hemen sonrasında genel bir anlatımla muhtelif nimetlerin verildiğinin anlatılması, lütuf edilen nimetlerin çokluğuna dikkat çekmektedir.[378]

Ayrıca lütuf olarak ihsan edilenler içerisinde karıncaların konuşmasını anlaması,[379] insanlardan, cinlerden ve kuşlardan oluşan düzenli orduları komuta etmesi gibi özellikler

---

[372] Tabâtabâî, **age.,** c. 17, s. 194-195.

[373] Sâd 38/30.

[374] En'âm 6/84.

[375] Neml 27/16.

[376] Enbiya 21/78-79; Nisâ 4/163; Neml 27/15.

[377] Neml 27/16-19; Sebe 34/11-13; Enbiya 21/81.

[378] Neml 27/16.

[379] Neml 27/18-19.

yer almaktadır.[380] Bununla beraber bütün bu varlıklara komuta edebilmesi için onların lisanlarını bilmesi, günümüzdeki modern eğitim teknikleriyle olmayıp, mucizevî bir şekilde gerçekleşmiştir.

Hz. Süleyman'la ilgili olarak Sâd suresindeki bazı ayetler ismet sıfatı çerçevesinde yorumlanmıştır. Konuya ilişkin ayetler şöyledir:

> *"Dâvûd'a Süleyman'ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah'a çok yönelen bir kimse idi. Hani ona akşamüstü bir ayağını tırnağı üstüne dikip üçayağının üzerinde duran çalımlı ve soylu atlar sunulmuştu. Süleyman, "Gerçekten ben malı, Rabbimi anmamı sağladığından dolayı çok severim" dedi. Nihayet gözden kaybolup gittikleri zaman, "Onları bana geri getirin" dedi. (Atlar gelince de) bacaklarını ve boyunlarını mesh etmeye başladı."*[381]

Ayette yer alan "mesh" ifadesinin okşamak mı yoksa kılıçla vurmak mı anlamına geldiği tartışılmıştır. İsmet düşüncesinin ağırlığı sebebiyle ayetteki ifade genelde okşamak/tozları silmek/sevmek anlamında Süleyman (as)'ın atların bacak ve boyunlarını okşadığı şeklinde anlaşılmıştır. Bununla birlikte ayetteki "mesh" ifadesi kılıç darbesi indirmek/öldürmek anlamında da kullanılmaktadır. Bu durumda ayet Hz. Süleyman'ın atlarla meşguliyeti esnasında ikindi namazını aksattığı ve buna sebep olan atları, kefaret olsun diye, boynunu ve bacaklarını kılıçla vurduğu şeklinde yorumlanmıştır.[382]

Mevdûdî, konu hakkındaki görüşleri nakledip eleştirmekte ve kendisi için en uygun görüşü izah etmektedir. Konu hakkında şunları kaydeder: Bir kısım tefsircilerin söz konusu ayetten Hz. Süleyman'ın atlarla meşguliyeti sebebiyle ikindi namazını veya o saate mahsus bir zikri kaçırdığı ve atların bacak ve boyunlarını kılıçla vurduğu anlamını çıkarmışlardır. Bu görüş mesnetsizdir. Çünkü ayette namaz veya zikir hakkında bir ifade yoktur. Yine ayette güneşin battığı belirtilmekte ancak ayette güneşle alakalı bir ibare bulunmamaktadır. Her ne kadar ayette "حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ" ifadesinden güneşin battığı anlamı çıkarılmaktaysa da perdenin arkasında kalanın -gözden kaybolanın- atlar olduğu ayette aşikârdır.

---

[380] Neml 27/17.

[381] "وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ (30) إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ (31) فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّي حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ (32) رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ" Sâd 38/31-35.

[382] Râzî, **İsmetü'l-Enbiyâ,** s. 69-76.

Bununla birlikte Hz. Süleyman'ın, atların bacaklarına ve boyunlarına kılıçla vurduğu yorumunun yapıldığını belirten Mevdûdî, atların bacak ve boyunlarına elleriyle dokunduğunun açık olduğunu ifade eder.

Bir kısım tefsircilerin de ayete herhangi bir kelime dahil etmeden, bunu olduğu gibi anladığını beyan etmektedir. Buna göre Hz. Süleyman atları Allah rızası için sevdiğini söylemiş, atlar bir müddet koştuktan sonra toz bulutları arasında kaybolmuş, onların getirilmesi için emiretmiş, onlar gelince de onların boyun ve bacaklarına dokunarak şefkatini göstermiştir. Mevdûdî'ye göre en uygun görüş de budur.[383]

Tabâtabâî, konu hakkındaki görüşleri şu şekilde sıralar: Bir görüşe göre "toz perdesi arkasında kaybolma" ile murat edilen mana güneşin batması, "bacaklarını ve boyunlarını sıvazlama" ile kast edilen de atların boynunun ve bacaklarının kesilmesidir. Buna göre, olay şu şekilde cereyan eder; Süleyman peygamber, Şam ve Nusaybin tarafına tevhit inancını ulaştırmak amacıyla sefer düzenlemek ister. Sefer için hazırlıklar devam etmektedir. Bir gün savaş araçları olan atları teftiş esnasında ikindi ibadet vaktinin geçtiğinin farkına varmaz. Bu duruma çok üzülen Hz. Süleyman atlara olan zafiyetinden dolayı ibadetini kaçırdığını düşünür. Dünya sevgisini kalbinden atmak maksadıyla atların Allah yolunda kurban edilmesi gerektiğine inanır. Bu inancından dolayı atların ayak ve boyunlarına kılıç vurarak yani onları Allah yolunda tasadduk ederek fakir fukaraya dağıtmıştır.[384]

Diğer bir görüşe göre ise "toz perdesi arkasında kaybolma" ile kast edilen mana aslında atların koşuşturmaları esnasında gerilerinde bıraktıkları toz bulutu nedeni ile gözün görüş alanından çıkmaları, "bacaklarını ve boyunlarını sıvazlama" ile murat edilen mana ise atlar göz önünden kaybolduktan sonra tekrar getirilmeleri ve sevgi ve şefkatle boyun ve bacaklarının sıvazlanmasıdır. Buna göre, olay şu şekilde gerçekleşmiştir; Allah'ın elçisi sefer hazırlığı için orduyu teftiş etmektedir. Bu esnada tahtına oturur ve önünden geçen atları seyrederken içinden şu düşünceleri geçirir; "Ya rabbi benim atlara olan sevgim senin dinine hizmet etmek istememden dolayıdır. Aksine dünyaya olan hırsımdan dolayı değildir." Sonra atlar bulunduğu yerden uzaklaşıp arkalarında toz bulutu bırakarak gözden

---

[383] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 69-72.

[384] Tabâtabâî, **age.,** c. 17, s. 203-204.

kaybolmuştur. Hz. Süleyman askerlerine atların yanına getirilmesi hususunda emir verir. Atlar gelince de atların ayaklarını ve boyunlarını sıvazlar ve vücutlarını tımar eder.[385]

Tabâtabâî yukardaki görüşleri naklettikten sonra kendi görüşlerine yer verir. Buna göre, Hz. Süleyman cihat ibadeti ile meşgul olurken diğer bir ibadet olan namaz ibadetini unutmuştur. Bu sebeple "رُدُّوهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحاً بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ" ayetteki "رُدُّوهَا" lafzındaki "هَا" zamiri güneşe racidir.[386] Ayetin manası şu şekildedir: "(Daha sonra) "Güneşi bana geri getirin" dedi; bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı" Daha açık ifadeyle Hz. Süleyman namazı geçirdiğini fark edince meleklere güneşi tekrar ikindi vaktine getirmelerini emretti. Melekler güneşi tekrar vaktine getirince kavmi ile beraber ellerini ve bacaklarını sıvazlayarak abdest aldılar. Çünkü onun şeriatında abdest bu şekilde alınmaktaydı.[387]

Mevdûdî bazı özel şartlar dışında bu şekliyle Kur'an'da olmayan bir ifade biçimiyle ayetlere anlam vermeye karşı olduğunu belirtir. Mevdûdî, Tabâtabâî'nin de aynı şekilde yorumladığı "meleklere güneşi tekrar ikindi vaktine getirmelerini emretti" ifadesini mantıksızlık olarak ifade etmektedir.[388]

Bununla birlikte her iki müfessir de "kılıçla bacak ve boyunlarını vurmak" anlamını tercih etmeyip, yukarıda değinildiği gibi ayeti farklı şekillerde tevil etmektedirler. Dolayısıyla onlara göre burada Hz. Süleyman adına günahı gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Mevdûdî ayetin zahiri manası tercih ederek ve Hz. Süleyman'ın namazını terk ettiği ve bu sebeple atları kurban ettiği fikrini kabul etmemektedir. Tabâtabâî ise çeşitli tevillerle Hz. Süleyman'ın günah işlemediğini kanıtlamaya çalışmış ancak onun namaz vaktini geçirdiğini kabul etmiştir. Tabâtabâî'nin Hz. Süleyman'ı günahtan uzak tutmak için yaptığı te'vil Hz. Süleyman'ın namazını terk etti diyerek günahını kabul etmek anlamına gelmektedir. Bu fikir ise bize göre Tabâtabâî'nin kendiyle çelişen bir yorum yaptığının kanıtıdır. Tabâtabâî'nin yorumları arasında çelişki olmakla birlikte ismet sıfatına aşırı bağlılığı uzak ve aşırı tevile gitmesine sebep olmuştur.

---

[385] **Age.,** c. 17, s. 203-204.

[386] Sâd 38/33.

[387] Tabâtabâî, **age.,** c. 17, s. 203-204.

[388] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 71.

1.1.11. Hz. Yûnus

Kuran'da Hz. Yûnus hakkında,[389] "*Yûnus ve Sâhibü'l-hût*"[390] şeklinde bilgi verilir. Kendisine vahiy geldiği[391] doğru yola iletilenlerden, âlemlere üstün kılınanlardan[392] sâlihlerden ve nübüvvet makamı ile şereflendirilenlerden olduğu bildirilir. [393] Kur'an'ı Kerim'in 10. suresi Yûnus (as)'ın ismini taşımaktadır. Yûnus suresinde, kendilerine ceza bildirilince iman etmeleri sebebiyle cezadan kurtulan tek kavmin Yûnus kavmi olduğu ifade edilir.[394]

Kur'an'a göre Allah'ın peygamberlerinden biri olan[395] Hz. Yûnus gönderildiği kavmi kendisine inanmayınca sinirlenerek onlardan ayrılmış[396] yüklü bir gemiye binmiş[397] çekilen kura sonucunda kaybedenlerden olmuş ve kendisini bir balık yutmuştur.[398]

Bu olay Kuran'da şu şekilde ifade edilir: *Eğer Yûnus, Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı insanların tekrar dirileceği güne kadar o balığın karnında kalabilirdi; fakat o, "Senden başka ilâh yoktur, şüphesiz ben zalimlerden oldum"*[399] şeklinde dua etmiş akabinde duası kabul olarak, Allah'ın rahmetiyle muamele edilmiş[400] bitkin bir halde balığın içerisinden çıkarılmış ve daha sonra yüz bin veya daha fazla insana Allah'ın elçisi olarak görevlendirilmiştir.[401]

---

[389] Nisâ 4/163; En'âm 6/86; Yûnus 10/98; Saffat 37/139.

[390] Kalem 68/48.

[391] Nisâ 4/163.

[392] En'âm 6/86.

[393] Kalem 68/50.

[394] Yûnus 10/98.

[395] Yûnus 10/98; Saffat 37/139.

[396] Enbiyâ 21/87.

[397] Saffat 37/140.

[398] Saffat 37/141-142.

[399] Saffat 37/145-146; Kalem 68/49-50.

[400] Kalem 68/49.

[401] Saffat 37/147.

Hz. Yûnus'un halkı Allah'a iman etmiş, başlarına geleceği söylenen cezadan kurtulmuş, bir süre daha Allah'ın nimetlerinden istifade ederek yaşatılmıştır.[402]

Hz. Yûnus (as)'ın eleştirilmesinin nedeninin, Rabbinin emrini çiğneyip halkının arasından ayrılması olduğu belirtilmiştir.[403] Eleştirilere maruz kalmasına sebep olan ayetteki ifadeler şu şekildedir: "*Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum.*" diye dua etti."[404]

Mevdûdî' ilgili ayetten özetle Hz. Yunus'un halkının davranışlarından ve Allah'a iman davetini ret etmelerinden bir bakıma ümitsizliğe düşerek Allah'tan izin almadan halkına sinirlenip onlardan uzaklaştığını, bu nedenle de onun Allah tarafından sıkıntılarla imtihan edildiği görüşündedir.[405] Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Mevdûdî'nin Hz. Yunus'un günah işlediği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.

Tabâtabâî ise Hz. Yunus'la ilgili bu ayetlerde herhangi bir yorum yapmamıştır.
Bu ayeti kerime ile alakalı olarak Râzî Hz. Yunus'a üç günah isnat edildiğini söyler:
Birincisi; Hz. Yunus'un öfkelenmesinin sakıncalı olduğu hakkındadır. Yunus peygamber Allah'ın Kalem suresi ilgili ayette "*Balık sahibi gibi olmamasını, Rabbi'nin hükmüne sabretmesini*" şeklinde ifade etmesinden onun öfkelenerek hata yaptığını söylerler.[406]
İkincisi; Hz. Yunus'un bu ayetle Rabbi'nin kudretinden şüpheye düştüğünü beyan ederler.
Üçüncüsü; ise Hz. Yunus'un ben zalimlerdenim sözünü onun günah işlediğine kanıt olarak görürler.
Râzî birinci iddia hakkında Hz. Yunus'un öfkesinin Allah'a olmayıp kavmine karşı olduğu noktasında ittifak olduğunu söyler. İkinci iddia için Allah'ın kudretinden şüpheye düşmenin küfür gerektireceğini ve peygamberlerin bu tür günahlardan masum olacağını

---

[402] Yûnus 10/98; Saffat 37/148.

[403] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 75.

[404] "وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ" Enbiya 21/87-88.

[405] Mevdûdî, **age.,** c. 3 s. 182-183 ve c. 4, s. 307-308. Ayrıca Mevdûdî bu ayeti bu şekilde yorumlamasından dolayı peygamberlerin masumiyetine inanmıyor şeklinde tenkit edilmiştir. Muhammed Yusuf Binorî, **el-Üstaz el-Mevdûdî ve Şey'ün min Hayatihi ve Efkarih,** Karaçi, 1977, c.2, s. 24-26.

[406] Kalem 68/48.

kaydeder. Üçüncü iddia için ayette zikri geçen zulmün manasının evla olanı terk anlamında olduğunu söyler. Yani Hz. Yunus sabretmeyerek evla olanı terk ettiği için ayette itap edilmiştir.[407]

Râzî Hz. Yunus'a günah isnat edenlere bu şekilde cevap vererek onun herhangi bir günah işlemediğini ispat etmeye çalışmıştır.

1.1.12. Hz. Lût

Kur'an'da Hz. Lût'un Hz. İbrahim'in tebliğine icabet ettiği,[408] onunla beraber bereketli ülkeye gönderildiği[409] Allah'ın elçisi olduğu,[410] diğer Allah'ın elçileri gibi âlemlere üstün kılındığı,[411] onun sâlihlerden olduğu, ilim ve hüküm verildiği, Allah'ın merhametine kabul edildiği [412] ifade edilmektedir.

Hz. Lût gönderildiği halkına Allah'a isyan etmekten kaçınmalarını, kendisine boyun eğmelerini, kadınlar yerine erkeklerle birlikte olmalarının büyük günah ve edepsizlik olduğunu bildirmiş, bundan vazgeçmelerini söylemiştir.[413]

Hz. Lût'un gönderildiği kavmi bu şekilde işlerine karışmaya devam ettiği halde sürgün edileceğini bildirdikleri gibi, "*Eğer doğru söylüyorsan bizi tehdit ettiğin azabı getir*" şeklinde kendisini tehdit etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Lût onların bu ahlaksızlıklarının sorumluluğundan kendini kurtarması için Allah'a dua etmiştir.[414]

Melekler genç ve yakışıklı birer erkek şeklinde önce Hz. İbrahim'e gelip Hz. İshak'ın doğacağı müjdesini verirler, öte yandan Lût kavmini yok etmek üzere gönderildiklerini haber ederler.[415] Hz. İbrahim, Hz. Lût'un onlarla birlikte yaşadığını anlatarak helâkin bir

---

[407] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 75.

[408] Ankebût 29/26.

[409] Enbiyâ 21/71.

[410] Saffat 37/133.

[411] En'âm 6/86.

[412] Enbiyâ 21/74-75.

[413] Hûd 11/77-80.

[414] A'râf 7/80-81; Şuarâ 26/160-166; Neml 27/54-55; Ankebût 29/28-30.

[415] Hûd 11/69-70; Hicr 15/57-58; Ankebût 29/31.

müddet geciktirilmesini ve inananların kurtulması konusundaki dileklerini görevli meleklere iletir.[416]

İsmet bağlamında gündeme gelen ve kimilerince eleştirilen peygamberlerden birisi de Hz. Lût'tur. Hûd suresinde kızları hakkında kavmine yönelik teklifi sebebiyle ismet sıfatı açısından eleştirilmiştir. Konuya ilişkin ayetler şu şekildedir:

> "Elçilerimiz Lût'a geldiğinde, Lût onlardan dolayı huzursuz oldu, onlara karşı çaresizlik hissetti ve "Zor bir gün!" dedi." "Lût'un kavmi koku almışçasına koşarak ona geldi. Daha önce de o çirkin işleri yapıyorlardı. Lût, "Ey kavmim! Şunlar kızlarım; sizin için en nezih olanı onlarla evlenmektir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu!" dedi." "Sen de biliyorsun ki bizim senin kızlarında gözümüz yok. Bizim ne istediğimizi pekâlâ biliyorsun" dediler." "Lût, "Keşke benim size karşı koyacak bir gücüm olsaydı veya güçlü bir desteğe dayanabilseydim!" dedi."[417]

Bazıları Hz. Lût'un, "Ey kavmim! Şunlar kızlarım; sizin için en nezih olanı onlarla evlenmektir." ifadesinden güya onun nikâhsız olarak kızlarını kâfir kavme sunarak, zinaya kapı aralamak istediği iddiasında bulunmuşlardır.[418]

Mevdûdî, "Kızlarım" ifadesiyle Hz. Lût'un iki anlamdan birini kastetmiş olacağını söyler: Buna göre, "Kızlarım" ifadesiyle kavminin içerisinde bulunan kızları kastetmiş olabilir, zira bir peygamberin gönderildiği topluma yakınlığı bir babanın evladına yakınlığı gibidir. İkinci ihtimal Hz. Lût'un kendi kızlarını kastetmiş olmasıdır. Mevdûdî'ye göre, Hz. Lût'un hiçbir şekilde zina teklifinde bulunması söz konusu olamaz. Nitekim ona göre, "Kızlarım" ifadesinden sonra gelen "أَطْهَرُ" kelimesinin bu tür bir yanlış anlamayı ortadan kaldırmaktadır.[419]

---

[416] Hûd11/74.

[417] وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّاٰتِ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَاۤءِ بَنَاتِي هُنَّ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطاً سِيۤءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ قَالَ لَوْ اَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِي اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِيَّ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ Hûd 11/77-80.

[418] Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 76.

[419] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 412-413.

Tabâtabâî'ye göre ise, Lût (as) kavminin kötü bir fiil işlemek için toplandıklarını, onların nasihatten ve kızmaktan anlamayacaklarını fark edince yapmak istedikleri kötü davranıştan vazgeçirmek için kavmine kızlarını nikahlandırma teklifini sunmuştur.[420]

Konuya dilbilimsel açıdan yaklaşan Tabâtabâî'ye göre, ayetteki ism-i tafdil sıygası "daha temiz" anlamına gelen "أَطْهَرُ" kelimesiyle pis olmayan saf temizlik murat edilmektedir. Amaç saf bir temizliğin belirtilmesidir. İsm-i tafdil sıygalarında genelde bu kullanım yaygındır. Kur'an-ı Kerim'de başka benzer ifadeler görmek mümkündür. Örneğin: "De ki: "Allah'ın nezdinde olan, eğlenceden de ticaretten de üstündür. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."[421] Ayetinde bu kullanımla Allah'ın şüphesiz her türlü eğlenceden daha hayırlı olduğu anlatılmak istenmektedir.[422]

Tabâtabâî'ye göre "Ey kavmim! Şunlar kızlarım" sözünün, "Bunlar daha temizdir" sözüyle delillendirilmesi, Lût (as)'ın kavmine zinayı değil, evliliği tavsiye ettiğini göstermektedir. Bir peygamber böyle öneri de bulunmaktan münezzehtir. Çünkü zina korkunç bir şeydir, asla temiz değildir. Allah zina hakkında: *Zinaya yaklaşmayın! Çünkü o hayâsızlıktır, çok kötü bir yoldur.*[423] *Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın*[424] diye ifade ederken Hz. Lût'un böyle çirkin fiili teklif etmesi mümkün değildir. [425]

Tabâtabâî'ye göre, Hz. Lût için söylenen "Kızlarını nikâhsız olarak kavmine sunmuştur" ifadeleri sakat ve mesnetsizdir. Çünkü pis olan bir şeyi başka pis bir şeyle temizleyemezsiniz. Kaldı ki Hz. Lût böyle iğrenç bir şeyi teklif etseydi niçin "Allah'tan korkun" desin ki!?[426]

Netice olarak Hz. Lût'un bu sözlerinden dolayı kendisine Allah tarafından bir itap gelmemiştir. Bu ayette ifade edilen kızlardan kast edilen Hz. Lût'un kavminin kızları olduğunu kabul etmek gerekir. Tabâtabâî ve Mevdûdî'nin ifade ettiği gibi nikâh "daha

---

[420] Tabâtabâî, **age.,** c. 10, s. 326.

[421] Cuma 62/11.

[422] Tabâtabâî, **age.,** c. 10, s. 326-327.

[423] İsrâ 17/32.

[424] En'âm 6/151.

[425] Tabâtabâî, **age.,** c. 10, s. 327.

[426] Tabâtabâî, **age.,** c. 10, s. 327.

temiz" anlamına gelen "أَطْهَرُ" kelimesinden açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca nikah kelimesini zikretmeye gerek bile yoktur. Cenabı Hak her surette nikahsız ilişkiyi yasaklamıştır. Hz. Lût hakkında iddia edilenler iftiradan başka bir şey değildir. Tabâtabâî ve Mevdûdî'ye göre de burada Hz. Lût için herhangi bir günah ve yanlış söz konusu değildir.

1.1.13. Hz. Zekeriyyâ

Kur'an-ı Kerim'de ismi altı yerde zikredilen Hz. Zekeriyyâ[427] namaz kılan[428] Hz. Meryem'i koruması altına alan[429] duası Allah tarafından kabul edilen, hayırlı işlere koşan[430] bir kişi ve Allah'ın kulu olarak[431] bahsedilmektedir.

Hz. Zekeriya'dan, Meryem suresinin ayetlerinde; "*Zekeriya, "Rabbim!" dedi. "Karım kısır olduğu, ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde, benim nasıl oğlum olabilir?*" "*Orası öyle" dedi ve buyurdu ki Rabbin: "O bana kolaydır; daha önce, sen hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım*"[432] şeklinde bahsedilmiştir. Bazıları, bu ayetleri delil göstererek Zekeriya (as)'ın, Allah'ın kudretinden şüphe ettiğini ve günaha düştüğünü söylemişlerdir.[433]

Mevdûdî bu konu hakkında herhangi bir görüş belirtmezken,[434] Aynı durum Hz. İbrahim'in *"Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster"*[435] ifadesi için de geçerlidir. Mevdûdî'ye Hz. İbrahim'in için kullandığı ifadeleri Hz. Zekeriya için kullanmamıştır. Hz. İbrahim ve Hz. Zekeriya meselelerinin birbirleriyle aynı olması bu konuda Mevdûdî

---

[427] Âl-i İmrân 3/37; 38; En'âm 6/85; Meryem 19/2, 7; Enbiyâ 21/89.

[428] Âl-i İmrân 3/39.

[429] Âl-i İmrân 3/37.

[430] Enbiyâ 21/90.

[431] Meryem 19/2.

[432] Meryem 19/8-9. قَالَ كَذٰلِكِۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكِ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِي عَاقِراً وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيّاً ﴿٨﴾

[433] Razi, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 77.

[434] Mevdûdî, **age.,** c. 3, s. 209.

[435] Bakara 2/260.

görüşünün Hz. İbrahim'le aynı olduğunu göstermektedir. Mevdûdî'nin Hz. İbrahim hakkında yaptığı yorumu hatırlayacak olursak; "Hz. İbrahim istifhamıyla tekrar dirilişe inanmadığı, bu mevzuda şek ve şüpheye düştüğü anlamı çıkarılamaz. Peygamberliğin bir gereği olarak bu hakikati yakinen gözlemlemek istediği anlamına gelir" şeklindedir.

Tabâtabâî'ye göre, Zekeriya (as) Allah'ın kudretinden şüphe duymamış bu işin nasıl olacağına şaşırmıştır. Netice olarak o da bir insandır, kalbini rahatlatması için bu şekilde sorması gayet normaldir.[436]

Hz. Zekeriya hakkındaki iddiaya Râzi şöyle cevap vermiştir: Hz. Zekeriya Allah'tan bir erkek çocuk istemiş; yalnız bunu normal doğum yolu ile değil de Hz. Meryem'de olduğu gibi kendi tarafından bir iyilik olarak verilmesi için dua etmiştir: "*Karım da kısırdır. Katından bana bir oğul bağışla.*"[437] Ve "*Rabbim bana senin tarafından temiz bir soy ihsan et…*"[438] ayetlerinden bu açıkça anlaşılmaktadır. Allah tarafından Hz. Meryem'e birtakım nimetler gönderildiğinde; Hz. Zekeriya bu duada bulunmuş; melekler de Hz. Zekeriya'ya arzu ettiği gibi bir erkek evlat verileceği bildirince; bu işin nasıl meydana geleceğini sormuştur. Çünkü Hz. Zekeriya'nın eşi kısır, kendisi de çok ihtiyar idi, Allah ise "*bu böyledir, Allah dilediğini yapar*"[439] cevabını vermiştir.[440]

Sonuç olarak Tabâtabâî'nin ilgili ayetin yorumunda bahsettiği gibi Hz. Zekeriya Allah'ın kudretinden bir şüphe içerisinde değildir. Bizce Hz. Zekeriya, eşi ve kendisinin yaşlarının çok ilerlemesine rağmen eşinin doğal yollarla nasıl çocuk dünyaya getireceği hakkında şaşırmıştır. Hz. Zekeriya'nın şaşırması insan fıtratında olan bir durumdur. Burada onun günah işlediğinden söz etmek mümkün değildir.

---

[436] Tabâtabâî, **age.,** c. 14, s. 16.

[437] Meryem 19/6.

[438] Âl-i İmrân 3/38.

[439] Âl-i İmrân 3/40.

[440] Razi, **İsmetü'l-Enbiya,** s., 77.

1.1.14. Hz. İsa

Hz. İsa Kuran'da İsa ve Mesîh olarak isimlendirilmiştir. Nisâ suresinde; "*Meryem oğlu İsa Mesîh ancak Allah'ın elçisidir, Allah'ın Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur*"[441] şeklinde ifade edilmektedir. İnciller'de Hz. İsa Beytlehem'de doğduğu bildirilmekle beraber Nâsıralı olduğu belirtilmektedir.[442] Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın İmrân ailesine mensup olduğu ve bu ailenin Allah tarafından seçilip üstün kılındığı bildirilmekte; İsa'nın annesi Meryem'in babasından İmrân adıyla söz edilmektedir.[443] Âl-i İmrân suresi ilgili ayetlerde izah edildiği üzere, Kur'an'a göre İsrâiloğulları'ndan İmrân'ın karısı hamile kalır ve doğacak çocuğunu Allah'a adar. Beklediğinin aksine bir kız doğurur, "Ben onun ismini Meryem koydum ve işte ben onu ve soyunu kovulmuş şeytana karşı sana emanet ediyorum." söyleyerek mâbede adar. Hz. Zekeriyyâ Meryem'in bakımını üstlenir ve Meryem, ibadet edilen yerin doğu tarafında bir odaya (mihrap) yerleştirilir. Hz. Meryem orada Allah tarafından rızıklandırılır; iffetli, her çeşit kötülükten uzak olarak büyür, insanların beğendiği iffetli bir şahsiyet olarak çok sevilir. Cebrâil, Meryem'e insan şeklinde görünür. Meryem korkar ve ondan Allah'a sığınır. Cebrâil Allah tarafından görevlendirilmiş elçi olduğunu söyleyerek Meryem'e bir erkek çocuk doğuracağı müjdesini verir. Meryem, namuslu bir insan olduğu ve kendisine erkek eli dokunmadığı halde nasıl çocuğunun olacağını sorunca da Cebrâil, bunun Allah için kolay olduğunu belirtir.[444] Daha sonra Allah ruhundan üfler ve Meryem gebe kalır.[445]

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın yaşamının tebliğ faaliyetine kadar geçen dönemiyle alakalı olarak yalnız şu ifade yer alır: "*Meryem oğlu ile annesini de bir ayet yaptık; ikisini de kalmaya elverişli, kaynak suyu bulunan yüksekçe bir yere yerleştirdik.*"[446]

Kur'an'a göre Hz. İsa, semadan sofra indirmenin[447] haricinde, çamurdan kuş yapıp ona üfleme ve onun da kuş oluvermesi, ölüyü canlandırması, körü ve cüzzam hastalığına

---

[441] Nisâ 4/171.

[442] Matta 2/1, 13/54-57; Markos 6/1-4; Luka 2/4-11, 4/16, 24; Yuhanna 1/45.

[443] Âl-i İmrân 3/33-35.

[444] Âl-i İmrân 3/35-44.

[445] Enbiyâ 21/91; Tahrîm 66/12.

[446] Mü'minûn 23/50.

yakalanmış hastayı tedavi etme, evlerde yenilen ve biriktirilen şeyler hakkında bilgi verme gibi muhtelif mûcizelerle desteklenmiştir.[448] Nübüvvetini ortaya koyan açık delillere karşın Hz. İsa'ya iman etmeyenler onu öldürmek üzere tuzak kurar, plan yaparlar, fakat Allah onların planlarını bozar[449] ve Hz. İsa'yı kendi nezdine yükseltir.[450] Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. İsa İsrâiloğulları'na gönderilmiş Allah'ın elçisidir ve kendisine İncil verilmiştir.[451] Meryem oğlu İsa ve lakabı Mesîh olarak kendisinden bahsedilen[452] Hz. İsa ile alakalı olarak Kur'an'da kullanılan belli başlı ifadeler şu şekildedir: İsa Allah'tan bir kelimedir[453] ve bir ruhtur.[454] Rûhulkudüs ile desteklenmiştir,[455] annesiyle birlikte Allah tarafından bir örnek kılınmıştır,[456] Allah ona kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştir,[457] annesine karşı hizmetkardır,[458] sâlihlerdendir, şânı yücedir, Allah'a yakın olanlardandır.[459] Allah ona kitap vermiş, onu peygamber yapmış, mübarek kılmıştır,[460] bir insandır, bir kuldur,[461] beşikte iken konuşan peygamberdir,[462] Tevrat'ı onaylamış, bazı hususlarda onun hükmünü kaldırmıştır,[463] halkına namazı ve zekâtı emretmiştir,[464] ayrıca "*Ey İsrâiloğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi*

---

[447] Mâide 5/111; Saf 61/14.

[448] Âl-i İmrân 3/49; Mâide 5/110.

[449] Âl-i İmrân 3/54.

[450] Nisâ 4/158.

[451] Âl-i İmrân 3/49; Nisâ 4/171; Zuhruf 43/59; Hadîd 57/27; Saf 61/6.

[452] Âl-i İmrân 3/45.

[453] Âl-i İmrân 3/45; Nisâ 4/171.

[454] Nisâ 4/171.

[455] Bakara 2/87, 253; Mâide 5/110.

[456] Mü'minûn 23/50.

[457] Mâide 5/110; Âl-i İmrân 3/48.

[458] Meryem 19/32.

[459] Âl-i İmrân 3/45-46.

[460] Mâide 5/75; Meryem 19/30-31.

[461] Nisâ 4/172; Mâide 5/75; Meryem 19/30; Zuhruf 43/59.

[462] Âl-i İmrân 3/46; Mâide 5/110; Meryem 19/29-33.

[463] Âl-i İmrân 3/50-51; Mâide 5/46; Zuhruf 43/63.

[464] Meryem 19/31.

müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim,[465] diyerek Hz. Peygamber'in geleceğini müjdelemiştir.

Kur'an'da Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişi ilâhî kudretin bir tecellisi olarak belirtilmekte ve onun yaratılışıyla Hz. Âdem'in yaratılışı arasındaki benzerliğe işaret edilmektedir.[466] Ayrıca Kur'an'da Hz. İsa'nın kendisini asla ilâh olarak takdim etmediği açık bir biçimde belirtilmektedir.[467] Öte yandan Kur'an Hz. İsa'nın öldürülmediğini, çarmıha da gerilmediğini; Allah katına yükseltildiğini bildirmektedir[468]

Mâide suresi *"Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara sen mi Allah'ın dışında beni ve annemi birer tanrı kabul edin dedin?*"[469] ayetinden hareket ederek, Hz. İsa'nın bu sözünden dolayı ma'siyete düştüğü söylenmiştir.[470]

Mevdûdî, Hristiyanlığa bu itikadî bozuklukların sonradan ilave edildiğini ifade eder. Bu konu ile ilgili ayrınya girmez.[471]

Tabâtabâî'ye göre, bir şey hakkında soru sormak, bilgisizliğin olası olduğu durumlarda meydana gelir ve sorulan soruyla bilgisizliğin aşılması amaçlanır. Eğer soruyu soran sorunun cevabını bilmiyorsa o zaman bilgisizlik soruyu soran için geçerlidir. Şayet soruyu soran sorunun cevabını biliyor başkalarının öğrenmesini arzu ediyorsa o zaman bilgisizlik ondan başkaları için geçerlidir. Ayette Hz. İsa için sorulan soru da bu ikinci sınıfa girer. Ayetin devamında Hz. İsa *"Hâşâ! Seni tenzih ederim. Hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim şüphesiz sen onu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, ama ben senin zatında olanı bilmem. Gizlileri tam olarak bilen yalnız sensin"* diyerek Allah'ın bilip de insanlara öğretmek istediği cevabı verir.[472]

---

[465] Saf 61/6.

[466] Âl-i İmrân 3/59.

[467] Mâide 5/116¬117.

[468] Nisâ 4/155-161.

[469] وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَٓا اَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾Mâide 5/116.

[470] Razi, **age.,** s., 77.

[471] Mevdûdî, **age.,** c. 1, s. 524.

[472] Tabâtabâî, **age.,** c. 6, s. 240-246.

Bizce de Hz. İsa'nın bu şekilde bir ifade kullanılması imkân haricindedir. Peygamberlerin hata yapmaları muhtemeldir, ancak bu şekilde bir tanrılık iddasında bulunması mümkün değildir. Zira birçok ayette Hz. İsa'ya Hristiyanlar tarafından isnad edilen İlahlık reddedilmektedir.[473] Mevdûdî bu sebeple olsa gerek ki bu konuda herhangi bir görüş beyan etmemiştir.

1.1.15. Hz. Muhammed

İsmet-i enbiyâ açısından değerlendirildiğinde Hz. Peygamberin de birtakım uyarılara maruz kaldığı görülmektedir. Hz. Peygamber hakkında diğer peygamberlere nazaran daha çok itap ayetinin mevcut olması ismet konusunu gündeme taşıyan önemli bir unsurdur. Örnek kişiliği açısından devamlı Allah'ın denetimi altında olmasının bunda etkili olduğu ifade edilmelidir. Hz. Peygamberin ismet sıfatı açısından ele alınan bazı fiilleri farklı başlıklarla ele alınacaktır.

1.1.15.1. Bedir Savaşından Sonra Esirler Meselesi

Hz. Peygamberin Bedir Savaşından sonra esirleri salıvermesi ismeti enbiya çerçevesinde ele alınmıştır. Bedir esirlerinin serbest bırakılmasıyla alakalı Enfal suresi ilgili ayette şöyle ifade edilmektedir:

> *"Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şey (fidye)den dolayı size büyük bir azap dokunurdu.*"[474]

---

[473] Nisâ 171-173.

[474] لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ ۝ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهٗ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ۗ وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ Enfal 8/67-68.

Mevdûdî, ayetin nüzulü ile alakalı olan "Hz. Peygamber'in esirler konusunda ashabıyla istişare yaptığı, Hz. Ömer'in esirlerin öldürülmesi yönündeki teklifini reddedip Hz. Ebû Bekir'in önerisini kabul ederek esirleri fidye karşılığı serbest bıraktığı ve bunun üzerine itap için ayetin nazil olduğu" yönündeki rivayetlerin tartışmaya açık olduğunu belirtir.[475]

Mevdûdî'ye göre, bu düşünceyi kabul edenler ayette "*Allah'ın açık bir emri olmasaydı…"*[476] kısmına açıklama getirmekte zorlanmaktadırlar. Ona göre bazıları bunun Allah'ın önceden belirlediği kaderi olduğunu veya Hz. Peygamber'e bu konuda herhangi bir emir bildirmemesine rağmen savaş ganimetlerini helal kılmayı arzu ettiği anlamını çıkararak izah etmeye çalışsalar da hakkında sarih bir nas bulunmadıkça herhangi bir şeyin helal olması düşünülemez.[477]

Mevdûdî'ye göre, Müslümanların itap edilmelerinin nedeni Muhammed suresinde emre uymadıkları içindir. İlgili ayette *"(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur. Eğer Allah dileseydi, onlardan öç alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların amellerini asla boşa çıkarmayacaktır*"[478] şeklinde ifade edilmektedir. Ayete bakıldığında savaşta esir almanın veya esirleri fidye karşılığında salıverilmesine yönelik yasak olmadığına, itabın "onları iyice vurup sindirince" koşulunu tam olarak yerine getirememelerinden dolayı olduğuna delildir. Zira Bedir savaşında müşrik ordusu geri çekilmeye başladığında Müslümanların çoğunluğu ganimet toplamaya ve esir almaya başlamış, onlardan çok azı müşriklerin peşine düşmüştür.[479]

Tabâtabâî, bu konuda birçok ihtilafın olduğunu belirtir. İhtilafın sebebini ise ayetin nüzulü ile alakalı birçok tutarsız rivayetlere bağlar ve bu tutarsız rivayetler olayı müfessirlerin farklı okumaları neticesini doğurmuştur. Ayrıca ona göre, müfessirlerin ittifak ettikleri

---

[475] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 183-185.

[476] Enfal 8/67.

[477] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 183-185.

[478] فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاء اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ" Muhammed 47/4.

[479] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 183-185.

konular da yok değildir. Ayetin Bedir seferinden sonra inmesi, asıl itap edilenlerin ashabın olması ve ganimetlerin serbest edilmesi bunlardan bazılarıdır.[480]

Tabâtabâî, çelişkili rivayetlerin sebep olduğu bazı müfessirlerin yorumlarına değinir: "Bazıları itap edilenin Peygamber dışındaki bütün müminler olduğunu, bazıları Peygamber'in bizzat kendisinin olduğunu, bazıları Hz. Peygamber'e esirlerden fidye alınması noktasında görüş bildiren kimseler olduğunu ve bazıları da Peygamber, Hz. Ömer ve Sa'd b. Muaz haricindeki bütün müminler olduğunu söylemişlerdir."[481]

Tabâtabâî, söz konusu ayetten Hz. Peygamber'in itap edilmesine anlam veremediğini belirtir. Ona göre asıl azarlanan/azarlanması gerekli olan ensar ve muhacirlerdir. Çünkü ayetteki azar/itap fidye talep edilmesinden dolayı değil; savaşta esir alınmasından dolayıdır. Bu sebeple ayetten Hz. Peygamber'in ashâbıyla esirler konusunda istişare ettiği veya onların davranışlarını yönlendirdiği anlamı çıkarılamaz. Hiç kimse de Hz. Peygamber'in müşriklerin esir alınması hususunda tavsiyede bulunduğu noktasında bir rivayette bulunmamıştır. Bu duruma rıza gösterdiğine dair bir delil de yoktur. Ensar ve muhacir cahiliye devri adetlerinden etkilenmiş olması sebebiyle savaşta esir almışlardır. Zira Araplar İslamiyet'ten önce yaptıkları harplerde esir alırlar; bu esirleri, ailelerinden fidye almak veya köle yapmak için kullanırlardı. Tabâtabâî, Hz. Ali'nin savaşta hiçbir zaman esir almamasını, Hz. Peygamber'in de esir almadığının bir kanıtı olarak değerlendirir.[482]

Netice itibariyle Tabâtabâî itabın Hz. Peygamber'e değil Ensar ve Muhacir'in savaşta esir almalarından dolayı olduğunu belirtmektedir. Mevdûdî ise Müslümanların savaşta düşmanı tam olarak etkisiz hale getirmeden ganimet toplamaya başladıklarından dolayı olduğu görüşündedir. Her iki müfessirin de ittifak ettikleri mevzu itap edilenin Hz. Peygamber değil de Müslümanların olduğudur. Dolayısıyla burada peygamberin ismeti, verilerin şahitliğinde itabın yönünü başkalarına çevirmektedir.

---

[480] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 137.

[481] **Age.,** c. 9, s. 138.

[482] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 139.

1.1.15.2. Peygamber'in Zeynep Binti Cahş'la Evliliği

Hz. Peygamber'in ismet sıfatı ile uyuşmadığı bir diğer husus da onun Zeynep binti Cahş ile evliliğidir. Ahzâb suresinde Cenab-ı Hak şöyle anlatır:

> *"Hani sen Allah'ın kendisine nimet verdiği, senin de (azat etmek suretiyle) iyilikte bulunduğun kimseye, "Eşini nikâhında tut (onu boşama) ve Allah'tan sakın" diyordun. İçinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı bir şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa kendisinden çekinmene Allah daha lâyıktı. Zeyd, eşinden yana isteğini yerine getirince (eşini boşayınca), onu seninle evlendirdik ki, eşlerinden yana isteklerini yerine getirdiklerinde (onları boşadıklarında), evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri konusunda müminlere bir zorluk olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine getirilmiştir."*[483]

Mesele Resulullah (as) ile Zeynep binti Cahş ve Zeyd b. Harise arasında cereyan eden olay hakkındadır. Hz. Peygamber'in ilk zevcesi Hz. Hatice, kölesi Zeyd b. Harise'yi Resulullah'a hediye etmiştir. Allah Resulü onu kölelikten azat etmiş ve onun her türlü bakımını üstlenmiş, evlilik çağına geldiğinde de kendisini evlendirmiştir. Hz. Zeynep ise Hz. Peygamberin halası Umeyme binti Abdül-Muttalib'in kızıdır. Hz. Zeynep ve Hz. Zeyd evlenmiş ve ayrılmışlar, ilahi kader tecelli etmiş bazı hikmetlerden dolayı Hz. Zeynep, Nebi (as)'in zevcesi olmuştur.[484] Bu olayla alakalı daha önce zikri geçen ayette Rasulullah'ın itabın edildiği kısım, "*Allah'ın ortaya çıkaracağı bir şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa kendisinden çekinmene Allah daha lâyıktı*" ifadesi ismeti enbiya çerçevesinde tartışılmıştır.

Mevdûdî'ye göre, bazı münafıklar Hz. Peygamber'in başarılarını kıskandıkları için Hz. Zeynep'le evliliğine müteakip iftira kampanyasına başladılar. Onun halasının kızı Hz. Zeynep'e ilgisinin olduğunu iddia ediyorlardı. İftiraların aslı astarı yoktu. Çünkü Allah Resulü Hz. Zeyd'in evlenmesine vesile olmuştu. Hz. Zeynep'in ve ailesinin bu izdivaca razı olmadıkları halde Hz. Peygamber'i kıramamışlar, Zeyneb'i Zeyd'e vermişlerdi. Hz.

---

[483] وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَاهُ ‘‘ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾’’ Ahzâb 33/37.

[484] Razi, **age.,** s., 85; Mevdûdî, **age.,** c. 4, s. 422-423.

Peygamber'in haşa halasının kızı Zeynep'te gözü olmuş olsaydı onu Zeyd'le nikâhlamaz, kendisi evlenebilirdi ve buna bir engel de yoktu.[485]

Mevdûdî, kendi görüşünü desteklemek için birkaç kişinin görüşüne başvurur. İmam Zeynel Abidin bunlardan birisidir. O söz konusu ayeti kerimeyi şöyle izah eder: "Allah Peygamber'e Zeynep'in ezvac-ı tâhirâttan birisi olduğunu haber vermişti. Ancak Zeyd onun yanına gelerek ben eşimden ayrılmak istiyorum deyince, Allah Resulü ona Allah'tan korkmasını ve eşinden ayrılmamasını tembih etti. Nitekim Allah da bu ayeti kerimeyi inzal ederek adeta şöyle buyurdu: "Sen Zeynep'le izdivacını bildiğin halde Zeyd'e neden engel oluyorsun, açığa çıkacak olan şeyi gizliyorsun."[486]

Mevdûdî, Zeyd b. Harise bu olayda "Peygamber'in Zeyneb'e ilgisinin olduğu" iddiasının iftira olduğunu ve Peygamber'in bu iftiralardan çekindiği için Hz. Zeyd'e eşini boşamaması gerektiğini söylediğini bu sebeple de itap edildiğini kaydeder. Ona göre Allah bu izdivaç vasıtasıyla kadim Arap geleneğini değiştirmeyi arzu etmektedir.[487]

Bu konuda Tabâtabâî de benzer yorumlar yapmıştır. Ona göre Allah, Hz. Muhammed'e Zeynep bt. Cahş'ın Zeyd b. Harise'den ayrılıp kendisi ile evleneceğinin haberini vermiştir. Zeyd b. Harise boşanmaya karar verip Hz. Peygamber'e gelip ayrılmak istediğini söyleyince, Hz. Peygamber de ona hanımından ayrılmamasını söyler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak da "Zeynep binti Cahş senin zevcen olacağını söylediğim halde neden ona zevcenden ayrılma dedin" şeklinde itap etmiştir.[488]

Tabâtabâî, mevzu bahis ayette zikredilen "İçinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun" kısmından onun insanlardan korkuya kapıldığı ve çekindiği anlaşıldığını; ancak bu korkunun kendisi için değil İslam'a zarar gelmesi yönünde olduğu kanaatindedir. Şayet Hz. Peygamber Zeynep bnt. Cahş'la evleneceğini söyleseydi kalbinde fitne olankimseler bunu kullanabilir ve insanların imanına zarar verebilirdi.[489]

---

[485] **Age.,** c. 4, s. 422-423.

[486] **Age.,** s. 423-424.

[487] **Age.,** s. 423-424.

[488] Tabâtabâî, **age.,** c. 16, s. 333.

[489] **Age.,** c. 16, s. 328.

Tabâtabâî, burada Hz. Peygamber itap olduğu kanısındadır. Zira o, İslam'a zarar gelecek korkusuyla ileride meydana gelecek bir şeyi gizlemektedir. Allah Peygamber'in Hz. Zeynep'le izdivacını zorunlu kılmakla Müslümanlar için güçlük oluşturan sorunu gidermeyi arzulamaktadır. Peygamber ise Müslümanlar bundan etkilenmesin diye Allah'ın bildirdiği durumu gizlemiş, ne zaman ki Allah bu endişesini gidermiş o da bunu açıklamıştır.

Her iki müfessirin de Hz. Peygamber'in itab edildiği noktasında hem fikir oldukları görülmektedir. Ancak Mevdûdî Hz. Peygamberin münafıklardan çekinerek gerçeği gizlediği kanısında olmasına rağmen Tabâtabâî bir peygamberin insanlardan korkmasının mümkün olmadığını, Resulullah'ın İslam zarar görmesin diye bunu yaptığını belirtir. Ayrıca Hz. Peygamber'in Hz. Zeynep'e ilgi duyduğu yönündeki ifadeleri bilerek kullananların kâfir olduğunu; bilmeden kullananların ise gafil/fasık olduğunu görüşündedirler.[490] Mevdûdî Hz. Peygamber'in itap olduğunu açıkça belirtirken Tabâtabâî itab olduğunu söylese de bunu yumuşak bir dille belirtmektedir. Mevdûdî'nin ismet anlayışına göre peygamberlerin insan olmaları açısından ikaz edilmeleri normaldir. Tabâtabâî'ye göre ise peygamberlerin itabı mümkün değildir. Burada Tabâtabâî'nin "Hz. Peygamber itap olundu" sözü onun için tutarsızlık gibi görünse de bizce o aslında bu sözünü "İslam zarar görmesin diye böyle yaptı" ifadesiyle bunun itap olmadığı fikrinde olduğunu belirtmektedir.

1.1.15.3. Tebük Seferi Öncesinde Münafıklara İzin Verilmesi

İtapla ilgili bir diğer mevzumuz Tebük seferine çıkılacağında münafıkların mazeret beyan ederek Hz. Peygamberden izin almaları ve Tevbe suresi ilgili ayetin nazil olması hakkındadır. Bu durum Kur'an'da şu şekilde anlatılmaktadır: "*Allah, seni affetsin! Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?"*[491]

---

[490] Mevdûdî, **age.,** c. 4, s. 422-423; Tabâtabâî, **age.,** c. 16, s. 328.

[491] "عَفَا اللهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُواْ وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ" Tevbe 9/43.

Tebük seferi esnasında bazı münafıklar mazeret göstererek Hz. Peygamberden izin almışlardı ve münafıklara müsaade verilmesinin uygun olmadığı noktasında ayet nazil olmuştu. Münafıkların kendilerini açığa çıkarmalarından dolayı Tebûk seferi Müslümanlar için ayrı bir öneme haizdir.[492]

Mevdûdî'ye göre münafıklar, Tebûk savaşının meşakkatinin farkındaydılar; zira karşılarında İslam'ın güçlü bir düşmanı olan Roma çetin bir rakip olarak onları bekliyordu. Üstelik yaz günlerinin sıcak iklim koşullarında çölde yolculuk yapmak nefislerine hiç de hoş gelmiyordu. Bu gibi nedenlerden dolayı Hz. Peygambere gelerek asılsız mazeretler sunarak izin istiyorlardı. Hz. Peygamber onlara müsaade etmişti; ancak Allah onlara verilen izni onaylamadı. Hz. Peygamber onların asılsız mazeretlerinin farkında olup hilkatinde olan yumuşaklıktan dolayı izin vermişti. Ancak Allah, inançsızların münafıklıklarının ortaya çıkmasına engel olduğu için Hz. Peygamberi bu yumuşaklığından dolayı itap etmişti. Onlara izin verilmemiş olsaydı, sefere katılmayarak kendilerini izhar edeceklerdi.[493]

Mevdûdî, münafıkların savaşa katılmamak için mazeretler uydurduğunu kaydeder. Cedd bin Kays denen münafık Hz. Peygambere gelerek "Kendisinin çok yakışıklı olduğunu ve kadınlara zaafının olduğunu, eğer savaşa katılırsa Romalı kadınların kendisini yoldan çıkaracağı" gerekçesini beyan ederek izin istemiştir. Onlar bu gibi mazeretlerle ne kadar mütteki oldukları izlenimini vermeyi hedeflemektedirler. Bu ise onların kirli yüzlerini açığa çıkarmaktan başka bir işe yaramamaktadır.[494]

Tabâtabâî'ye göre, ayetlerdeki gerçek gaye, savaştan kaçmak isteyenlerin yalanlarını ve riyakârlıklarını ortaya çıkarmaktır. Ayet gerçeğin daha sarih bir biçimde anlaşılmasını hedeflemektedir. Yani "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" tarzında ta'rizli bir anlatım kullanılmıştır. Aslında ayıplanan/azarlanan Rasulullah değil, savaştan kaçmak isteyen münafıklardır. Dolayısıyla ayetle Hz. Peygamberin yanlış bir uygulama yaptığı,

---

[492] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 231-232.

[493] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 232.

[494] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 232.

ilahî emri yerine getirmede iyi bir yöneticilik sergileyemediği gibi bir anlam çıkarmak kast edilen manaya ters düşmektedir.[495]

Tabâtabâî, "doğru olan Hz. Peygamberin, münafıkların gerçek niyetinin ortaya çıkması için, onlara izin vermemesiydi" düşüncesinin doğru olmadığını ifade eder. Aksine münafıklara izin verilmesi dinin maslahatı açısından oldukça isabetli bir karardır. Bu görüşünü destekler mahiyette daha sonra gelen ayetleri zikreder:

> *"Şayet onlar sizinle beraber sefere çıkmış olsalardı, size bozgunculuktan başka katkıları olmayacak ve sizi fitneye düşürmek istedikleri için aranıza sokulacaklardı; içinizde onlara kulak asacak olanlar da vardı. Allah zalimleri çok iyi bilir."* *"Aslında onlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler ve senin işlerini altüst etmeye çalışmışlardı. Nihayet onlar istemeseler de hak yerini buldu ve Allah'ın iradesi galip geldi."*[496]

Ayetlerden de anlaşıldığı kadarıyla insanların onların fesatlarından ve fitnelerinden etkilenmemesi, tefrikaya düşüp parçalanmaması için onlara verilen iznin en uygun karar olduğu anlaşılmaktadır. Onlar bu sayede toplum arasında fitne tohumu saçıp tefrikalara neden olamamışlardır. Müslümanlar arasında münafıkların her sözünü dinleyen, hemen galeyana gelen zayıf imanlı insanlar vardır. Münafıklar savaşa katılmış olsalardı, insanlar arasında fitne çıkararak telafisi mümkün olmayan ayrılıklara neden olabilirlerdi. Tabâtabâî düşüncelerini şu ayetle delillendirir. *"Onlar eğer savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların harekete geçmelerini istemedi de onları geri bıraktı ve onlara, "Oturun, oturan âcizlerle beraber" denildi."*[497]

Münafıkların savaşa katılmayacakları ve riyakârlıkları sefer için herhangi bir hazırlık yapmayışlarından alenen anlaşılıyordu. Herhangi bir insan onların yüz ifadesinden bunu kolayca anlayabilirdi. Hz. Peygamber gibi bir insanın duruma vakıf olmaması mümkün değildir. Kaldı ki Allah Tevbe suresini inzalinden önce birçok kez onların iç durumunu ona bildirmiştir. Durum böyle iken Hz. Peygamberin itap edilmesi mümkün müdür? Hz. Peygamber münafıklara izin verdi ve riyakârlıklarını ortaya çıkarmayıp Müslüman ve

---

[495] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 295.

[496] لَوْ خَرَجُواْ فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلاَّ خَبَالاً ولأَوْضَعُواْ خِلاَلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُاْ الْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ وَقَلَّبُواْ لَكَ الأُمُورَ حَتَّى جَاء الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ Tevbe 9/47-48.

[497] "وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً وَلَكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُواْ مَعَ الْقَاعِدِينَ" Tevbe 9/46.

münafıkları temyiz etmedi diye ayıplanması düşünülebilir mi? Hitap daha öncede ifade edildiği gibi münafıklaradır.[498]

Tabâtabâî'ye göre, bazı âlimlerin ayetten hareketle "Bu nas, Hz. Peygamberin günah işleyebileceğini işaret etmektedir. Zira bağışlanma bir günah işlendiğinde meydana gelebilir. Onun savaşa katılmak istemeyen münafıklara müsaade etmesi, onun için küçük günah işlediği anlamına geliyordu. Çünkü hiç kimseye yapılması yasak olmayan bir şeyi işlediği için neden bu işi yaptın diye hitap olunmaz" ifadeleri doğru bir yorum değildir. Zemahşerî'nin Hz. Peygamber için "Allah onu affetti" ifadesini kullanmasına şiddetle karşı çıkar ve onu bu saygısızlığından dolayı edepsizlikle itham eder. Âlim diye nitelenen birisinin bir Peygamber için nasıl ifade kullanması gerektiğini bilmesi lazım geldiğini; çünkü onu Allah günahtan önce bağışladığını bildirdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu durum ona göre, onurlandırmanın fevkinde bir onurlandırma ve erişmenin en son noktasıdır. Yine Tabâtabâî, bazı ehlisünnet âlimlerinin "en iyi/evlâ olanı terk etti" şeklindeki görüşünü de eleştirir.[499]

Tabâtabâî, *Uyûn* adlı eserden görüşünü destekleyen bazı rivayetler nakleder. Bu rivayetlerden birine göre Ali b. Muhammed b. Cehm, halife Me'mun'un davetine icabet eder. Davette (sekizinci imam) Ali b. Musa er-Rıza da bulunur. Me'mun, Ali b. Musa er-Rıza'ya peygamberlerin masum olup olmadığını sorar. İmam Rıza ona peygamberlerin masum olduklarını söyler. Halife, ondan Tevbe suresindeki "*Allah, seni affetsin! Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?*" ayetini izah etmesini ister. İmam Rıza bu ayetin "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler. Burada Allah Peygambere söyleyerek, münafıkları kastetmiştir. Zümer suresi ilgili ayetteki "*Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun*"[500] ve İsrâ suresi ilgili ayetteki

---

[498] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 295.

[499] **Age.,** c. 9, s. 296.

[500] " وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥ " Zümer 39/65.

"*Eğer biz sana sebat vermiş olmasaydık, az kalsın onlara biraz meyledecektin*"[501] ifadelerinde de aynı durum söz konusudur.[502]

Tabâtabâî, Şiî kaynaklarda geçen rivayetleri herhangi bir sorgulamaya tabi tutmadan kabul etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Tabâtabâî'de ismet algısı daha baskındır. Bu sebeple Şi'a kaynakları dışındaki ismet algısıyla uyumsuz verileri hemen reddedebilmektedir.

Netice itibariyle her iki müfessir kendi görüşünün en uygun olduğunu iddia ederek mezkûr ayeti kerimeden birbirinden tamamen farklı anlam çıkarabilmişlerdir. Bu ayet özelinde Mevdûdî, itabın doğrudan peygambere yapılmış olduğu görüşüyle, ismet konusunda biraz daha mütesahil bir duruş sergilemektedir.

1.1.15.4. Hz. Peygamber'in Geçmiş ve Gelecek Günahlarının Bağışlanması

Hz. Peygambere hitaben Feth suresinde *"Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin"* şeklinde ifade edilmektedir.[503] Ayetteki "senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın" ifadesinden hareketle Hz. Peygamberin günah işlediği sonucu çıkarılabilmektedir.

Mevdûdî'ye göre, bu ayetin nazil olduğu duruma dikkat edildiğinde, alenen anlaşılmaktadır ki burada zikredilen "affolunan günahın" amaçın, geçen on dokuz yıl içinde Allah Resulü öncülüğünde İslam'ın genişlemesi için yapılan savaşlar, çalışmalar ve mücadelelerde Müminlerin işlediği birtakım yanlışlardır. Ancak bu yanlışların hiç kimse tarafından bilinmediğini belirten Mevdûdî, beşer aklının bu muhlis çabalar dâhilinde bir yanlışlık araştırıp bulmaktan aciz olacağını söyler. Bununla beraber müfessir, Allah yanında, en ulvî ve en güzel olma ölçüsüne göre bu uğraşlarda bazı noksanlıkların

---

[501] " وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلاً ﴿٧٤ " İsrâ 17/74.

[502] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 296.

[503] "لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا" Feth 48/2.

meydana geldiğini, bunlardan ötürü Müminlerin müşriklere karşı kesin bir başarı bir türlü gerçekleştiremediğini ifade eder.[504]

Mevdûdî'ye göre, "Allah'ın emrinde şu kastedilmektedir: "Şayet siz bu eksikliklerle cihadınızı ve çalışmalarınızı sürdürseydiniz, inançsız Araplara galip gelmeniz için daha uzun vakit gerekirdi. Fakat biz bütün bu hataları ve noksanlıkları affederek, yalnız kendi lütfumuz ve keremimizle onları gidererek, Hudeybiye diye isimlendirilen mevkide size bu zafer ve fetih yolunu açtık. Bu galibiyeti siz kendi çabanızla başaramazdınız."[505]

Mevdûdî'ye göre, herhangi bir amaç için bir grup insan gayret sarf ediyorsa, bu çabanın hataları, kusurları, eksiklikleri, o grubun önderine yönelir. Bu noksanlıklar ve eksiklikler, önderin kendi noksanlıklarıdır manasına gelmez. Doğrusu bu yanlışlıklar, o topluluk tarafından işlenmiş ve itap o topluluğun hareketlerinin neticesinde gelmiştir. Ancak mesuliyet öncü olan kimsede olduğu için suçlamalar öncü olan kimseye yöneltilir ve hareketlerinde yanlışlarının olduğu söylenir.[506]

Mevdûdî'ye göre ayetten şöyle bir mana da çıkabilir. Buna göre, hitap doğrudan Allah'ın Rasulünedir ve "Allah senin gelecek ve geçmiş bütün günahlarını bağışlamıştır" ifadesiyle mahfuz/masum olan peygamberin bütün sürçmelerinin affedildiği kastedilmiştir.[507] Mevdûdî görüşüne delil olarak şunu örnek gösterir: Ashab-ı kiram, Allah Resulü ibadetle meşgul olurken ağır meşakkatli ve dayanılması zor uzun süreli ibadetleri eda etiğine şahit olduklarında: "Sizin gelmiş geçmiş bütün günahlarınınız mağfiret olunmuştur. Niçin kendi canınıza bu kadar eza veriyorsunuz?" demişlerdi ve Allah'ın Resulü: "Şükreden bir kul olmayayım mı?" şeklinde karşılık vermişti."[508]

Tabâtabâî, konuyla alakalı birkaç görüş ileri sürer: Birinci görüş; buradaki geçmişle alakalı günah Hz. Âdem ve Havva'nın işlemiş oldukları günahtır. Gelecekle kast edilen günah ise ümmet-i Muhammed'in ileride işleyeceği günahlardır.[509]

---

[504] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 405.

[505] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 406.

[506] **Age.,** c. 5, s. 406.

[507] Mevdûdî, bu tür masiyetlerin peygamberin yüksek makam ve mevkiinden ötürü "sürçme" olarak ifade edilmesi gereğini vurgular. **Age.,** c. 5, s. 406.

[508] **Age.,** c. 5, s. 406.

[509] Tabâtabâî, **age.,** c. 18, s. 260.

İkinci görüş; bu bizim bildiğimiz manadaki bir günah değildir. Bu şu şekilde açıklanabilir; Onun işlemiş olduğu eylem o işlediği zaman hata biz işlediğimiz vakit sevap olan bir fiildir.[510]

Üçüncü görüş; Hz. Peygamber hicretten önce müşriklere İslam'ı anlatarak onları davet etmiş; ancak hicretten sonra kâfirler ve müşrikler ile vaki olan harpler ve gazalar kâfirler ve müşriklere göre peygamberimizin neticesi kötü olan bir ameli oldu.[511]

Tabâtabâî bu görüşleri nakleder, ancak kendisinin bu görüşlerden hangisini benimsediğine dair bir açıklamada bulunmamıştır. Ancak Tabâtabâî'nin birinci görüş haricindeki yorumları kabul edeceği açıktır. Çünkü birinci görüşteki "bu Hz. Adem'in geçmişteki hatalarıdır demek" Tabâtabâî'nin Hz. Adem'in bahsinde onu günahsız görmesi ile çelişmektedir. Mevdûdî, ayeti iki şekliyle yorumlamış, bir görüşüne göre Hz. Peygamber'e günah isnat etmiş, diğer bir yorumuna göre ise Hz. Peygamber'i günahtan ari tutmuştur. Bu durum Mevdûdî açısından bir tutarsızlık gibi görülebilir. Ancak Mevdûdî işlenen günahın zelle olabileceğini belirterek bu tutarsızlığı en aza indirmiştir. Ayrıca bir alimin bir konu hakkında farklı fikirler ortaya atması doğal karşılanmalıdır.

1.1.15.5. Hz. Peygamber'in Vahiyden Şüphelendiği İddiası

Hz. Peygamber'in kendisine indirilen bazı vahiyden şüphe duyduğu ifade edilir. Buna kaynaklık eden ayet şu şekildedir: *"Eğer sana indirdiğimiz şeyden şüphe içinde isen, senden önce kitabı (Tevrat'ı) okuyanlara sor. Andolsun ki sana Rabbinden hak gelmiştir. O hâlde, sakın şüphe edenlerden olma!"*[512]

Mevdûdî'ye göre, bu ifadeler her ne kadar Peygambere (as) raci olsa da burada asıl kast edilenler ona iman etmeyenlerdir. Semavi kitaplara yabancı olan Araplar vahyi bilgiye

---

[510] **Age.,** c. 18, s. 260.

[511] Tabâtabâî, **age.,** c. 18, s. 260.

[512] "فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ" Yûnus 10/94.

sahip olan Ehl-i Kitap içerisinde dinine bağlı ve Allah'a iman edenlere sorarak vahyin Allah'tan olduğunu öğrenmeleri kast edilmektedir.[513]

Bu ifadelere göre müfessir hitabın kâfirlere olduğunu ifade ederek Hz. Peygamberin herhangi bir itaba maruz kalmadığı görüşünde olduğunu belirtmektedir. Mevdûdî her ne kadar peygamberlerin itap olunacağını kabul etmiş olsa da itabın içeriği çok ağır olduğu için burada uyarıya kafirlerin muhatap olduğunu söylemiştir. Çünkü itabın Hz. Peygambere olduğunu kabul etse peygamberin Allah'ın ayetlerinden şüphelendiğini de kabul etmiş olacak ki bu durum dinin maslahatını yok edecektir.

Tabâtabâî, mezkûr ayeti şu şekilde yorumlar:

> Ey Peygamber "Şayet mebde ve me'adle alakalı malumatlar ile icmal hâlinde izah ettiğimiz ve Mevla'nın mahlûkat hakkında işleyen yasasını yansıtan -ki bu yasaya göre önce hakka davet edilir, arkasından adilce hükmedilir- Allah'ın elçileri hakkındaki anlatılanlarla alakalı sana inzal ettiğimiz hakikatler hakkında şek içerisindeysen, Yahudi ve Hristiyanlardan senden önce inzal olunan semavî kitabı devamlı okuyanlara sor. Yemin olsun ki, Allah'tan sana hakikat gelmiştir. Asla kuşkuya kapılanlardan şek içerisine düşenlerden olma!"[514]

Tabâtabâî'ye göre bu ifadeler, Hz. Peygamberin kalbinde şüphenin var olduğunu ya da şüphe emaresi göstermesini icap etmez. Zira bu şekilde bir söz, şek içerisinde olan kimseye söyleneceği gibi, söylenen hitap hakkında kati bilgilere sahip olan, anlatılan hadiseden emin olan kimseye de yöneltilebilen kinayeli bir sözdür. Bu şekilde verilmek istenen mesaj şöyledir: Muhbirin ahbarı ve anlattığı hakikat birden fazla istidlalle desteklenmiş ve yine birden fazla emareyle ispatlanmıştır. Şayet muhatabın ve işitenin bu kanıtlardan birini şek ile karşıladığı farz edilirse, diğer bir kanıt dikkate alınabilir.[515]

Tabâtabâî, bu tür ifadelerin karşılıklı konuşma olacağını, genelde bu tür konuşmaları akademi ve bilim adamlarının kullandığını söylemektedir. Ona göre, konuşmacılardan biri bu konuda delil getirmek isterse muhatabına şöyle demektedir: *"Bu delil hakkında şüphe duyarsan bu konu hakkında şöyle bir delil daha vardır ve şöyledir." Bu şekilde verilmek*

---

[513] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 361.

[514] Tabâtabâî, **age.,** c. 10, s. 116-117.

[515] **Age.,** c. 10, s. 117.

istenen mesaj kinayeli bir yolla şöyle olur: Aslında bu konu hakkında delil çoktur ve birbirini destekler. Bir tanesi mevzuyu anlatmakta kâfidir. Birden fazla ispat göstermekle sorunun her şekilde ispatlandığını ve delillerin birbirini desteklediğini göstermektir.[516]

Tabâtabâî, bu tür ifadelerin "konu hakkında kesin bilgi sahibi olanlar için de söylenir" ifadesiyle Hz. Peygamber'in herhangi bir şüphe içerisinde olmadığı kanısındadır. Mevdûdî ise kast edilenin iman etmeyenlerin olduğunu ve Hz. Peygamberle ilgili bir şekkin söz konusu olamayacağını belirtir.

Kurtubî 'ye göre, söz konusu ayetten bazıları hitabın Resullullah'a olduğunu söyleyip onun vahiyden şüphelendiğini iddia etseler de asıl hitap ona değil bütün Müminleredir.[517] Mevdûdî Kurtubî'ye yakın görüş beyan etmiştir ama Mevdûdî hitabın inanmayanlara olduğunu söylemiş, Kurtubî ise hitabın bütün Müslümanlara olduğunu ifade etmiştir. Aynı neticeye ulaşılmış ancak içerik farklı olmuştur. İslam alimleri aynı konuyu farklı şekillerde anlamışlardır. Bu durum müfessirlerin zihnini şekillendiren dinî, fikrî, siyâsî ve sosyal faktörlerin Kur'an-ı Kerim'i yorumlamada etkileyen faktörlerin başında geldiği anlaşılmaktadır.

1.1.15.6. Kâfirlerin İmana Karşılık Mucize Talep Etmeleri

Kâfirlerin imana karşılık mucize talep etmeleri hakkında, En'âm suresi ilgili ayette *"Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse; bir delik açıp yerin dibine inerek yahut bir merdiven kurup göğe çıkarak onlara bir mucize getirmeye gücün yetiyorsa durma, yap! Eğer Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzere toplardı. O hâlde, sakın cahillerden olma*"[518] ifade edilmektedir.

Bazıları ayeti kerimeden hareketle Hz. Peygamber'in itap olduğunu düşünmektedirler.[519]

---

[516] **Age.,** c. 10, s. 117-118.

[517] Kurtubî, **age.,** c. 8, s. 244.

[518] " وَإِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَن تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاء فَتَأْتِيَهُم بِآيَةٍ وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ" En'âm 6/35.

[519] Razi, **age.,** s., 87.

Mevdûdî mezkûr ayeti kerimeden şunları anlamıştır: "Peygamber (sav) ne zaman kâfirlere İslam'ı tebliğ etse, onlar da kabul etmese Allah'a münacaat ediyor, onların kabul etmeleri için Allah'ın açık bir mucize göndermesini istiyordu." Müfessir bu ayetin Hz. Peygamberi ikaz ettiğini ve anlamının şöyle olduğunu belirtiyor: "Diretmelerine metanet göster, elçilik vazifeni layık-ı veçhiyle yerine getir. Şayet bu vazife mucizeyle ifa edilecek olsaydı, bunu biz yapardık." Buradan müfessir Allah Resulünün zorlukla mücadele edemediği ve sabırsız olması yönünden eleştirildiği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.[520]

Mevdûdî, ayetin muhtemel manaları üzerinde yorumunu şöyle sürdürür: "Sonunda, şayet ilgisizliklerinin ve inkârlarının neden olduğu gönlünün acısına tehâmmül edemiyorsan ve onayacakları apaçık bir delilin onların düşüncelerindeki katılığı kaldıracağını akıl ediyorsan, o halde kendin öyle bir delil getirmeye çalış; kuvvetin yeterse yeryüzü tabakalarını del geç ya da göklere çık. Ancak âdetimizde benzer bir şeye mahal olmadığından bu dileğini yapmamızı isteme."[521]

Bu ifadelerden de anlaşıldığı itibariyle Mevdûdî'nin, Hz. Peygamberin ağır bir şekilde itap edildiği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.

Tabâtabâî'ye göre, "İnanmayanlara bir mucize getirebiliyorsan getir" lafzının aslında yer alan ayette amaç, inançsızları imana cebredecek bir mucizedir. Zira "Şayet inanmayanların yüz çevirmesi senin için zor geldiyse" ibaresinde söz edilen Nebi (sav)'dir. Buna göre, kelamın vermek istediği düşünce şöyledir: Kâfirlerin senden yüz çevirmeleri, sana zor gelmesin, onuruna dokunmasın. Zira bu âlem insanın kişisel seçimiyle davranışlarını belirlediği bir sınav yeridir. İslam'a çağrı ve onu onaylama da kişinin özgür tercihi çizgisinde değişen bir olgudur. Sen onları itikat edecek hale sokacak, kabule cebredecek bir mucize getirecek kuvvette değilsin. Zira Allah, onların yalnız kendi özgür tercihleriyle inanmalarını ister. Bu yüzden insanları itikâda ve itaat etmeye cebredecek bir mucize halk etmez. Şayet Allah isteseydi, insanların tamamı inanırlardı, şu inanmayanlarda sana iman ederdi. Öyleyse inanmayanlar yüz çevirdiler diye hüzünlenme. Yoksa Allah'ın bildirdiklerinden mahrum olan cahil insanlardan birisi olursun.[522]

---

[520] Mevdûdî, **age.,** c. 1, s. 546-547.

[521] **Age.,** c. 1, s. 546-547.

[522] Tabâtabâî, **age.,** c. 7, s. 65-68.

Genel itibariyle peygamberlerin itaba maruz kaldıklarını kabul etmeyen Tabâtabâî, yukarıdaki ifadelerinde Hz. Peygamber için "Yoksa Allah'ın bildirdiklerinden mahrum olan cahil insanlardan birisi olursun" cümlesini kullanmaktadır. Bunun bir itap olup olmadığı noktasında ise bir görüş beyan etmemektedir. Bu durum Peygamberlerin ismetine halel getirmeyen müfessirin kendisi açısından bir tutarsızlık gibi gözükmektedir.

1.1.15.7. Allah'ın Helâl Kıldığı Şeyi Haram Kılma Meselesi

Bu mesele Tahrim suresinin başında yer alan bazı ayetlerle alakalı olarak gündeme gelmektedir. Söz konusu ayetlerde mealen şöyle ifade edilmektedir: "*Ey peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Allah (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmayı (ve kefaret ödemeyi) size meşru kılmıştır. Allah, sizin yardımcınızdır. O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*"[523]

Ayetlerde Allah Resulünün kendisine yasakladığı şeyin ne olduğundan bahsedilmemektedir. Ancak ayeti kerimenin inzal olmasına sebep birkaç rivayet mevcuttur. Bunlardan birisi Hz. Mariye ile alakalıdır. Bir diğeri ise Allah Resulünün bal yemeyi kendisine yasaklaması hakkındadır.

Hz. Mariye hakkındaki olay şöyle anlatılmaktadır: Müşriklerle yapılan Hudeybiye Antlaşması'nın akabinde Allah Resulü muhtelif hükümdarlara bildiriler yollamıştır. Bu idarecilerden biri de Bizans'ın Mısır genel valisi Mukavkıs'tır. Mukavkıs gönderilen elçiye güzel davranır, ancak İslam'ı kabul etmez. Bununla beraber Hz. Peygamber'e iki kız hediye gönderir. Kızlardan birisi Hz. Peygamber'e İbrahim isminde bir evlat dünyaya getiren Mariye'dir. Allah Resulü bir gün Hz. Hafsa'nın bulunduğu odaya gelir onu odada bulamaz. Biraz sonra Hz. Mariye, Hz. Hafsa'nın odasına gelir Allah Resulünü odada görür, onunla odada biraz kalırlar. Hz. Hafsa durumun farkına varınca Allah Resulüne biraz kırılır. O da bir daha Hz. Mariye ile mübaşerette bulunmayacağına yemin eder.[524]

---

[523] قَدْ فَرَضَ اللهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ وَاللهُ مَوْلٰيكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ ﴿١﴾ رَحِيمٌ غَفُورٌ وَاللهُ اَزْوَاجِكَ مَرْضَاتَ تَبْتَغِي لَكَ اللهُ اَحَلَّ مَا تُحَرِّمُ لِمَ النَّبِيُّ اَيُّهَا يَا Tahrim 66/1-2.

[524] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 392.

İkinci olay, şu şekil de anlatılır: Hz. Peygamber her ikindi namazının akabinde mübarek eşlerinin yanına uğrar onlarla hasbihâl ederdi. Bir gün Zeynep binti Cahş'ın yanında Hz. Zeynep'e bir yerden gelen baldan yemek için biraz fazlaca kalmıştı. Zira Allah Resulü balı çok severdi. Hz. Peygamberin onun yanında fazlaca kalmasından rahatsız olan diğer hanımlarından bazıları kendi aralarında sözleşerek ondan meğafir kokusunun yayıldığını söylerler. Meğafir kendisine mahsus kokusu olan bir çiçektir. Arı balı bu çiçekten yaparsa bu çiçeğin kokusu gibi kokardı. Allah Resulü insanların kendisinden rahatsızlık duyacakları şeylerden uzak dururdu. Kendisinden böyle bir kokunun yayıldığını duyunca bir daha bal yemeyeceğine söz vermiş veya yemin etmiştir. Birçok âlim ikinci rivayetin daha doğru olduğunu söylemiş birinci rivayeti tercih etmemişlerdir.[525]

Mevdûdî ayet hakkında şunları serdeder: Ayette aslında istifham kast edilmemiş, yapılan hareketin beğenilmediği ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in yapmış olduğu bir davranış hoş karşılanmamaktadır. Nastan anlaşılmıştır ki Allah'ın helal kıldığı bir şeyi peygamber dahi olsa hiçbir kimsenin yasak kılma yetkisi yoktur. Nitekim Hz. Peygamber yasağı bütün insanlara değil kendi nefsine kılmıştır.[526]

Müfessire göre, eğer Nebi (sav) uyarılmasaydı bütün insanlar bu davranışı kendilerine haram kılabilirlerdi. Çünkü o insanların örnek aldığı bir peygamberdi. Ona göre, diğer bir çekince ise birtakım kimseler kendi kafalarına göre dini bir hükmü kaldırıp yerine başka bir hüküm getirebilirlerdi. Bu sebeplerden olsa gerek Allah, Peygamberin bu davranışına hemen müdahale etmiştir.[527]

Ona göre, burada Hz. Peygamber'i böyle davranmaya iten şey hanımlarının arzularını yerine getirmektir. Ezvâc-ı tahirat da Hz. Peygamberi böyle bir duruma sürüklediği için en az onun kadar eleştiriye maruz kalmıştır.[528]

Müfessire göre, Müminlerin anneleri diye hitap edilen ezvâc-ı tahiratın açıktan itap edilmelerinin nedeni, onları Müslümanların gözünden düşürmek olmadığı aşikârdır. Müminler Kur'an-ı Kerim'in bu suresini okuduklarında onlara karşı sevgilerinin

---

[525] **Age.,** c. 5, s. 392.

[526] **Age.,** c. 5, s. 392-393.

[527] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 392-393.

[528] **Age.,** c. 5, s. 392-393.

azalmayacağı da malumdur. O zaman bu meselenin Kur'an Kerim'de zikredilmesinin nedeni ne olabilir?[529]

Mevdûdî'ye göre, Allah bununla Müslümanlara peygamberlere hürmetin ve saygının nasıl olması gerektiğini göstermektedir. Peygamberler de birer insandır, hata işlememeye programlanmış birer makine değillerdir. Onlara gösterilen saygı ve hürmetin nedeni onlardan hiçbir hata ve günahın sudur etmemesinden dolayı değil; Allah'ın onları örnek şahıs kılmasından dolayıdır. Onlardan bir hata sadır olsa Allah onu hemen düzeltir. Bu itibarla peygamberlerin güzel örnekliğinin Allah'ın rızasına muvafık olduğuna bütün kalple inanılır. Bununla beraber peygamberin eşlerinden de hata sudur edebilir. Onlara saygı ve hürmetin nedeni onların insanüstü varlıklar olmalarından dolayı değil; Hz. Peygamber'in eğitim ve terbiyesi altında yetişerek insanlığa numune-i imtisal olmalarındandır. Cenabı Hak insanların bazı özel kimseleri putlaştırmamaları, insanlık hüviyetinden çıkarmamaları için insanları hemen ikaz etmiştir.[530]

Mevdûdî, Hz. Peygamberin toplum içerisinde örnek bir şahsiyet olması açısından normal olarak sıradan yapmış olduğu davranışın bile bazen kanun niteliği taşıyabileceğini ifade eder. Bu yüzden olsa gerek Allah devamlı peygamberleri denetim altında bulunduruyordur. Allah kendi inzal buyurduğu Kur'an'ı mahfuz kıldığı gibi Hz. Peygamber'in davranışlarını da örnek olması için en ufak bir hatasından dolayı bile onu ikaz ederek mahfuz kılmıştır.[531]

Ayet hakkında Tabâtabâî'nin görüşleri şöyledir: Söz konusu ayetten Allah Resulünün yasak olmayan bir şeyi kendisine yasak kılarak azarlandığı gibi mana çıkarmak mümkün gözükmez. Ayette haram kılınan şeyin ne olduğu açıklanmadığı gibi olayın nasıl olduğu da açıkça ifade edilmemiştir. Ayette geçen "*Eşlerinin rızasını arayarak*" sözünden itabın Hz. Peygambere değil onun zevcelerine olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Tahrim suresi ilgili ayette "*(Ey Peygamber'in eşleri!) Eğer siz ikiniz Allah'a tövbe ederseniz, ne iyi. Çünkü kalpleriniz kaydı. Eğer Peygambere karşı birbirinize arka çıkarsanız bilin ki Allah onun yardımcısıdır, Cebrail de salih müminler de. Bunlardan sonra melekler de ona arka*

---

[529] **Age.,** c. 5, s. 393-397.

[530] **Age.,** c. 5, s. 392-397.

[531] Mevdûdî, **age.,** c. 5, s. 392-397.

*çıkarla*r"[532] şeklinde ifade edilmektedir. Bu ayet Tahrim suresindeki ayette *"Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir"*[533] ifadeleriyle beraber değerlendirilirse peygamberin hanımlarının uyarıldığı açık bir şekilde ortaya çıkar. Kınanan iki kişiden anlaşılması gereken Hz. Ebu Bekir'in kızı Hz. Ayşe ve Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'dan başka kimse değildir. Burada Hz. Peygamber her ne kadar itap ediliyor gibi gözükse de gerçekte yeminlerin (kefaretle) halledilmesini işaret ederek Allah'ın ona inayeti ve desteği söz konusudur.[534]

Yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Mevdûdî itabı peygamberlerin masumiyeti için gerekli olarak görmektedir. Zira peygamber herhangi bir hata işlediği zaman hatadan itapla mahfuz kılınacaktır. Peygamber itap olunmakla Allah'ın gözetimi altında olduğu anlaşılacaktır. Tabâtabâî ise itabı masumiyet açısından sakıncalı görmektedir ki genelde itap edilenlerin peygamberin gayrında olan kimseler olduğuna hükmetmektedir. Burada itap edilenlerin Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir'in mahdumelerinin olması da Şiâ'nın onlara olan nefretin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

1.1.15.8. İbn Ümmi Mektûm Olayı

Nakledildiğine göre Allah Resulü, kâfirlerin ileri gelenlerinden Ebu Cehil b. Hişâm, Abbâs b. Muttalib ve Utbe b. Rebîa'yı tevhit inancına davet ederken, görme engeli olan ashaptan Abdullah b. Ümmi Mektûm (ö. 23/643) yanına gelmiş, kâfirleri İslam'a davetle iştigal eden Hz. Peygamber'e hitaben kendisine Kur'an-ı Kerim'den bir şeyler okumasını ve Allah'ın ona öğrettiği şeyleri öğrenmek istediğini ısrarlı bir şekilde dile getirmiştir.[535]

İlgili ayeti kerimelerde olay mealen şöyle ifade edilmektedir:

> *"Suratını astı, yüzünü çevirdi. Çünkü ona gözü görmeyen biri gelmişti. Sen nereden bileceksin, belki o arınacaktı. Yahut o öğüt alacak da öğüt kendisine*

---

[532] "إِن تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِن تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ" Tahrim 66/4.

[533] " يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾ " Tahrim 66/1.

[534] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 345-347.

[535] Taberî, **age.,** c. 24, s. 217; Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s. 154.

fayda verecekti. Sen ise kendini her şeye yeterli görenle ilgileniyorsun. Onun arınmamasından sen sorumlu değilsin! Ama gönlünde Allah korkusu taşıyarak koşup sana gelenle ilgilenmiyorsun!"[536]

Mevdûdî'ye göre Abese suresindeki ilgili ayetlerde Hz. Peygamberin azarlanma nedeni bir engelliye gereken önemi vermeyip Mekke'nin hatırı sayılır kimselerini önemsediği içindir. Hz. Peygamber tebliğinde işlediği bazı noksanlıktan dolayı eleştiriliyordu. Zira Allah Resulü "Mekkeli söz sahipleri İslam'ı seçerlerse Din-i Mübin-i İslam çabuk yayılır, müminler onların şerrinden emin olur, engelli birisinin ise topluma böyle bir faydası olmaz, İslam'ın yayılmasına bir etki yapmaz" diye düşünmüştür. Bu yüzden Allah Resulü müşrikleri ikna edebilmek amacıyla onlarla daha fazla ilgilenmiştir. Ancak buradan, müşriklere zenginliğinden dolayı iyi davrandığı, fakirliğinden dolayı Abdullah b. Ümmü Mektum'a kötü davrandığı anlamı çıkarılamaz.[537]

Müfessir, Allah bu ikazı ile Hz. Peygamberin tebliğinin ilk yıllarında insanlara nasıl davranması gerektiğini öğretmek istediğini belirtir. Allah indinde zengin-fakir, itibarlı-itibarsız, tahsilli-tahsilsiz olmanın hiçbir anlamı yoktur. O yüzden Cenab-ı Hak, Peygamberine bildirilerini insanlara ayrım gözetmeksizin tebliğ etmesini, onların İslam'ı kabul etmesinden daha değerli bir şey olmadığını bildirmektedir. Adeta Allah şöyle demektedir: "Eğer inanmayanlara değer gösterirsen, onlar kibirlenir ve kendilerinin sana muhtaç olmadığını senin onlara muhtaç olduğunu sanırlar."[538]

Mevdûdî'ye göre, ilk ayeti kerimede çok farklı bir nüans vardır. İlk ayetten "surat asanın, sırtını dönenin" kim olduğu tam olarak anlaşılmamaktadır. Ancak daha sonraki ayetlerden bu fiili işleyenin Hz. Peygamber olduğu sarih bir şekilde anlaşılmaktadır. İlk bakışta anlaşılmayıp daha sonra açık bir şekliyle izah edilmesinin hikmetiyle Cenab-ı Hak bu yapılan davranışı Peygamberine yakıştıramadığını belirtmek istemektedir.[539]

---

[536] وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا تَزَّكّٰى ﴿٦﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهٗ تَصَدّٰى ﴿٤﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿٣﴾ اَنْ جَاۤءَهُ الْاَعْمٰى ﴿٢﴾ عَبَسَ وَتَوَلّٰى ﴿١﴾ يَزَّكّٰى ﴿٧﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ﴿١٠﴾ وَهُوَ يَخْشٰى ﴿٩﴾ وَاَمَّا مَنْ جَاۤءَكَ يَسْعٰى ﴿٨﴾ Abese 80/1-10.

[537] Mevdûdî, **age.,** c. 7, s. 38-39.

[538] Mevdûdî, **age.,** c. 7, s. 38-39.

[539] **Age.,** c. 7, s. 38-39.

Müfessir, burada zikredilen âmânın Hz. Hatice'nin halasının oğlu İbn Ümmi Mektum'un olduğunu belirttikten sonra Hz. Peygamberin onu küçümsediği için yüzünü ekşitmiş veya önemsiz bulduğu için ona sırtını dönmüş olmadığını söyler. Zira o Allah Resulünün zevcesinin halasının oğlu ve yakın akrabalarından biridir. Asıl nedenin ayeti kerimede de ifade edildiği gibi onun engelli olmasından dolayı kaynaklandığını beyan eder. Hz. Peygamber İbn Ümmi Mektum'un âmâ olmasından dolayı İslam'a bir faydasının olmayacağını; ancak müşriklerden ileri gelenlerinden birisinin hidayetine vesile olursa İslam'ın ilerlemesinde büyük fayda göreceğini düşündüğü kanısındandır. Bu gibi nedenlerden dolayı Hz. Peygamber müşriklerin ileri gelenleri ile yaptığı konuşmanın kesilmesinden rahatsızlık duymuştur.[540]

Mevdûdî'nin "Hz. Peygamber'in İbn Ümmi Mektum'un hor ve hakir görmeyeceğini çünkü onun akrabası olduğunu" söylemesi bizim açımızdan uygun bir düşünce değildir. Zira o Hz. Peygamberin yakını olmasaydı onu küçümsemesi caiz mi olurdu? Resulüllah'ın yakını olmayan birisine kötü davrandığına dair bir bilgi mi vardır? Mevdûdî'nin şu görüşü de ilginçtir: "Hz. Peygamber'in Mekkeli söz sahipleri İslam'ı seçerlerse İslam dini çok çabuk yayılır, Müminler onların şerrinden emin olur, engelli birisinin ise topluma böyle bir faydası olmaz ve İslam'ın yayılmasına bir etki yapmaz diye düşünmüştür" yorumudur. "Hz. Peygamber onu hor ve hakir görmemiştir" deyip "o özürlü olduğu için onu işe yaramaz olarak görmüştür" demenin ne farkı vardır?

Mevdûdî, mevzuyla ilgili düşüncelerinin özeti niteliğindeki görüşleri şöyledir: Allah Resul'ünün insanları davet metodunda yanlışı olduğu için uyarıldığını söyler. Bir davetçi için önem sırasının neye göre belirlenmesi gerektiğini aktarır. Ona göre insanlar iki kısma ayrılır:

Birinci kısım insanlar, sırat-ı müstakimi bulma uğraşı içerisindedirler. Hidayeti bulmak için olağanüstü bir gayret gösterirler. Diğer kısım insanlara gelince onlar doğru yoldan yüz cevirmiş, böyle bir şeye ihtiyaç duymayan ilgisiz inatçı kimselerdir. Bu yüzden bir peygamberin yapması gerekenin alakasının çoğunu, kendisinden yüz çevirenlere değil de iman etmeye arzulu olan kimselere göstermesidir. Mevdûdî bir peygamberin insanların ileri gelenlerinin iman etmesini sağlayıp onlardan İslam'ın yayılmasını sağlamakla fayda

[540] **Age.,** c. 7, s. 38-39.

göreceği düşüncesini uygun bulmaz. Bir peygamber için önemli olan samimi ve ihlaslı olan kimselerin safında olmasıdır. Bazı kimseler statü açısından toplumun alt mertebelerinde olabilir, onların dine faydalarının olmayacağı zannedilebilir. Ancak bir tebliğci açısından en önemli kimseler onlar olmalıdır. Bu tür insanlar davete hemen icap ederler.

İkinci kısım varlıklı, toplum içerisinde statü sahibi insanlar, toplum içerisinde söz sahibi olsalar da Allah'ın dinini tebliğ eden kimsenin onların peşinden koşması gerekmez. Zira onlar bir istek içerisinde olmazlar. Bu sebeple bir davetçinin onlara harcayacak zamanı yoktur. Onların İslam'a ihtiyacı vardır, İslam'ın onlara herhangi bir muhtaçlığı yoktur.[541]

Ayeti kerimenin inzali ile alakalı Tabâtabâî, Şiî ve Sünnî kaynaklardan yeteri kadar yararlandığını ifade eder. Cafer-i Sâdık'tan şöyle bir rivayete yer verir: Hz. Peygamber müşriklere İslam'ı anlatırken yanında Ümeyye oğullarından bir zat vardır. Konuşma esnasında Abdullah b. Ümmi Mektûm yanlarına gelir. İbn Ümmi Mektûm'u gören Ümeyye oğullarından o kişi ondan tiksinerek, surat asmış ona sırtını dönmüştür. Böylece ayeti kerime inzal olmuştur.[542]

Tabâtabâî göre, ayette Hz. Peygamber'in itap edildiğine dair hiçbir emare yoktur. Ona göre ayeti kerimede birisi itap edilmektedir; ancak itap edilenin kim olduğuna dair sarih bir açıklama yoktur. Ama ayetten anlaşılması gereken Hz. Peygamberin gayrında birisinin azarlandığıdır. Zira bir peygamberin Allah'ın dinini öğrenmek isteyen birine karşı suratını asması uygun olmadığı gibi, Allah'ın düşmanlarına karşı da uygun olmaz. Bu durum aynen Hz. Ali için de geçerlidir. Hz. Ali hiçbir zaman fakire karşı zengini tercih etmemiş, her zaman eşit muamelede bulunmuştur.[543]

Tabâtabâî, Nûn suresinin Alak suresinin hemen öncesinde nazil olduğunu iddia ederek Kalem suresindeki *"Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin"* ayetiyle Allah peygamberinin

---

[541] Mevdûdî, **age.,** c. 7, s. 38-39.

[542] Tabâtabâî, **age.,** c. 20, s. 223. Yener Öztürk de burada surat asan ve yüz ekşiten kimsenin Hz. Peygamber olmadığını bu tavırları sergileyen kimsenin, kibrine yenik düşmüş müstağni müşriklerden birisinin olması güçlü bir ihtimal olduğunu gerek Kur'an'da gerekse muteber hadis kitaplarında bu sıfatların Hz. Peygamber'e atfedilmesini haklı kılacak açık bir delilin mevcut olmadığını ileri sürer. Bkz. Öztürk Yener, "Abese ve Tevella İfadelerinin Muhatabı Kimdir?", **Yeni Ümit Dergisi**, 2006, s.12-18. (74,)

[543] Tabâtabâî, **age.,** c. 20, s. 223.

ahlakını övdüğünü belirtmektedir.[544] Daha sonra ne oldu da onu öven Allah hemen akabinde gelen ayette onu yermektedir. Şuarâ suresindeki ayette *"Sana uyan müminlere kol kanat ger"*[545] ve Hicr suresindeki ayette de *"Sen, sana buyurulanı açıkça duyur, müşriklere aldırış etme!"* şeklinde ifade edilmektedir.[546] Bu ayetler davetin ilk yıllarında nazil olan ayetlerdir. Müslümanlara şefkatli olmakla ve müşriklere aldırış etmemekle emir olunan bir peygamber nasıl olur da bir mümine karşı kötü muamelede bulunabilir.[547]

Tabâtabâî bazılarının Hz. Peygamber'in Abdullah b. Ümmi Mektûm'a karşı böyle bir fiili işlediğini kabul ederek bunun günah olmayacağı görüşünü benimsemelerine itiraz eder. Ona göre, bu düşüncede olanların kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesine dayandırdığı önceden böyle bir nehiy yoktu, daha sonra Allah bu olay üzerine zengine sevimli görünmeyi fakire ilgisiz olmayı yasakladı, bu nedenle Hz. Peygamber'in işlediğinin de günah olmadığı gibi ifadeleri anlamsızdır. Zira Abdullah b. Ümmi Mektûm'a karşı sergilenen tavırlar hem Hz. Peygamber'in ahlakına yakışmaz hem de aklen onun kötü bir iş olduğu çok açıktır. Kalem suresindeki ayette *"Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin*"[548] ifadelerinden Hz. Peygamber'in böyle bir fiil işlemeyeceği açık bir şekilde anlaşılmaktadır.[549]

Tabâtabâî, Şia kaynaklarından rivayet edilenleri koşulsuz olarak kabul etmektedir. Sünnî kaynaklardan rivayet ettiklerini eleştiri amacıyla zikrettiği anlaşılmaktadır. Şiî kaynaklarında itap edilen kimsenin Emevî soyundan olduğunun zikredilmesi de dikkat çekicidir. Bu durum Hz. Ali ile Muâviye arasındaki siyasi mücadelede haksız addedilen Ümeyye oğullarının kötülüklerine bir temel bulma çabası gibi gözükmektedir.

Farklı bir bakış acısı sunması için konu ile alakalı bazı müfessirlerin görüşlerine yer verecek olursak, Taberî ve Râzî'ye göre, müşriklerden bu kişilerin Müslüman olmasını çok arzulayan Allah Resulü konuşmanın en önemli yerinde bu ısrardan rahatsız olmalı ki yüzünü asmış müşriklerle konuşmaya devam etmek için sırtını dönmüştür. Hz.

---

[544] "وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيْمٍ" Kalem 68/4.

[545] "وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَۚ" Şuarâ 26/215.

[546] "فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ" Hicr 15/94.

[547] **Age.,** c. 20, s. 218-224.

[548] "وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيْمٍ" Kalem

[549] **Age.,** c. 20, s. 224.

Peygamberin hoşnutsuzluğunun İbn Ümmi Mektûm'un şahsıyla alakasının olmadığı katidir.[550]

Onlara göre, Hz. Peygamberin İslam'la müşerref olmasını arzu ettiği kişiler, insanları peşinden sürükleyen karizmatik kimselerdir. Onların Müslüman olması demek takipçilerinin de Müslüman olması ve iman edenlerin onların eza ve cefasından emin olması demektir. Hz. Peygamber bu noktaları tasavvur ederek konuşmasının yarıda kesilmesinden hoşnut olmamış olmalıdır. Hz. Peygamberin itaba maruz kaldığı mesele çok hayırlı olan işi (evlâ olanı) terk edip daha az hayırlı olan işi yapmak kabilindendir.[551]

Sünnî kaynaklarda zikredilenlerin aksine, yukarıda da ifade edildiği üzere Tabâtabâî mevzunun Hz. Peygamberle alakasının olmadığı görüşündedir. Hz. Peygamberin bu şekilde itap edilmesini ismet-i enbiyâ açısından uygun bulmadığı aşikârdır. Mevdûdî ise itap edilenin Hz. Peygamber olduğunu ifade etmekle birlikte Taberî ve Râzî'nin belirttiği "evlâ olanı terk etti" görüşüne katılmamaktadır.

1.1.15.9. Allah'a Ortak Koşanlar İçin Af Dilemek

Tevbe suresinin ilgili ayette şöyle anlatılmaktadır: *"Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, -yakınları da olsalar- Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygambere yaraşır ne de müminlere!"*[552] Bu ayetten hareketle Hz. Peygamber'in müşrikler hakkında af talebi sebebiyle itaba uğradığı anlamı çıkarmak mümkündür.[553]

Mezkûr ayetin sebeb-i nüzulüne dair iki farklı rivayet aktarılmaktadır. Bunlardan birisini Said b. el-Müseyyeb babasından şu şekilde nakletmektedir: Hz. Peygamber'in amcası Ebû Talip sekerât-ı mevt halindeyken Resulüllah onun yanına gelir. Peygamber (as) amcasından kelime-i şehadet getirmesini ister. Bu esnada orada Abdullah b. Ebi Umeyye ve Ebû Cehil de vardır ve sürekli Ebû Talib'e "atalarının dininden dönecek misin?" diye

---

[550] Taberî, **age.,** c. 24, s. 217; Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s. 154.

[551] Taberî, **age.,** c. 24, s. 217; Râzî, **İsmetü'l-Enbiya,** s. 154.

[552] "مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُواْ أُوْلِي قُرْبَى مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ" Tevbe 11/113.

[553] Mevdûdî, **age.,** c. 7, s. 280-283; Taberî, **age.,** c. 14, s. 510.

istifham ederek ona telkin verirler. Nitekim Ebû Talib, Abdulmuttalib'in dininden dönmeyeceğini söyleyince Hz. Peygamber eğer kendisine herhangi bir yasaklama gelmezse onun için mağfiret dileyeceğini söyler. Bunun üzerine bu ayeti kerime nâzil olur.[554]

İkincisi ise Abdullah b. Abbas ve Atiyye'den nakledilmektedir. Buna göre, ayeti kerime Peygamber (as)'ın validesi hakkında nâzil olmuştur. Hz. Peygamber bir gün annesinin kabrine gelir. Orada annesine mağfiret dilemesine müsaade edilir ümidiyle bir müddet bekler. Nihayet bu ayeti kerime nazil olmuş ve Hz. Peygambere bu isteğinin uygun olmadığı bildirilmiştir.[555]

Mevdûdî ayeti kerimedeki "*Allah'a ortak koşanlar için af dilemek*"[556] ibaresinden iki mana çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi, müşrikler için af dileyenler ya onları çok seviyorlar ya da onlara bir yakınlık hissediyorlardır. Bir diğer mana ise, müşriklerin cezalarının af olacağına inanıyorlardır. Ona göre, samimi olduğu halde günah işleyenler için af dilemekte, bağışlanmasını talep etmekte bir sakınca yoktur. Ancak açıktan İslam'a düşmanlık besleyenler için ilgi duymak onlar için af talebinde bulunmak çok yanlış bir davranış olduğu görüşündedir.[557]

Mevdûdî, Müslümanların yakınları dahi olsa müşrikler hakkında mağfiret talebinde bulunmayı inançsızları cesaretlendirir, teşvik eder diye uygun görmez. Ayrıca o, Müslümanların böyle bir fiili işlemeleri halinde Allah'a olan sevgi ve samimiyetlerinde şüphe uyandıracakları görüşündedir. İnsanlar bu görüşü ile bu fiili işleyen diğer insanlar cehenneme giderken Allah bizim akrabalarımızı kayırsın onları affetsin fikrindedir. Bunlar samimi bir Müslümana yakışmayan hallerdir. İman, Allah'ı dost edilenlerle dost, düşman olanlarla da düşman olmayı gerektirir.[558]

Mevdûdî, Allah'ın söz konusu ayeti kerime ile şunu kastettiği görüşündedir: Müslümanlar için doğru olanın Allah'ın düşmanlarına sevgi duymamaları ve onların suçlarının

---

[554] Buharî, Tefsîr, 4675.

[555] Taberî, **age.,** c. 14, s. 510.

[556] Tevbe 9/113.

[557] Mevdûdî, **age.,** c. 7, s. 280-283.

[558] **Age.,** c. 7, s. 280-283.

affedilecek bir suç olmadığını bilmeleri gerektir. Ancak itikadî mevzular haricinde onlara sevgi beslemekte, insani ilişkilerde bulunmakta, yakın olan akrabalarının hak ve hukukunu gözetmekte herhangi bir sakınca yoktur. İster müslim ister gayri müslim olsun onlara zor durumda yardımcı olmak, hasta ve yaralılarına el uzatmak, muhtaç ve yetimlerine destek olmak bir insanlık gereğidir.[559]

Mevdûdî, Hz. Peygamberin ismini zikretmeden mevzuyu Müslümanlar üzerinden anlatır. Hz. İbrahim için kullandığı "merhametinden ve şefkatli olmasından dolayı babasına dua etmiştir" ifadesini Hz. Peygamber ve eleştirdiği müminler için kullanmaz. Oysa Hz. Peygamberin şefkatinden dolayı amcası için dua ettiği aşikârdır. Bu tür yapılan duanın adam kayırmak anlamına geleceğini söylemesi de oldukça ilginçtir. Hz. Peygamber son derece şefkatli ve merhametli bir insan olduğu gibi bizzat kendisine düşmanlık edenlere bile beddua etmekten sakınmıştır.

Tabâtabâî, yukarıdaki ayet için zikrettiğimiz esbab-ı nüzulleri aynen nakleder ve ek olarak şu ifadelere de yer verir: Hz. Peygamber'in, amcası Ebû Talib'e dua ettiğini gören bazı Müslümanlar müşrik olarak ölen yakınlarına dua etmeye başladılar. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.[560] Tabâtabâî bu ve buna benzer rivayetlerin aslının olmadığını ifade etmektedir. Ehl-i Beyt imamlarından rivayet olarak aktarılan "Ebû Talib'in Müslüman olduğu, Peygamber (as)'a zarar gelmesin diye kendini izhar etmediği" görüşünün sahih olduğunu kabul eder. Ayrıca Ebû Talib'in kaleme aldığına inanılan birçok şiirde Resulullah'ı tasdik ettiği ve Allah'a imanla şereflendiğini ifade etmektedir.[561] Şüphesiz bu rivayetleri kabul etmesindeki en önemli etken Ebû Tâlib'in, Hz. Ali'nin babası olmasıdır.

Tabâtabâî, ayetten anlaşılması gerekenin şöyle olduğunu söyler: Müşriklerin Allah'ın düşmanı ve ebedi cehennemlik oldukları bildirildikten sonra Müslümanların ve Peygamberin onlar için dua etmesi uygun olmaz.[562]

Sonuç olarak Tabâtâî, ilgili ayeti mezhebinin görüşlerine münasip gelecek şekilde yorumlamaktadır. O, bu ayetlerin yaşanmış bir olaydan dolayı nazil olduğunu kabul

---

[559] Mevdûdî, **age.,** c. 7, s. 280-283.

[560] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 421.

[561] **Age.,** c. 9, s. 421.

[562] **Age.,** c. 9, s. 413.

etmeyerek normal hükümler olduğunu iddia etmektedir. Allah bu hükümle hiçbir kimsenin böyle bir şeye kalkışmamasını haber vermiş, buna Hz. Peygamberi de dâhil etmiştir.

1.1.15.10. Abdullah İbn Ubey'in Cenaze Namazı

Bu mevzu, Tevbe suresinin bazı ayetlerinde ifade edilen uyarılar ve nüzul sebebi olarak zikredilen rivayetler hakkındadır. İlgili ayetler şöyledir:

> *"Onların bağışlanması için Allah'a ister dua et ister etme; onların affedilmesi için yetmiş kere de dua etsen Allah onları bağışlamayacaktır. Çünkü onlar Allah ve resulünü inkâr etmişlerdir. Allah günaha batmış kimseleri doğru yola iletmez. "Allah'ın resulünün çağrısına uymayarak seferden geri kalanlar yerlerinden ayrılmamış olmaktan dolayı sevinç duydular; canlarıyla mallarıyla Allah yolunda savaşmak istemediler, üstelik "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi çok daha sıcaktır" anlayabilselerdi!" "Yapıp ettikleri karşısında artık az gülsünler, çok ağlasınlar!" "Şayet Allah seni onlardan bir toplulukla tekrar karşılaştırır da başka bir sefere çıkmak için senden izin isterlerse de ki: "Bundan böyle benimle asla sefere çıkmayacak ve benim maiyetimde düşmana karşı asla savaşmayacaksınız. Mademki ilk defasında oturup kalmayı yeğlediniz, şimdi de geride kalanlarla birlikte oturmaya devam edin. Onların arasından ölen birinin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma! Çünkü onlar Allah ve resulünü inkâr ettiler ve yoldan sapmış olarak öldüler."*[563]

Bu ayetlerin nüzulüne sebep olan olay şu şekliyle ifade edilmektedir: Tebük seferinden hemen sonra münafıkların lideri konumunda olan Abdullah İbn Ubey ölmüş ve bu ayetler onun cenaze namazını kılmaktan menetmek için inzal olmuştur. Abdullah İbn Ubey oğlu olan Abdullah samimi bir Müslümandır. Abdullah, Hz. Peygambere gelerek gömleğini ister. Gömleği babası için kefen yapmak niyetindedir. Resulullah hiç düşünmeden gömleğini verir. Abdullah tekrar Peygamber (as)'a gelerek babasının cenaze namazını kıldırmasını teklif eder. Hz. Peygamber onun bu teklifini kıramaz ve kabul eder; ancak Hz.

---

563 اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللهِ وَكَرِهُوا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ "اَشَدُّ حَراً لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَلْيَبْكُوا كَثِيراً جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَاِنْ رَجَعَكَ اللهُ اِلٰى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَداً وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُواً اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقعدوا مع الخالفين ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَداً وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهِ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ Tevbe 9/80-84.

Ömer bu duruma şiddetle karşı çıkar. Ona bu günahkâr kimsenin namazını kılmaması gerektiğini söyleyerek onu ikna etmeye çalışır. Düşmanları ve dostlarına karşı son derece merhametli olan Hz. Peygamber kendisine azılı düşmanlık yapan Abdullah İbn Ubey için bile cenaze namazını kıldırmak için hazırlık yapar. Tam namazı kıldırmak için yerinden hareket etmiştir ki münafıkların cesaretlenmesine sebep olan her şeyi yasaklayan bu ayetler nazil olmuştur.[564]

Mevdûdî, bu olayların Müslümanların devlet başkanlarının ve liderlerinin İslam'a düşmanlık eden kişilerin ne cenaze namazına katılabileceğine ne de cenaze namazını kıldırabileceğine delil olduğunu açıklamaktadır. Bu olaydan sonra Resûlullah (as)'ın ne zaman birinin cenaze namazını kıldıracak olsa ölen adamın durumunu iyice tahkik ettiğini, eğer ölen adamın durumu meşkûk ise, ölen kişinin yakınlarına, onu arzu ettikleri şekilde defnetmelerini söylediğini beyan eder.[565] Bu ifadelerinden müfessirin, Hz. Peygamberin itap edildiği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.

Tabâtabâî ise ayeti kerimenin inzaline sebep olan rivayetlerin kendi içerisinde çeliştiğini ve hatta ilgili ayetlerle de çeliştiğini belirtir. Bu tutarsızlıklardan birisi şöyledir: Tevbe suresi ilgili ayetinde "*Onların bağışlanması için Allah'a ister dua et ister etme; onların affedilmesi için yetmiş kere de dua etsen Allah onları bağışlamayacaktır. Çünkü onlar Allah ve resulünü inkâr etmişlerdir*"[566] ifadesiyle Cenab-ı Hak gayet açık bir şekilde açıklamıştır ki münafıklar için af dilemenin Müslümanlara bir menfaati yoktur. Buradan anlaşıldığı kadarıyla ayet, Peygamberi (as) iki seçenekten birisinde muhayyer bırakmak amacıyla söylenmiş değildir. Yetmiş sayısının kullanılması mübalağadan dolayıdır. Bunun haricinde spesifik bir özelliğe sahip değildir. Kastedilen mananın "sen yetmiş kereden daha fazla mağfiret talep edersen bağışlama olur" anlamında olması da mümkün değildir. Dolayısıyla Hz. Peygamber ayetler arasında tercih imkânı olduğunu sanarak "bende yetmiş kereden daha fazla bağışlanma talep ederim" diye söyleyerek ayetlerin anlamını kavramaktan aciz olmaktan ve bir başka kimsenin-Hz. Ömer- ona ayetlerin manasını hatırlatmasından münezzehtir. Ayrıca Allah'ın, münafıklara nasıl davranması gerektiği ile alakalı bildirisinden sonra hilafına davranış sergileyerek yeni bir bildiri ile uyarılmaktan da

---

[564] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 377; Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 256-258.

[565] Mevdûdî, **age.,** c. 2, s. 256-258.

[566] Tevbe 9/80.

münezzehtir. O, müfterilerin bu türlü benzetmelerinden uzaktır. "Onların arasından ölen birinin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma!" ifadesi onların namazlarının kılınmasının yasak olması kâfir ve fasık olduklarına bağlanmışken; nasıl olur da onların cenaze namazının kılınabileceği ve bağışlanmaları için dua edilebileceği düşünülebilir.[567]

İkincisi: *"onlardan biri öldüğünde asla namazını kılma"*[568] ifadesinin yer aldığı ve devamındaki ayetlerden hicri 8. yılda Resûlullah (as)'ın Tebük Gazvesi'ne çıktıkları sırada ve Medine-i Münevvere'ye gelmemişken inzal olduğu anlaşılıyor. Münafıkların lideri ve İslam düşmanı Abdullah b. Übey'in ise hicri 9. yılda Medine-i Münevvere'de öldüğü bilinen bir gerçektir. Bütün bunların doğruluğu delillerle sabit olduğu halde Hz. Peygamberin, Abdullah b. Übey'in cenaze namazını kıldırdığı ve onun kabri başında ona dua ettiği hangi somut verilere dayandırabilir?[569]

Tabâtabâî'ye göre, daha da tuhaf olan şey, bir rivayete göre Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'e "Allah sana münafıkların cenaze namazını kılmanı yasaklamasına rağmen, neden bu adamın namazını kıldırmak istiyorsun?" sualine Resûlullah'ın "Hz. Allah bu konuda beni serbest bıraktı" cevabını vermesidir. Ayrıca bunun üzerine Allah Tevbe Suresi'nin ilgili ayetini "*Onların arasından ölen birinin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma! Çünkü onlar Allah ve resulünü inkâr ettiler ve yoldan sapmış olarak öldüler"*[570] emriyle inzal etti iddiasında bulunmaktır. Bu rivayetlere ek olarak "Hz. Peygamber bazı münafıkların kalplerini İslam'a ısındırmak niyetiyle Abdullah b. Übey'in cenaze namazını kıldırmış ve onun kabri başında ona dua etmiştir" diye ifade edilenler gerçeği yansıtmamaktadır. Allah Resulü münafıklara sevimli görünmek ve onların kalplerini İslam'a yönlendirmek için ayetle sabit olan hükümlere karşı gelebilir mi? Nitekim Allah, böyle bir fiil işlemesi takdirinde Peygamberi (as) cezalandıracağını bildirmiştir. Allah, İsrâ suresindeki ayette, *"işte o zaman sana, hayatın da ölümün de katmerli acılarını tattırırdık. Sonra bize karşı kendine hiçbir yardımcı bulamazdın!"*[571] şeklinde ifade edilerek böyle bir fiil işlemesi takdirinde Hz. Peygamberi şiddetli bir şekilde cezalandıracağının haberini

---

[567] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 379.

[568] "وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَداً" Tevbe 9/84.

[569] **Age.,** c. 9, s. 379.

[570] Tevbe 9/84.

[571] "إِذاً لَّأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرً" İsrâ 17/74.

vermektedir. Tabâtabâî bu rivayetlerin sahih olmadığını, Kur'an-ı Kerim'e ters düşen hadislere itibar edilmemesi gerektiğini söyler.[572]

Sonuçta Tabâtabâî bu ayeti kerimelerden Hz. Peygamberin kınanma manasının çıkarılamayacağı kanaatindedir. Ayetlerden kast edilen şayet peygamber dahi olsa, bir münafık için bağışlanma talebinde bulunmasının ve namazını kılmasının onlar için bir anlam ifade etmeyeceğinin vurgusunun yapılmasıdır.

[572] Tabâtabâî, **age.,** c. 9, s. 380.

SONUÇ

Allah'ın kullarına buyruklarını iletmekle vazifeli kılınan peygamberlerin bir takım özel vasıfları bulunmaktadır. Peygamberler güvenilirlik, zekilik, doğruluk vb. mevzularda en üst mertebededirler. Yine onlar insanların kendilerinden nefret duyacakları her türlü kusurdan uzak olmuşlardır. Zira onlar ismet sıfatına sahip olup Allah tarafından korunmaktadırlar. İslam ekollerinden Mutezile ve Ehl-i Sünnet bu sıfatı peygamberlere mahsus kılmışlardır. Ancak Şia, imamların da ismet sıfatına sahip olduğunu iddia etmektedir.

İslam ekolleri peygamberlerin bi'setten önce veya sonra şirkten, küfürden ve yalan söylemekten uzak oldukları noktasında görüş birliği içerisindedir. Mu'tezile ve Ehl-i Sünnet peygamberlerin büyük günahlardan korunmuş olduğu görüşündedir. Şia ise peygamberlerin ve imamların doğumlarından ölümlerine kadar amden ya da hataen hiçbir günah işlemeyeceklerini, eksiklik ve sürçmelerden korunduklarını ifade etmektedir.

Mezkûr ekollerin alt fraksiyonlarında da bir takım görüş farklılıkları olabilmektedir. Örneğin Eş'arî'lere göre peygamberler nübüvvetten önce küçük günah işleyebilirken, Matûridî'ye göre peygamberler için nübüvvetten önce ve sonra küçük günah söz konusu olamaz.

Mu'tezile ismet sıfatını çok farklı anlamış, ismeti insanların peygamberleri kabul etme şartı olarak görmüştür. Peygamberler hata yapabilir, ancak o hataya karşı toplum nefret duymamalıdır. Fiilleri insanların nefretini celp edip/etmemesi yönündeki taksimleri ismet fikirlerinin nüvesini oluşturmaktadır. Ezcümle Mu'tezile ismet sıfatını peygamberlerin toplumun nefret ettiği eylemlerden mahfuz olması olarak beyan etmektedir.

Tasavvufi ekol âlimleri de ismet sıfatı hakkında görüş bildirmişlerdir. Onlardan kimileri peygamberlerin beşerî, kimileri ise nübüvvet yönünü ele alarak konuyu tetkik etmektedir.

Peygamberlerin beşerî yönünü düşünerek konuyu tahkik edenler, onların da hata yapabileceğini düşünmekte; nübüvvet yönünü ön plana çıkaranlar ise peygamberlerin rol model olmalarını tasavvur ederek hata yapmalarını caiz görmemektedirler.

Genel itibariyle itikadı mezhepler arasında peygamberlerin ismeti hakkında birbirine en yakın görüşte olanlar iki farklı dünya gibi algılanan Şia ve Ehl-i Sünnet'tir. Ehl-i Sünnet'in büyük günahlardan peygamberleri masum sayıp küçük günahlardan "evla olanı terk" anlayışları, Şi'a'nın peygamberleri bütün günahlardan masum olarak görmesi düşüncesiyle hemen hemen aynıdır.

Mevdûdî'nin *Tefhimu'l Kur'an* adlı eseri kendi döneminin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel meselelerine çözüm arayan, güncel yorum ve örneklerle okuyucuya bilgiyi daha anlaşılır halde sunan önemli bir tefsir çalışmasıdır. Rivayet, dirayet ve çağdaş tefsir çalışmalarından yararlanarak hazırlanan eser, otuz yıl dört ayda tamamlanan dikkatli ve yorucu bir çalışmanın ürünü olmuş ve bütün Müslümanların ilgisini üzerine çekmiştir.

Mevdûdî'nin ismet-i enbiyâ hakkındaki görüşleri itap ayetlerine yapmış olduğu yorumlarda ortaya çıkmaktadır. O, Âdem'den Hz. Peygamber'e kadar peygamberler hakkında nazil olan itap ayetlerini kendi mezhebinin görüşüne uygun düşecek şekilde tevil etmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in masumiyeti ile alakalı ayetleri tevillerinde ise bazen sünnî çizgiden ayrılmakta ve farklı görüşler ortaya koymaktadır. Binaenaleyh eserinin son ciltlerine doğru Mevdûdî, kendi anlayışına göre bir yorumlama belirlemekte ve bazen İbn Ümmi Mektûm örneğinde olduğu gibi Hz. Peygamberi eleştirmektedir.

Tefhimu'l Kur'an adlı eseri otuz yıl gibi bir sürede bitiren Mevdûdî'nin bu zaman zarfında Kur'an'ı yorumlama tarzında değişikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. Peygamberlerin ismeti hakkındaki düşünceleri yazmış olduğu eserin son ciltlerine doğru değişmektedir. Bu durum onun son zamanlara doğru ismet konusunda sünnî anlayıştan uzaklaştığına kanıt olabilir. Bu bağlamda Mevdûdî'nin ismet hakkındaki son düşünceleri ilk düşüncelerini nakzetmektedir. Onun son dönemdeki fikirleri ismet hakkındaki görüşlerinin nüvesini oluşturmaktadır. Buradan hareketle Mevdûdî'nin peygamberler hakkındaki düşünceleri peygamberlerin de günah işleyebileceği yönündedir. Ancak o günahın boyutunu ve muhteviyatını açık bir şekilde izah etmemektedir.

Netice olarak Mevdûdî'nin ismet anlayışına göre peygamberler de birer insandır, hata işlememeye programlanmış birer makine değildirler. Onlara gösterilen saygı ve hürmetin

nedeni onlardan hiçbir hata ve ma‘siyetin sudur etmemesinden dolayı değil; Allah’ın onları örnek şahıs kılmasından dolayıdır. Onlardan bir hata sadır olsa Allah onu hemen düzeltecek, bu itibarla peygamberlerin güzel örnekliğinin Allah’ın rızasına muvafık olduğuna bütün kalple inanılacaktır. Buna göre Allah kendi inzal buyurduğu Kur’an’ı/vahyi koruduğu gibi peygamberlerin davranışlarını da örnek olması için en ufak bir hata sebebiyle bile onları ikaz ederek koruyacaktır.

Tabâtabâî’nin *el-Mîzân fî Tefsîri’l-Kur’an* adlı eseri yirminci yüzyılda yazılmış İmamiyye Şia’sının en önemli çalışmalarından biridir. Şia tefsirinin gelişmesine büyük katkı sağlayan, Kur’an’ı en kapsamlı ve en geniş şekilde inceleyen tefsirlerinden biridir. Bu kitap 20 cilt olup Kur’an-ı Kerim’in tamamının tefsirini kapsamaktadır.

Şia’nın ismet anlayışına göre Allah’ın elçilerinin vahyi tebliğle beraber yaşamının diğer alanlarında da her türlü günahtan uzak olduğu anlaşılmaktadır. Bu görüş, çok açıkça peygamberlere ikaz içeriği taşıyan ayetleri bile zorlama te’villerle yorumlama yoluna götürmektir. Tabâtabâî’nin de Şia’nın ismet anlayışına tamamen sadık kaldığı ve ikaz içeren ayetleri yorumlarken bu temel anlayıştan ayrılmadığı açıkça görülmektedir. Gerçekte bu düşünce Allah’ın elçilerini, meleklerle neredeyse aynı kategori içerisine almaktadır. Halbuki bu durum, peygamberlerin beşeri yönüyle alakalı Kur’an’da geçen pek çok açık ayetlerle çelişmektedir. Mezhebinin ismet sıfatı anlayışına tabi olmak uğruna Tabâtabâî, kendisinin koymuş olduğu “zahire zıt te’villere gitmeyeceği” kuralına uymadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla o, ilgili ayetlerin zahirinde Allah’ın elçileri hedef alınmış olsa da gerçekte ikazın farklı kimse veya kimseler olduğunu ifade etmektedir.

Tabâtabâî’nin rivayetlere karşı takındığı tavır bakımından da mezhebî taasuptan kurtulamadığı rahatlıkla söylenebilir. Çünkü o, sünnî kaynaklarda yer alan nakilleri kolay bir şekilde doğru olarak kabul etmemekte; ancak şia kaynaklarındaki özellikle imamlar tarafından gelen rivayetleri ise herhangi bir eleştiriye tabi tutmaksızın sahih görmektedir.

Netice olarak Tabâtabâî’nin ismet anlayışına göre peygamberler doğumlarından itibaren bilerek veya bilmeyerek günahın büyük ve küçüğünden tamamen masumdurlar. Peygamberlerin ismet sıfatı sahibi olmaları örnek şahsiyetlerinin ve dinin maslahatı için zorunludur. Peygamberler herhangi bir konuda hata yaparlarsa veya günah işlerlerse bu durum onların Allah tarafından indirilen vahiyde de hata yapacakları anlamına gelecektir. Nitekim peygamberlerin günahkâr olması veya hata etmeleri insanların onlara olan

güvenini sarsacak, itibarını yok edecek ve tebliğ faaliyetlerini de yerine getiremelerine engel olacaktır.

Müfessirlerin zihnini şekillendiren dinî, fikrî, siyâsî ve sosyal faktörlerin Kur'an-ı Kerim'i yorumlamada etken rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Kur'an ne diyor anlayışından çok Kur'an'ı kendi görüşüme nasıl uygun hale getiririm sorununu ortaya çıkarmaktadır. Mevdûdî ve Tabâtabâî'de de bu anlayışın etkilerini görmek mümkündür. Mevdûdî'nin Abdullah b. Ümmi Mektûm vb. bazı konularda peygamberleri eleştirmedeki dozu kaçırması, Tabâtabâî'nin neredeyse bütün itap ayetlerinin yorumunda mezhebinin fikirlerine harfiyyen sadık kalıp Kur'an'ın zahirine aykırı yorumda bulunması bu düşüncenin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Netice olarak Allah'ın elçilerinin beşer olmaları nedeniyle birtakım yanılmaları ve küçük hatalarının meydana gelmesi mümkündür. Ancak esas vazifeleri olan dini hükümleri insanlara bildirme ve onları uygulama noktasında herhangi bir hatalarına şahit olmak imkân haricindedir. Peygamberler her yönleriyle örnek oldukları için kendilerine uyulması emredilmiştir.

KAYNAKÇA

AHMAD Anıs, "Mevdûdî", **DİA**, Ankara, 2004, c. 29, s. 436.

ALGAR Hamid, "Allama Sayyid Muhammad Husayn Tabatabayi: Philosopher, Exegete, and Gnostic"**, Journal of Islamic Studies,** Oxford 2006.

ALİYYÜ'L KÂRİ Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, **Minehu'r-Ravzi'l-Ezher fî Şerhi'l-Fıkhi'l-Ekber,** Daru'l-Beşâiri'l-İslamiye, Beyrut 1998.

BAĞDÂDÎ Ebû Mansûr Abdülkâhir b. Tâhir b. Muhammed Temîmî, **Kitabü Usûlî'd-Dîn,** Dâru'l-Fünun, İstanbul 1968.

BASRİ Hasan, **Tefsirü'l-Hasan el-Basri,** (haz. Muhammed Abdurrahîm), Kahire, Dârû'l-Hadîs, 1992.

BEYZÂVÎ Nâsırüddîn Ebû Saîd Abdulâh b. Ömer b. Muhammed, **Envaru't Tenzîl ve Esraru't Te'vil,** Dâru'l-İhyai't-Tirasi'l-Arabî, Beyrut 1997.

BİLMEN Ömer Nasûhî, **Muvazzah İlm-i Kelâm,** İstanbul 1959.

BİNORİ Muhammed Yusuf, **el-Üstaz el-Mevdûdî ve Şey'ün min Hayatihi ve Efkarih,** Karaçi 1977.

BİRİŞİK Abdulhamit, **Mevdûdî, Hayatı, Görüşleri ve Eserleri,** İnsan yay., İstanbul 2007.

BULUT Mehmet, **Ehli Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı**, Risale Yayınevi, İstanbul 1991.

CANAN İbrahim, **Peygamberimizin Yanılması Meselesi,** Rağbet Yayınları, İstanbul 1999.

CEVZÎ el-KUREŞÎ Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, **Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr,** el-Mektebu'l-İslamî, Beyrut 1984.

CÜRCÂNÎ Seyyid Şerif, **et-Ta'rifat,** Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983.

_____, **Şerhü'l-Mevâkıf**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1239.

DAUDİ Zaferullah, **Şah Veliyyullah Dihlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları**, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.

DÂVÛD-İ KAYSERÎ, **Risale fi İlmi't-Tasavvuf,** (nşr. Mehmet Bayraktar), Kayseri 1997.

EBÛ HANÎFE nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, **Fıkhü'l-Ekber,** Mektebetü'l-Furkan, el-İmaratü'l-Arabiyyetü'l- Müttahide 1999.

EL-EVSİ Ali, **Tabâtabâî ve Menhecühû fî Tefsîrihi'l-Mîzân,** Tahran 1985.

EL-UKBERÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed nu'mân el- Hârisî, **Evâilu'l-Makâlât,** (nşr. İbrahim el-Ensarî), Beyrut 1993.

ENDÜLÜSÎ Ebû Hayyan Muhammed b. Yûsufu's-Şehri, **Tefsîru'l- Bahri'l-Muhît**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1993.

EŞ'ARÎ Ebu'l-Hasan, **Makalâtü'l-İslamiyyîn ve İhtilafu'l-Musallîn,** (thk. M. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut 1990.

FİRUZABÂDİ Ebü't-Tahir, **Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs,** Tahran, İntişârât-i İstiklal, ts.

GAZZÂLÎ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî, **el-Mustasfâ min İlmi'l-Usûl,** (nşr. Hamza b. Züheyr Hâfız), Medine, ts.

GÜNAYDIN Fatma, "İlk Dönem Tefsir ve Hadis Literatüründe İsmet İnancı", **Kelam Araştırmalar Dergisi,** ts.

HARRÂNİ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî, **el-Fetâva'l-kübrâ**, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, yy. 1987.

HAYYÂT Ebü'l-Hüseyn Abdürrahîm b. Muhammed b. Osmân, **Kitâbü'l-İntisâr,** Mektebetü't-Dari'l-Arabî, Beyrut 1993.

İBN FUREK Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Fûrek el-İsfahânî en-Nisabûrî **Mücerredü Makâlât,** (nşr. Daniel Gimaret), Beyrut, 1987.

İBN HALDÛN Ebu Zeyd Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun el Hadramî**, Kitâbü'l-İber ve Avâînü'l-Mübtede-i ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve Men Âserahüm min Zevi's-Sultâni'l-Ekber,** Daru'l-Fikr, Beyrut 1988.

_____, Mukaddime, Dâru'l-Cîl, Beyrut, trs.

İBN HAZM Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd, **el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihal,** Mektebet-i Hanici, Kahire 1964.

İBN MANZÛR Muhammed b. Mükerrem b. Ali Ebi'l-Fazl Cemâlettîn, **Lisanu'l-Arab,** Dâru Sâdır, Beyrut 1979.

İBNU'L-ARABÎ Muhyiddin Muhammed b. Ali, **el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye fî Marifeti'l-Esrâri'l-Mâlikiyye ve'l-Mülkiyye**, (nşr. Ahmed Şemseddin), Beyrut 1999.

İSFAHÂNÎ Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Ma'ruf Râgıb, **el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an,** Dâru'l-Kalem, Beyrut 1991.

_____, **Metâli'u'l-Enzâr Fî Şerh-i Tavâli'u'l-Envâr,** Dersaadet 1887.

JAMEELAH Maryam, **Who is Maudoodi,** Mohammad Yusuf Khan, Amerika 1973.

KADI ABDÜLCABBAR Ebu'l-Hasen Abdülcebbâr b. Ahmed b. Abdilcebbâr, **Şerhu'l-Usûli'l-Hamse,** Mektebetü'l-Vehbe, Kahire 1992.

KEŞŞÎ Ebu Amr Muhammed, **İhtiyaru Marifeti'r-Ricâl,** İntişarât-i Danişgâh, Meşhed 1348.

KÖKSAL Asım, **Peygamberler Tarihi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2017.

KULEYNÎ Muhammed b. Yâkup b. İshak, **Usûlu'l- Kâfi,** Dâru'l-Murtazâ, Beyrut 2005.

KUMMÎ Ebu Ca'fer Muhammed b. el-Hasan b. Ferrûh Seffar, **Besairu'd-Derecâti'l-Kübra,** tsh. Mirza Muhsin, Tahran 1374.

_____, **Tefsîru'l-Kummî,** (nşr. Seyyid Tayyib el-Musevî el- Cezâirî), Matbatu'l-Necef, Necef 2008.

KUMMÎ İbn Bâbaveyh, **Uyuni Ahbâri'r-Rıza,** Tahran 1318.

KURTUBÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh, **el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an,** Dâru'l-Kütübi'l-Mısrî, Mısır 1962.

KUŞEYRÎ Abdülkerim b. Havâzin b. Abdülmelik b. Talhâ b. Muhammed Nişâbûrî Abdulkerim, **er-Risâle,** Beyrut 1990.

MÂTÛRÎDÎ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, **Te'vîlâtu Ehli's-Sünne,** Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005.

MERTOĞLU Mehmet Suat, Tabâtabâî, **DİA,** İstanbul 2010, c. 39. s. 306-308.

MEVDÛDÎ Ebu'l-A'lâ, **İslâm İnkılâbının Süreci,** (Çev. Mustafa Özel) Özgün yay., İstanbul 1997.

_____, **Kur'an ki Çâr Bünyâdî Istılâheyn: İlâh Rab İbadet aor Dîn,** Islamic Publications, Lahor, Mukaddime 1973.

_____, **Tefhimu'l-Kur'an,** (Çev. Muhammed Han Kayani, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, Nazife Şişman, Yusuf Karaca, İsmail Bosnalı), İnsan Yayınları, İstanbul 2005.

NASR S. Veli Rıza **Mevdûdî ve İslamî İhyanın Teşekkülü,** (Çev. Hasan Aktaş), Yöneliş Yayınları, İstanbul 2000.

ÖZTÜRK Yener, "Abese ve Tevella İfadelerinin Muhatabı Kimdir?", **Yeni Ümit Dergisi** 2006.

PEZDEVÎ Sadrü'l-İslâm Ebü'l-Yüsr Muhammed b. Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdilkerim, **Usûli'd-Dîn,** Mektebetü'l-Ezheriye, Kahire 2003.

RÂZÎ Ebu Abdullah Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, **İsmetu'l-Enbiya,** Dâru'l-Hüda, Cezayir 2006.

_____, **Kelâm'a Giriş (el-Muhassal)**, (Çev. Hüseyin Atay), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978.

_____, **Mefâtîhu'l-Gayb,** Dâru'l-İhyai't-Tirasi'l-Arabî, Beyrut 1999.

_____, **Muhassalü Efkâri'l-Mütekaddimîne ve'l-Müteahhirîn**, Kahire 1905.

SÂBÛNÎ Ebû Muhammed Nûruddîn Ahmed b. Mahmûd b. Ebî Bekr, **Bidâye fî Usûli'd-Dîn**, Dâru'l-Maârif, Mısır 1969.

SİNANOĞLU Mustafa, **Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet,** (Basılmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.

SÜLEYMAN Mukâtil b., **Tefsîru Mukâtil b. Süleymân,** (haz. Abdullah Mahmûd Sehhate), Kahire, Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Ammeli'l-Kitâb, 1979.

SÜYÛRÎ Mikdad b. Abdullah, **en-Nâfi' Yevme'l-Haşr fi Bâbi'l-Hâdi'l-Aşr,** Bakiyat, Kum ts.

ŞÂFİÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, **Fıkhü'l-Ekber,** Matbaatül-Edebiyye, Mısır ts.

ŞAHİN Barış, **Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti: Dâll, Vizr Kelimeleri Ve Na'ce Meselesi Bağlamında**, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2017.

ŞAHİN Necati, **Peygamberlik ve İsmet Sıfatı,** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.

ŞEYBİ M. Kâmil, **es-Sıla Beyne't-Tasavvuf ve't-Teşeyyu',** Bağdat 1964.

TABÂTABÂÎ Muhammed Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed Hüseyin, **Berresîhâ-yi İslâmî** (nşr. Seyyid Hâdî Hüsrevşâhî), Kum 1396.

_____, **el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'an,** Müessesetü'l-Alemiyye li'l-Matbûât, Beyrut 1997.

_____, **eş-Şia fi'l-İslâm**, Beytü'l-Kâtib 1999.

_____, **Şia der İslam**, (Çev: Kadir Akaras, Abbas Kazimi), Kevser Yayınları, İstanbul, yy.

TABERÎ Muhammed b. Yezid b. Kesîr Ebû Cafer, **el-Câmiü'l-Beyan an Te'vîli Ayi'l-Kur'an,** (thk. Ahmet Muhammed Şakir), Müessesetü'l- Risâle, Beyrut 2000.

TAFTÂZÂNÎ Mes'ûd b. Ömer b. Abdullah, **Şerhu'l-Mekasıt,** Dâru'l-Maârifi'l-Numaniye, Pakistan 1981.

TEHÂNEVÎ Muhammed A'lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid, **Keşşâfü Istılâhâti'l-Fünûn Ve'l-Ulûm,** Mektebet-i Lübnan, Beyrut 1996.

VÂHİDİ Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbûrî, **el-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz,** Dâru'l-Kalem, Beyrut, ts.

YAVUZ Yusuf Şevki, "İsmetü'l-Enbiyâ", **DİA**, İstanbul 2001, c. 23, s. 141-142.

ZEBÎDÎ Ebû'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, **Tâcu'l-Arus min Cevâhiri'l Kâmus,** Dâru'l-Hidaye, Beyrut 1984.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	**DENİZ Bayram**
Uyruğu	**T.C**
Doğum tarihi ve yeri	**01/11/1986 Aksaray**
Medeni hali	**Evli**
Telefon	**0507 428 76 14**
E-posta	**bayram_eskil@hotmail.com**

Eğitim Derecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet Yılı**
Lise	**Aksaray İmam Hatip Lisesi**	**2000**
Üniversite	**İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**	**2016**

İş Deneyimi, Yıl	**Çalıştığı Yer**	**Görev**
7 yıl	**Diyanet İşleri Başkanlığı**	**İmam-Hatip**